

● «Кнiжная палiца»

Даньтлiвым! Цiкаўным! Усiм аматарам кнiгi!

Хочаце даведацца, пра што думае вада? Як з'явiлася самыя прыгожыя азёры, на што пакрыўджаны Стары Вадзянiк i куды вядзе зорны шлях белых гарлачыкаў?.. Пра гэта i шмат што iншае — цiкавае, захапляльнае — апавядае «Блакiтная кнiга». Азёры i рэкi Беларусi, раслiнны i жывёльны свет вадаёмаў — галоўныя героi нарысаў, казак i вершаў беларускiх пiсьменнiкаў. Склала кнiгу пiсьменнiца Алена Масла, праiлюстравала маладая мастачка Тамара Шэлест. Сярод аўтараў-стваральнiкаў кнiгi — Раiса Баравiкова, Пятро Васючэнка, Людмiла Рублеўская, Серж Мiнскевiч, Наталля Бучынская, Анатоль Бутэвiч, Алесь Карлюкевiч, Алесь Бадак i iнш. Незвычайныя прыгоды i здарэннi, вобразная мова твораў задаволяць самых патрабавальных чытачоў. «Блакiтная кнiга» прыйдзеца даспадобы дзецям i дарослым, а таксама дапаможа настаўнiкам i выхавацелям у правядзеннi тэматычных заняткаў.

«Блакiтная кнiга» пабачыла свет у выдавецтве «Лiтаратура i Мастацтва» i з'явiлася своеасаблiвым працягам «Чырвонай...» i «Дясной...» кнiг у творах беларускiх пiсьменнiкаў.

«БЯРОЗКА»

ДАГАРЫ НАГАМІ? **НЕ!** У НОВЫМ ФАРМАЦЕ

Лета... Газета, манета, санеты...

Рыфмы мы прыдумляем не проста так, а з нагоды — «Бярозка» змяняе фармат на літаратурна-мастацкі (дарэчы, цяпер часопіс будзе выходзіць раз на два месяцы). Рэдакцыя раніцай, днём, вечарам, ноччу думае і выдумляе, піша, вяртае, потым — перадумвае, перапісвае, перавёрстае. І ўсё толькі дзеля аднаго — каб вам было цікава.

Мы прапануем вам унікальную магчымасць першымі прачытаць найноўшыя і найцікавейшыя творы сучасных беларускіх і замежных пісьменнікаў і паэтаў. Мы хочам сказаць Вам пра сучаснае беларускае мастацтва тое, што не раскажа ніхто, а таксама зладзім для Вас безліч цікавых конкурсаў і акцый.

Але гэта ўвогуле. У прыватнасці ў вас у руках ліпеньскі нумар з прыгодамі тынэйджэра Геракла ад Пятра Васючэнкі; гутаркай з Аляксандрам Рыбаком; з гісторыяй пра абразу і помсту ад сучаснага англійскага пісьменніка Джонатана Коу; з нараджэннем малюнка пад пэндзлем юных мастакоў і «смерцю» беларускай культуры ў аб'ектыве Сяргея Шабохіна...

Нам цікава, што вы думаеце пра новы нумар і новы фармат. Вось мы лічым, што ў «Бярозцы» нешта павінна быць сур'ёзным і нешта — дагары нагамі. А вы?

Мы хочам, каб Вам было што пачытаць.

Мы думаем, што ў падлеткавым часопісе павінны друкавацца падлеткі, і вельмі чакаем Ваших лістоў — электронных і звычайных — з вершамі, замалёўкамі, апавяданнямі... А, можа, нават з аповесцямі і паэмамі?

Мы хочам сябраваць з Вамі і не хочам, каб вы сумавалі з-за доўгіх прадмоў. Так што перагортвайце старонку, чытайце і пішыце нам лісты!

Рэдакцыя часопіса «Бярозка»

АНОНС

**Не тры радкі...
...пра Пятра Васючэнку** 2

Пятро ВАСЮЧЭНКА.
Дванаццаць подзвігаў Геракла
(*урывак з рамана*) 4

Вікторыя УРБАНОВІЧ.
Аляксандр Рыбак:
«Музыка ў маім сэрцы...» 21

Раіса БАРАВІКОВА.
Памёр, каб нарадзіцца
(*фантастычнае апавяданне*) 23

Верасок.
Творчасць нашых чытачоў 29

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ.
35 метраў. Палёт нармальны 31

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ.
Сяргей Шабохін.
Нічога не засталася... 35

Джонатан КОУ.
Скаген (*урывак з рамана*) 39

Мікола ЧЭМЕР.
...Рамантычны рэалізм
Паўла Татарнікава 51

Алесь МАРЦІНОВІЧ.
Добрая вестка
ад Юрыя Алелькавіча 56

Анатоль БЕНЗЯРУК.
Вікінг і князеўна 60

Конкурс
«За адной партай» 64

*На вокладцы: Аляксандр Рыбак
выконвае «Fairytale».*

Фота БелТА.

БЯРОЗКА

ЛПЕНЬ — ЖНІВЕНЬ 7 2009

ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ
ЧАСОПІС

Выдаецца са снежня 1924 года.
Выходзіць адзін раз у два месяцы.

Галоўны рэдактар
Алена МАСЛА

Тэхнічнае рэдагаванне
і камп'ютэрная вёрстка
Святланы СТАРАВЕРАВАЙ

Стыльрэдактар *Марыя ГІЛЕВІЧ*

Рэдакцыя не рэцэнзуе і не вяртае
дасланыя рукапісы.

Пры адсутнасці дадзеных аўтара
ганарар не налічваецца.

Пры перадруку спасылка
на «Бярозку» абавязковая.

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск,
вул. Захарава, 19,
«Бярозка». E-mail: bjarozka@mail.ru
Тэлефон рэдакцыі: 288-24-62.

Падпісана да друку 07.08.2009.

Фармат 70 x 100 1/16

Папера афсетная. Друк афсетны.

Умоўн. друк. арк. 5,16.

Ул.-выд. арк. 5,47.

Тыраж 1129 экз. Заказ 1768.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку».
220013, Мінск, праспект Незалежнасці, 79.
ЛП № 02330/0494179 ад 03.04.2009 г.

Часопіс «Бярозка» зарэгістраваны
ў Міністэрстве інфармацыі РБ.
Рэг. нум. 210.

© «Бярозка», 2009.

Не тры радкі... **...пра Пятра** **ВАСЮЧЭНКУ**

Гэтая рубрыка — бунт супраць трох радкоў біяграфіі, якія звычайна друкуюць у літаратурных часопісах пад партрэтамі пісьменнікаў. Я супраць такой практыкі, бо нічога цікавага не пішуць. Што раскажуць тры сказы пра Пятра Васючэнку? Год нараджэння, год заканчэння факультэта журналістыкі БДУ ды пералік літаратурных і навуковых заняткаў (літаратуразнаўца, крытык, прэзаік, драматург, эсэіст, казачнік, аўтар фэнтэзі, кандыдат філалагічных навук і выкладчык). Так можна ніколі ў жыцці не даведацца, што...

...Пятро Васючэнка не мог не стаць пісьменнікам

Бо нарадзіўся ён у Полацку, «інкубатары беларускіх пісьменнікаў» (так ён аднойчы назваў гэты горад). Дыхаў паветрам з ледзь улоўным водаграм казак Гофмана, фантазіі і выдумкі. Хадзіў тымі ж вуліцамі, што і Ян Баршчэўскі, Вацлаў Ластоўскі. І вельмі часта завітваў на працу да маці — у бібліятэку. Там ён шмат чаго прачытаў. Напрыклад, у пятым класе «Вайну і мір» Льва Талстога.

...Пятро Васючэнка гуляў у літаратуру

У дзяцінстве яны з сябрамі шукалі славытыя сутарэнні Полацкага лабірынту і гулялі ў «Таямнічы востраў» Жуль Верна. Размяркоўвалі паміж сабой ролі герояў рамана, у якіх лопнуў паветраны шар, і высаджваліся на адзін з астравоў Палаты: раскладалі вогнішча, вудзілі рыбу. У гэтых гульнях Пятру Васючэнку звычайна даставалася роля біёлага Герберта, бо адным з захапленняў хлопчыка была біялогія. Але яго кумірам быў зусім і не Герберт,

а Джэральд Дарэл, пісьменнік, які ўжо ў дзяцінстве завёў свой запарк. Толькі Дарэл любіў жывёлаў цеплакроўных, а Пятру Васючэнку больш даспадобы былі насякомыя і водныя жывёлы. Дарэчы, цікавасць да біялогіі захавалася ў Пятра Васільевіча і да гэтае пары. У мінулым годзе ён выпусціў кніжку вершаў, прысвечаных усяму жывому, ад мікробаў да студэнтаў, — «Піраміда Лінэя», а ў гэтым — экалагічную казку «Каляровая затока».

...Перш, чым стаць пісьменнікам, Пятро Васючэнка стаў журналістам

Першы свой допіс ён напісаў у дзевятым класе. Пра знакамітую даярку і карову, разам з якой даярка ставіла рэкорды па надоях. Пасля школы паступіў на факультэт журналістыкі. Падчас вучобы ў БДУ побач з допісамі і інтэрв'ю ў студэнта пачалі з'яўляцца рэцэнзіі і апавяданні. Першае — «Вярнуўся...», пра сабаку — напісана ў дваццаць год і надрукавана ў часопісе «Бярозка».

...Самае галоўнае для пісьменніка

Рабіць жыццё літаратурай, а літаратуру жыццём. І тое няўлоўнае, што нельга памацаць рукамі — талент.

...Пятро Васючэнка любіць тэатр

І піша п'есы. Яго славуць панышалапуты Кубліцкі ды Заблоцкі ды іншыя героі ўжо не адзін год жывуць на розных тэатральных сцэнах краіны.

...Але больш за ўсё Пятро Васючэнка любіць

Нараджэнне тэксту. Калі жыццёвая рэалія пераплаўляецца ў літары, у радкі, у старонкі, а пасля становіцца кнігай, якая пахне друкарскай фарбай.

...Пятро Васючэнка адчувае сябе падлеткам

Калі сутыкаецца з пытаннямі жыцця і смерці, наканаванасці чалавечага існавання, закінутасці чалавека ў Сусвеце. Перад пытаннем, якое задаў некалі Максім Гарэцкі: што яно і адкуль яно?

...Чытачы «Бярозкі» могуць чакаць ад Пятра Васючэнкі новых твораў

У сховах пісьменніка: казачная аповесць — працяг прыгодаў Папялушкі са знакамітай казкі; накіды да рамана пра дзяцінства — з фантастыкай, жахамі, лабірынтамі і сутарэннямі а-ля Стывен Кінг, толькі на нашым, полацкім матэрыяле.

Вось чаго не пішуць у трох радках афіцыйных біяграфій. А яшчэ ў іх не пішуць: «Пятро Васільевіч Васючэнка выдатна расказвае гісторыі пра каханне». Між іншым, дзякуючы гэтаму яго таленту старажытнай беларускай літаратурай зацікавіўся не адзін студэнт факультэта журналістыкі.

Не ведаю як каму, а мне ўсе прадметы, назвы якіх пачыналіся са «старажытная», непераадольна хацелася прагуляць. Здавалася, што ад слоў «агіяграфія», «прытча» і «летапіс» патыхае пылам і сумам. На першай жа лекцыі

Пятро Васільевіч распавёў пра старажытнасць так, што канспекты мы пісалі з неадольным імпэтам і адрываліся ад іх толькі тады, калі выкладчык распавядаў чарговую гісторыю кахання. Дзякуючы гэтым гісторыям я не прагуляла ніводнай лекцыі. І цяпер ведаю, напрыклад, пра Францыска Скарыну не толькі тое, што ён выдаў Біблію з уласнай прадмовай, але і тое, што яго жонку звалі Маргарытай. Так для мяне першадрукар з міфічнага дзядзькі ў берэцкіку, ператварыўся ў сапраўднага, жывога, геніяльнага чалавека.

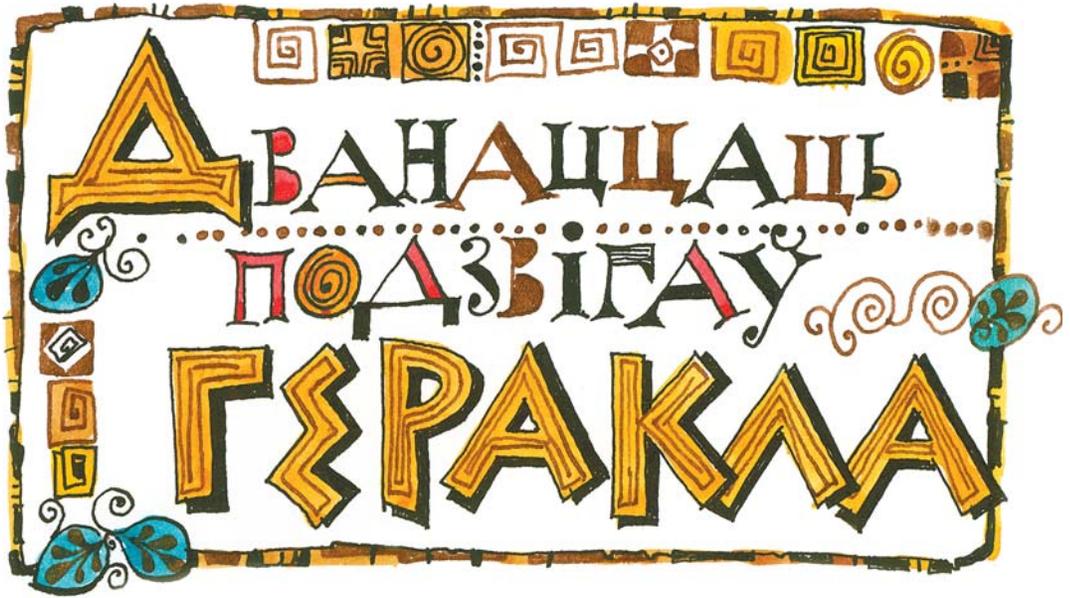
У гэтым нумары «Бярозкі» Пятро Васючэнка таксама расказвае пра старажытнасць, пра подзвігі Геракла. Скажу Вам шчыра, бо прачытала раней, — пра каханне тут няма. Але калі вы пачнеце чытаць, то з Гераклам у вашай свядомасці абавязкова адбудзецца тая ж метамарфоза, што некалі адбылася ў маёй са Скарынам: з кардоннага, нецікава-станоўчага героя ён ператворыцца ў жывога юнака, які некалі насамрэч жыў, здзяйсняў подзвігі і рабіў памылкі, быў вельмі дужым і шкадаваў тых монстраў, якіх яму даводзілася забіваць.

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

УВАГА! КОНКУРС!

Часопіс «Бярозка» аб'яўляе конкурс на лепшае пытанне да Пятра Васючэнкі. Вы маеце шанец спытаць у пісьменніка тое, пра што не даведзіліся з нашай рубрыкі, галоўнае — спытаць арыгінальна і цікава. Аўтару лепшага пытання Пятро Васільевіч падніша адну са сваіх кніг.

Пытанні дасылайце на паштовы адрас: 220034, г. Мінск, вул. Захарава 19, часопіс «Бярозка», ці на электронны bjarozka@mail.ru. Да ўдзелу ў конкурсе прымаюцца лісты, адасланыя не пазней 1 кастрычніка 2009 года. На канверце абавязкова зрабіце пазнаку: «Пытанне да Пятра Васючэнкі».

АД АЎТАРА

У XXI стагоддзі мне захацелася напісаць кнігу пра тэя часы, калі чалавек быў дзіцем і чалавецтва палягала ў стане дзяцінства, і гэтым дзіцячым садком кіравалі выхавальні — усемагутныя і ўсяведныя алімпійскія багі.

Ясна, што ўсё гэта адбывалася ў старажытнай Грэцыі, а ў Грэцыі, казаў той, усё ёсць. Грэцыя была калыскаю ўсясветнай цывілізацыі, і тое, што мы маем сёння, мы маем дзякуючы той старадаўняй Грэцыі, той эпосе, якую называюць Антычнасцю.

Я ўявіў сабе тагачасную Грэцыю, у сваёй свядомасці накрэсліў яе карту, з яе гарамі і далінамі, з вінаграднікамі, козамі і пастухамі, і яна падалася мне падобнай на маю радзіму — Полаччыну, або Крыўю, таксама старажытны і заветны край, адкуль вытокі мудрасці і кніжнасці Беларусі.

Чалавецтву, што выйшла з улоння прыроды, настаў такі час расці і мудрэць, і вось з'яўляюцца героі і мудрацы, падлеткі Антычнасці. Адным з такіх быў легендарны Геракл, тынэйджэр паводле свае імпульсіўнай, найўнай, запытальнай натуре, але ўжо дарослы чалавек сваім целам.

Геракл перамагае дэманаў мінулых эпох, на сутнасці, перамагае адвечны страх чалавека перад незразумелым, ліхім, невытлумачальным.

Мяне турбуе яго агрэсіўнасць, юначы максімалізм, і я баюся, каб ён, чалавек, што стаіць на пачатку новай цывілізацыі, не абрынуў свой гнеў на ўсё жывое, на братоў нашых меншых, якія маюць права на існаванне нават у тым выпадку, калі прырода сатварыла іх брыдкімі. Надта ўжо мой герой спадзяецца на свае цягліцы, кулакі, булаву і лук з атручанымі стрэламі.

Геракл робіць і часткова выпраўляе свае памылкі. Ці выправіць іх цывілізацыя? Ці знойдзе яна адказ на тую загадку, якую паставілі перад Гераклам алімпійскія багі? Герой жыве ў прадчуванні новай эры, у якой алімпійскія небажыхары сьдуць у цень.

Геракл расце разам з чалавецтвам. І таму маю кнігу можна назваць раманам выхавання.

(А калі нехта любіць неверагодныя авантуры, метамарфозы і паядынкі, ён таксама знойдзе іх у гэтым творы).

Цяпер яшчэ вось што. Нехта з першых чытачоў майго рукапісу запытаўся ў мяне: «Пятро, а чаму Грэцыя, Мікены, Геракл? Чаму не нашае, беларускае? Ёсць у нас, прыкладам, свае асілкі — Кацігарошак, скажам, або Хведар Набілкін».

Перапрашаю, пра Хведара Набілкіна я напісаў п'есу-казку. А Алім, Парнас, Геракл — яно ж даўно ўжо нашае, беларускае!

Прыгадайма паэмы «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе», дзе, у прыватнасці, можна прачытаць і такое:

*Вось б'юцца Марс ды з Геркулесам,
А Геркулес, як той мядзведзь, --
Каб цешыць старага Зевеса,
Хахол ён Марсу добра мнець...*

Наша літаратура заўжды ўмела з доляй іроніі, гумару казаць пра былое, пра паважныя рэчы, і тое самае спрабуе рабіць аўтар новай версіі прыгодаў Геракла.

ТРЫНОЖАК АПАЛОНА

(ПРАЛОГ)

Горы ў Факідзе былі так густа населеныя багамі, духамі, фаўнамі, сатырамі, ніфамі ды дэманамі розных рангаў, што для людзей тут амаль зусім не заставалася месца. Яны і самі асцерагаліся набліжацца да падножжа Парнаса, вяршыня якога заўсёды хавалася ў белым, бы казінае малако, покрыве аблокаў.

Часам сюды ўбіваліся заблукалыя падарожнікі, ды калі яны чулі чароўныя спевы, што ліліся з вяршыні, дык хутка ўцякалі і выганялі сваіх козаў. Усе ведалі, што там, у захмарных вышынях, жывуць нябачныя людзям музы, а іх павадыр, Апалон, жартаў не любіць.

Слічны, заўжды малады бог дужасцю сваёй быў амаль роўны Зеўсу.

Апалон караў і літаваў, насылаў эпідэміі дзіўных, жахлівых хваробаў на цэлыя гарады і краіны, але мог і вылекаваць ад самай жудаснай немачы, зачароўваў сваім цудоўным граннем на кіфары, расчульваў нават жалезныя сэрцы, але яго музыка магла давесці чалавека і да вар'яцтва. Кажуць, Апалон можа перакінуцца ў крумкача ды мыш, што ў сваёй любасці ён гэтак сама не мае меры, як і лютасці, і асыпае сваіх улюбёнцаў зямнымі багаццямі. Аднак ніхто са смяротных не прагнуў сяброўства з ім, бо ўсе ведалі, як далёка шыбае свае смертаносныя, падобныя да сонечных прамянёў стрэлы гэты светланосны, вабны ды жорсткі бог.

Аднак людзі ў тых часы вучыліся жыць нават там, дзе гэта здавалася немагчымым. Як вераб'іная пара майструе сваё гняздо побач з арліным, на схіле Парнаса прыпыніліся са сваім статкам два казапасы.

Уначы яны разам з козамі хаваліся ў прасторнай пячоры, удзень козы абскубвалі траву і кусты між камянёў. Пастухі даглядалі іх, а на спевы і музыку, што даносіліся з вяршыні гары, звярталі не больш увагі, чым на казлінае бляянне.

Зараз яны прымастаколіліся на краі скалы і моўчкі сілкаваліся ячменнымі блінцамі і сырам, запіваючы ежу кіслым півам.

Абодва падобныя — касмылі, нячэсаныя бароды, панурья позіркі з-пад кашлатых броваў, абодва каржакаватыя, мускулістыя й крываногія, як боства вінаграднікаў, казланогі Дыяніс. Толькі бароды былі ў іх рознага колеру: у аднаго серабрыста-белая, у другога — рудая.

Козы раней за людзей адчулі набліжэнне небяспекі. Статак збіўся ля ног пастухоў і жаласна бляяў. Сівабароды ўскочыў на камень, каб агледзецца. Малады хутка дастаў са скураной тор-

бы найстаражытнейшую зброю пастухоў — прастку.

З-за каменнага выступу гары магло выскачыць што заўгодна: драпежнік, нават леў — ільвы вадзіліся ў той час у Еўропе, — злосны дэман ці пачвара, што з'явілася з вусцішнага сну.

Паказаўся чалавек. Але такі чалавек, якога пастухі з Факіды раней ніколі не бачылі.

Чорныя валасы выдавалі ў ім жыхара Элады. Калі б пастухам хапіла часу вывучыць пагляд незнаёмца, яны б прачыталі ў ім горыч, крыўду і гнеў, боль, памяць пра бяссонныя ночы, глухі плач ды праклёны, што рваліся з грудзей. Але пастухоў уразіла і напалохала іншае. Цягліцы, бы ўдавы, уздымаліся пад скурай прыхадня пры кожным руху. На ім была туніка, на плячах — нешта кшталту плашча. Яны амаль не хавалі пачварнай гульні цягліцаў незнаёмага.

Ён падняў вочы, стамлёна перавёў позірк на пастухоў, як быццам толькі што ўбачыў іх.

— Мне патрэбен павадыр вашага статку, пастухі, — вымавіў ён гучным голасам, што звык загадваць. І, не звяртаючы больш ніякай увагі на людзей, схапіў за рогі вялізнага чорнага казла і адным рухам закінуў яго за спіну.

Пастухі разгублена ўтаропіліся на волата. Казёл закаціў ад жаху зялёнае вока й забляяў.

«Ён вялізны, але ж нас двух, — падумаў рудабароды. — А яшчэ ў нас ёсць зброя».

— Аддай казла, ты, смярдзючы іншаземец! — нечакана для сябе заверашчаў ён.

— Вас жа засталася двух... Навошта вам трэці? Не хвалойцеся, я прынясу вашага казла ў ахвяру Апалону.

І ён пайшоў па схіле з казлом, які жаласна бляяў за спінай, ды больш не азіраўся.

Аднак рудабароды пастух ачомаўся ад разгубленасці і не захацеў так проста аддаваць павадыра статку. Ён спрытна зарадзіў сваю прастку важкім каменем, раскруціў страшную зброю і кінуў камень услед незнаёмаму.

Стрэл стаўся трапным. Камень абавязкова пацэліў бы ў галаву выкрадальніка казлоў, калі б... Незнаёмы быццам бы меў трэцяе вока на патыліцы. Ён раптам развярнуўся і маланкавым рухам злавіў камень левай рукой. Размахнуўся. Рудабароды, закрываючы галаву рукамі і скавычучы, схаваўся за выступ скалы. І, варта адзначыць, своечасова. Камень, пушчаны рукой волата, раскалоў гэты выступ, засыпаўшы пастухоў дробным друзам. У жаху абодва пастухі, стары і малады, кінуліся ў пячору. Услед ім нёсся рогат незнаёмага.

— Навошта ты чапляўся да яго? — раздражнёна выгаворваў стары мала-

дому, калі яны адважыліся вызірнуць на свет. — Не пазнаў яго, ці што?

— Гэнага? Хто ж ён такі?

— Хіба ты нічога не чуў пра Алкіда, сына Амфітрыёна?

— Гэта што за птушка такая?

— Сустрэўся б ты з гэтай птушачкай у лясах Кіферона, калі ён там пляваў на львоў... Паказвалі мне яго, калі я туды ганяў статак, і распавядалі сёе-тое... Ці чуў ты пра вяшчальнікаў Эргіна, цара Архамена? Яны нарваліся на гэтага бандыта, калі збіралі даніну з мясцовых жыхароў. Дык ён ім адрэзаў насы і вушы ды загадаў вярнуць цару замест даніны. Таму дзякуй Зеўсу, што так лёгка выкруціўся.

Незнаёмы ж, якога стары пастух назваў Алкідам, быў ужо на супрацьлеглым баку Парнаса, караскаўся да сваёй мэты па вузкай сцежцы, што вяла між камянёў ды хмызнякоў.

Мінуць гады, сотні гадоў, і гэтая сцяжынка ператворыцца ў шырокі шлях, пракладзены тысячамі паломнікаў, што ідуць да храма Апалона ў Дэльфах, каб прынесці гожаму ды магутнаму богу ахвяру ды спытаць пра свой лёс. Жрацы храма Апалона стануць такімі ўплывовымі і магутнымі, што змогуць вызначаць лёс усёй Элады. Але ў тыя сівыя часы...

Часам прыйдзе да ахвярніка Апалона бяздзетная жонка, каб маліць магутнага бога пра спадкаемца. Прыйдзе струпляваты, які спадзяецца ачысціцца ад страшнай хваробы. Прыйдзе забойца, які чакае, што Апалон пазбавіць яго ад пакутаў, прынесеныя Эрыніямі— багінямі помсты.

Алкід ішоў упэўненай хадою, адчуваючы, што да яго вярнулася моц. Перамога над двума пастухамі на нейкае імгненне акрыліла яго, і ён быццам забыўся на страшны вопыт згубаў, страў таў блізкіх людзей...

Храм, пра які ён столькі чуў, не ўра-

зіў яго. Ён інакш уяўляў сабе жылло Апалона. Свяцілішча выглядала сціплым: дзіўныя конусападобныя слупы з абодвух бакоў цэнтральнай прысады, порцік, што абапіраецца на простыя дарычныя калоны, ахвярнік ля ўваходу, груба вычасаны з вялізнай гранітнай глыбы. Уражваў толькі роспіс сценаў, сакавітасць фарбаў — ад сінявата-чорнай да блакітнай, залацістай, аквамарынавай. Быццам усе майстры Элады саборнічалі, змешваючы ўсе вядомыя мастакам колеры.

Храм здаваўся пустым. Адзіным жывым стварэннем быў агонь, гатовы прыняць ахвяру, — прагны, адчувальны да любога подыху ветру. Ля самага ахвярніка, на трыножку, замерла статуя прыўкраснай жанчыны — піфіі, жрыцы, абавязанай сустракаць паломнікаў ды прымаць ахвяры. Невядомы скульптар, які працаваў над цудоўным, паслухмяным мармурам, перадаў пяшчотныя абрысы рук, шыі, плячэй. Здавалася, статуя дышае.

Алкід наблізіўся да ўвахода ў храм. Знутры лілося дзіўнае зьянне. Здавалася, у яго ўтаропіўся раз'юшаны, пранізлівы позірк. Волат насцярожыўся. На працягу свайго кароткага жыцця ён не саступаў нікому — ні людзям, ні дэманам, ні багам. З якой ласкі? Ён ведаў, што сам быў народжаны найвялікшым з багоў ды выкармлены багіняй.

У праходзе між дзвюма калонамі з'явіўся жрэц у белым адзенні. Голас быў дрыготкім, старэчым, але гучаў уладна:

— Спыніся, Алкід! Альбо магутны бог ператворыць цябе ў прысак пад нагамі смяротных.

Алкід, уражаны тым, што яго назвалі па імені, застыў на месцы.

— Я б хацеў прынесці ачышчальную ахвяру ды спытаць у Апалона пра свой лёс.

— Мы дазваляем табе гэта зрабіць...

Самаўпэўнены тон жраца давёў Алкіда да ціхага шалу. Ці ведае гэты лядашчы стары, што размаўляе з наймацнейшым са смяротных? Хай жа паглядзіць...

Адзін рух — і казёл, што жаласна бляяў, апынуўся на ахвярніку. Яшчэ рух — і жывёла застаецца без галавы. Чорны струмень крыві свішча з горла, залівае граніт. Прагнае полымя затрашчала і кінулася да ахвяры, бы драпежнік, што адчуў кроў.

— Ахвяра прынятая, — пачуўся нягучны, спакойны голас жраца.

І зноў вандроўнік адчуў, як у ім расце раздражненне. Ён, нашчадак багоў, варты сам, без пасярэднікаў, гутарыць з насельнікамі нябёсаў. Якога ражна блытаецца тут гэты нямоглы стары?

Тым часам унізе, ля падэшвы меднага трыножка адчынілася чорная адтуліна — быццам зазеўрала рана на целе зямлі. З адтуліны вырвалася чорная хмарка і захінула ўсё вакол. Алкід адчуваў, што яму забіла духі, і вымушаны быў адступіць на некалькі крокаў назад. Уражаны, ён назіраў, як з зямнога чэрава вырываецца сіпучы струмень чорнай пары.

Раптоўна закруцілася ў галаве, пачало рэзаць у вачах. Трыножак, ахвярнік, мармуровая статуя — усё здавалася атуленым жоўтай смугой. Здзіўлены, Алкід заўважыў, што фігура, якая здавалася яму мармуровай, варухнулася ды выпрасталася. Пагляд піфіі быў накіраваны скрозь яго, вусны варушыліся, як быццам піфія слухала некага нябачнага і паўтарала чужыя словы. Потым яна загаварыла.

Алкіда кінула ў жах. Голас не мог належаць ні маладой дзяўчыне, ні бабульцы — ён быў падобны да перуна, грымоты яго, здавалася, скаланалі ўсе горы Факіды.

— Слухай, Алкід! — грукатаў поўны незямной моцы голас. — Табе адказвае Апалон, веды яго пра будучыню падобныя да ўсюдыісных прамянёў сонца. Ад сённяшняга дня ў цябе новае імя — Геракл. Алкід памёр, Геракл можа стаць неўміручым, калі падпарадкуецца слабому і безабаронаму. Пад кіраўніцтвам вартага жалю і слабога моцны ды адважны здзейсніць вялікія ўчынкi. Алкід змагаўся з людзьмі і быў пакараны вар'яцтвам. Геракл адолее дванаццаць чарвякоў, якія выпаўзуць з зямнога ўлоння. Геракл знойдзе маці і бацьку, калі зразумее тое, што не хацеў разумець Алкід. Я змаўкаю.

Алкід працёр вочы, страсянуў галавой. Ні цёмнай хмаркі над ахвярнікам, ні бездані, што зеўрала пад нагамі. Маўклівая піфія на трыножку зноў нагадвала мармуровую статую.

У праходзе між калонамі паказаўся стары жрэц.

Алкід раптам учуў падман.

— Што за лухту я тут пачуў? — выгукнуў ён з нечаканым шалам. — Каго вы хаваеце ў храме? Зараз я з усім разбяруся.

— Ты гутарыў з Апалонам, Геракл, — спакойна адказаў жрэц.

— Якое бязглуздае імя! З якімі гэта чарвякамі я павінен змагацца? Я, пераможца Кіферонскага льва, той, хто выйграў вайну з Эргінам? Ты смяешся з мяне, стары? Не можа Апалон такое вярзці. Я павінен сам перапытаць у яго...

Геракл зрабіў крок, каб увайсці ў храм.

— Адыдзі, Геракл, — гэтак жа спакойна сказаў жрэц. — У храм не можа ўвайсці няверны.

Кроў прыліла да твару волата. Яшчэ ніводзін смяротны беспакарана не заступаў яму шлях.

Ён зрабіў крок. Толькі адзін крок.

І адразу атрымаў важкі ўдар, роўнага па моцы якому ніколі не адчуваў. Здавалася, паветра перад ім ператварылася ў камень і штурхнула з жудаснай сілай, адкінула на некалькі крокаў назад.

Апошняе, што ён убачыў, — накіраваны на яго позірк жраца, зацяты, жорсткі, але пазбаўлены злосці.

Упершыню ў жыцці юнак адчуў такую бездапаможнасць. Страціўшы прытомнасць, ён пачуваўся дзіцем, спавітым па руках і нагах, на ўлонні ў нейкай вялікай істоты. Гэтае стварэнне адначасова выклікала страх і любоў. Што гэта было, успамін пра маленства, пра тое, што няздольныя згадаць дарослыя?

Ён раптам адчуў на вуснах смак малака. Было цёпла і ўтульна ў абдымках невядомай істоты. Але жанчына, якая трымала яго на ўлонні, прыціснула яго да сябе занадта моцна, і ён адчуў боль, а потым раптоўны, сляпучы шал. Ахоплены ім, ён ужыў зубы, бо рукі і ногі былі ў пялюшках.

Істота закрычала і адхінулася. Падзенне доўжылася бясконца. Потым абрынулася цемра, быццам ён зноўку страчваў прытомнасць. Паступова ў цемры заззялі мігатлівыя кропкі — зоры. Іх сузор'і нагадвалі кроплі малака, разлітага на чорным небе.

Апошняй ягонаю мрояй была жанчына, якая глядзела на яго зверху ўніз. Ён, бездапаможны, варты жалю, курчыўся ля яе ног.

Жанчына смяялася.

— Паглядзіце, багі, на Геракла, — казалася яна смеючыся. — Ён адужаў у бойцы колькі нікчэмных чалавечкаў і ўявіў сябе пераможным волатам! А цяпер не вытрымаў пагляду нямоглага старога. І гэтага карузліка вялікі Зеўс хацеў зрабіць уладаром Мікенаў!

Жанчына смяялася, а ён адчуваў моцную крыўду, боль, але не злосць.

Ён не мог раззлавацца на яе. Гожая, стройная, велічная. Шыкоўныя вала-сы, упрыгожаныя дьяментавай дьядэмай, вялізныя вочы, велічны стан рабілі яе хараство непараўнальным з прыгажосцю любой зямной жанчыны. Як жа хацеў Геракл убачыць у гэтых глыбокіх вачах не халодную пагарду, а любоў, мацярынскую любоў!

Яе смех усё звінеў у яго ўвушшу, а мроя знікла. Расплюшчыўшы вочы, ён сустрэў позірк старога, што нахіліўся над ім.

— Падыміся, Геракл, — сказаў жрэц гэтаксама спакойна. — Суйміся. Больш табе нельга паддавацца сляпучаму шалу, як гэта раней рабіў Алкід. Нельга забіваць людзей праз дробную крыўду, раздражненне.

Геракл сумеўся. Ён падумаў, што жрэц ведае ўсё, што адбылося з Алкідам, у тым ліку і выпадак з Лінам, выкладчыкам музыкі.

З чыёй ласкі Амфітрыёну, які выхоўваў Алкіда, стрэліла ў голаў вучыць падлетка музыцы? Ён лепш спраўляўся з мячом ці лукам, чым са струнамі ліры. У юнака не было ахвоты да музычных практыкаванняў, аднак Амфітрыён настаяў на сваім ды наняў нейкага Ліна, майстра ігры на ліры. Алкід сяк-так навучыўся брэнгаць на інструменце, але аднойчы Лін зрабіў яму заўвагу. Самазакаханы і задзірысты падлетак не выносіў крытыкі. Лін быў пакараны за сваю заўвагу. Удар лірай па галаве стаўся смяртэльным. Што паробіш? Алкіда не навучылі ні стрымліваць ягоны шал, ні сувямраць свае сілы.

З тае пары Алкід неаднойчы мучыўся згрызотамі сумлення.

Магчыма, цяпер багі караюць яго за той бяздумны ўчынак.

— Ойча, — раптам сказаў Геракл, ахоплены нечаканым парывам пакаяння, — я вінаваты перад многімі

людзьмі. Я не заўсёды разлічваў сваю сілу... Я...

— Мы не заўсёды вольныя распараджацца сабой, — адказаў жрэц. — Багі кіруюць нашымі ўчынкамі.

— Калі б я мог пачаць жыццё зноўку...

— Хіба ты не зразумеў, што пачаў новае жыццё, Геракл? Багі далі табе магчымасць выправіць колішнія памылкі. Да гэтай пары такой магчымасці не меў ніхто са смяротных.

— Што значыць маё новае імя?

— Яно значыць «герой, які здабывае славу дзякуючы пераследу Геры».

Геракл зноў уявіў велічны вобраз багіні, што паўстаў перад ім у мрой.

— Няўжо яна будзе мэнчыць мяне ўсё жыццё? Няўжо я ніколі не заслужу яе любові? Калі Зеўс — мой бацька, як усе кажуць, дык яна — маці... Яна ж — яго жонка.

— Нават піфія, вуснамі якой гаворыць сам Апалон, не можа прадбачыць, што здзейсніць жанчына, якая раўнуе... нават калі гэтая жанчына — боская Гера. Цярплінасць, Геракл, цярдлінасць і мужнасць — толькі з іх дапамогаю чалавек здольны наблізіцца да багоў.

— Што мне трэба рабіць? Апалон казаў пра якіхсьці чарвякоў... Багі смяюцца з мяне?

— Прароцтвы Апалона ніколі нельга разумець літаральна. Чакай мяне тут. Мне трэба перамовіцца з радаю жрацоў.

І ён пакінуў Геракла аднаго. Герой праседзеў на камені гадзіны дзве, пачуры, нерухома, падпіраючы галаву рукой. Усё яго бязрадаснае жыццё, дакладней, жыццё чалавека, якога звалі Алкідам, прамільгнула перад ім. Цудоўнае яго нараджэнне, абяцанні, якія даў ягоны бацька, вялікі Зеўс, пра будучы трыумф сына царыцы Алкесты. Крывадушнасць Геры, што пазбавіла

яго ўлады, а потым і месца ў бацькоўскім доме. Амфітрыён і Алкеста з жахам глядзелі на падлетка, што быў мацнейшым за любога дарослага мужчыну ў Мікенах. Мусіць, пужлівая Алкеста аддавала перавагу брату Алкіда, Іфіклу, які не меў ніякіх асаблівых здольнасцяў, затое быў звычайным чалавекам. А ён, Алкід, заўжды адчуваў, што не падобны да простых смяротных, і гэтая думка часта прыносіла яму пакуты.

Амфітрыён ніколі не бачыў у ім сына. Дый Алкід і не быў ягоным сынам!

Вярнуўся жрэц, яшчэ больш сур'ёзны, чым раней.

— Слухай уважліва, Геракл, — прамовіў ён. — Ты сапраўды павінен падпарадкавацца слабому і нікчэмнаму, як абвясціла піфія. Нам стала вядомае імя твайго ўладара. Гэта Эўрысфей, цяперашні цар Мікенаў і Тырыфа.

Геракл вылупіўся на яго, уражаны:

— Эўрысфей? Найнікчэмнейшае стварэнне, якое спарадзіла зямля! Ён сам пабаіцца аддаваць мне загады!

— Ты не ведаеш, Геракл, глыбіняў чалавечай натуры. Эўрысфей ненавідзіць цябе. Яго нянавісць мацнейшая за страх, таму ён будзе імкнуцца пазбавіцца ад цябе. А для гэтага будзе даваць табе небяспечныя, неймаверна цяжкія даручэнні. Выконваючы іх, ты здзейсніш дванаццаць подзвігаў.

— Што ты маеш на ўвазе? Дванаццаць чарвякоў, якіх я знішчу, як прадказвала піфія? Нішто сабе подзвігі...

Геракл засмяўся.

— Цішэй! — перапыніў яго жрэц. — Зараз ты пачуеш нешта. Услухайся.

Здзіўлены Геракл прымоўк. У цішыні пачуліся далёкія грымоты. Перуны йшлі не з нябёсаў, а здавалася, прарываліся скрозь зямную тоўшчу. На нейкі момант падземныя грымоты змоўклі, а потым выбухнулі з новай моцай. Геракл для надзейнасці схпіў-

ся за калоны і запытальна зірнуў на жраца. Твар старога быў па-ранейшаму спакойны.

Зямля працягвала дрыжаць. Да грукату, што грамчэў ды даўжэў, далучаўся дзіўны гук — ці то стогны, ці то выццё. А калі грукат спыніўся, гэтак жа нечакана, як і пачаўся, і хістанні зямлі ўлягліся, у наваколлі пачуўся дзікі, ні на што не падобны енк. Як бы падавала голас вялізнае, пачварных памераў стварэнне. І толькі пасля гэтага настала цішыня.

Геракл, уражаны, маўчаў.

— Ты чуў, — сказаў па-ранейшаму спакойны стары. — Цяпер мы ведаем, што стала больш на адну пачвару. Сам Тартар, дэман апраметнай, разам з Яхіднай, напаўжанчынай-напаўзмяёй, спараджае іх. З нетраў зямных з'яўляюцца на свет пачвары, якіх нараджала сама Гея, зямля, маці ўсяго існага.

— Але ж я лічыў, што барацьба паміж новымі багамі і пачварамі скончылася, гэтак мне казаў выхавальнік, мудры кентаўр Хірон...

— Барацьба працягваецца, Геракл. Тыфон ды Яхідна, вырадкі Геі, па-ранейшаму спараджаюць пачвараў, а насельнікі нябёсаў бесклапотна смакуюць нектар ды амброзію на Алімпе. Ахвярамі пачвараў становяцца людзі, іх занадта мала, каб супрацьстаяць пачварам. А гэтых столькі напладзілася апошнім часам! Агнядышны Тыфон. Тытаны. І гэтая агідная Яхідна са сваімі мяшанцамі... Аднаго такога гада сам Апалон знішчыў на гэтым самым месцы. Яго звалі Піфон, і агіднейшага ды пачварнейшага стварэння, Апалонам прысягаю, я не бачыў. Але, Геракл, поўзаюць у свеце і больш вусцішныя стварэнні. Гэта і ёсць твая самая «чарвякі земляныя», з якімі ты, Геракл, будзеш дужацца.

У цішыні прагучала наступнае пытанне Геракла:

— А калі я здзейсню гэтыя дванаццаць подзвігаў, пра якія ты кажаш, святар... Калі я буду паслухмяна і цярдліва выконваць загады нікчэмнага Эўрысфэя? Ці заслужу я тады абяцаную ўзнагароду? Ці сустрэнуся я з сапраўдным бацькам? Ці прызнае мяне за сына непакіснага Гера? Здаецца, піфія сказала яшчэ штосьці...

Цяпер прыйшла чарга старога задумацца.

— Твая праўда, Геракл, — нарэшце вымавіў ён. — Я таксама памятаю гэтыя словы: «Калі Геракл зразумее тое, чаго не хацеў зразумець Алкід». Што

ж не хацеў зразумець Алкід? Ты прагнеш тлумачэнняў? Аднак я таксама не ведаю гэтага! Баюся памыліцца... Прадказанні Дэльфійскага аракула заўсёды цымяныя, зразумелыя толькі напалову. Адказ на другую палову пытання табе давядзецца шукаць самому. Гэта будзе няпроста. Бо ты, Геракл, калі шчыра казаць, маеш боскае цела, узрост сталага чалавека, але душою ты яшчэ падлетак. Шмат чаму табе яшчэ давядзецца вучыцца. Самому. Спяшайся! Пакуль Гея не нараджала новых пачвараў, з якімі табе давядзецца барукацца.

(ПЕРШЫ ПОДЗВІГ ГЕРАКЛА)

Два пастухі — сівабароды і рудабароды — караскаліся са сваімі козамі па няроўнай, поўнай валуноў ды невысокіх скалаў лясной мясцовасці. Іх усё больш і больш уражвалі цішыня і бязлюддзе, што панавалі тут. Яны шмат чулі пра шчаслівую, густа населеную Аргаліду, пра чароўныя смарагдава-зялёныя пашы і тлустае быдла, пра шумныя гарады, прыстані з цудоўнымі іншаземнымі караблямі, пра палеткі ячменю і пшаніцы, з якіх, кажуць, ураджай збіралі двойчы на год, нарэшце, пра шыкоўныя палацы. Дзякуючы гэтаму Аргаліда ды Мікены называліся «залатаноснымі».

Пастухі наслухаліся гэтых распаведаў і кінулі нішчымныя пашы Факіды, перабраліся цераз перашыек, які злучаў Сярэдняю Грэцыю з Пелапанэсам, і апынуліся ў Нямеі, на паўночным усходзе Аргаліды.

Цяпер яны з трывогай заўважылі, што патрапілі ў дзіўнае месца. Лес выглядаў змрочным і нежывым, бы пустэльна. Па дарозе пастухі не сустрэлі ніводнага чалавека, нават ніводная лясная жывёліна не перабегла ім дарогу, птушкі не спявалі на галінах. Толькі шэрыя яшчаркі, хуткія, бы цені, гойсалі між камянёў.

— Не падабаецца мне ўсё гэта, — сказаў малады пастух, які ўскараскаўся на гранітную глыбу, каб агледзецца. Лес ды скалы, і ніводнай жывой душы вакол. І пахне нейкай трупячынай. Навошта ты падбіў мяне сысці з Факіды? Там, на схілах Парнаса, хоць травы было замала, затое весялей. Музы так соладка спявалі свае песенькі. А тут...

— А ты хацеў бы яшчэ раз сустрэцца з тым бамбізам, які скраў нашага лепшага чорнага казла? Калі б мы за-

трымаліся на колькі дзён, ён бы ўсіх козаў перацягаў на дэльфійскі ахвярнік, а за імі і нас як казлоў, — адгукнуўся стары пастух.

— Эх, каб ён мне зараз патрапіўся! Я б яму!.. — не вельмі ўпэўнена паабяцаў малады і раптам змоўк. Ён угледзеў тонкі струменьчык дыму, што выбіваўся з гаю. Вецер данёс да слыху абодвух пастухоў дзіўныя гукі. Як быццам метал стукаў аб метал.

— Мусіць, вёска... — вырашыў рудабароды. — Нядрэнна было б. Не хочацца начаваць пад адкрытым небам.

— Думаеш, цябе там чакаюць? — спытаў старэйшы. — У гэтай мясцовасці не надта любяць іншаземцаў. Можна, лепш падацца да тых гораў на паўднёвым захадзе ды падшукаць якую-кольвечы пяхору?

— Не! Чаго цягацца па гэтым жудасным лесе. З людзьмі, якімі б негасціннымі яны ні былі, усё ж весялей.

Яны прайшлі праз маўклівы платанавы гай і сапраўды дапялі да сялібы. Аднак яе выгляд толькі ўзмацніў трывогу, што перарасла ў сцюдзёны жах. Вёска здавалася зусім пустой! Выглядала так, як быццам жыхары ўцяклі спехам, не прыхапіўшы нават самага неабходнага. Начынне, прылады, нават адзенне — плашчы, тунікі — усё гэта знаходзілі пастухі, зазіраючы па чарзе ў пустыя хаціны. Людзі сышлі, у чым былі, пагналі скаціну, забралі дзяцей, ды спешна кінулі ўсё астатняе.

У іншых абставінах пастухі толькі парадаваліся б, што можна прысабечыць тое, што кепска ляжыць. А цяпер ім было не да здабычы. Яны прадчувалі небяспеку, страшную таму, што яе немагчыма было патлумачыць. Прывід смерці панавалі ў паветры, бы рэзкі, агідны пах.

Зноў данёсся ўжо знаёмы ім гук: бразгат металу.

— Кузня! — закрычаў малады пастух. — У кузні працуюць кавалі!

І ён на скрут галавы кінуўся насустрэч бразгаценню. Стары бурчаў ды цягнуўся за ім.

— Не падабаецца мне ўсё гэта, — казаў ён сабе пад нос.

Яго спадарожнік таксама замарудзіў хаду. Сапраўды, кузня выглядала неяк дзіўна. Здавалася, шчыруюць там як след, але было ў ёй нешта незвычайнае.

— Пачакай, не заходзь! — прашап-таў абачлівы стары пастух свайму таварышу. — Паглядзім спачатку.

І яны зазірнулі ў кузню праз шырокую шчыліну ў сцяне.

Рудабароды ўхапіўся рукамі за сцяну, каб не зваліцца ад здзіўлення. Му-сіць, ніводзін смяротны ў жыцці не бачыў такога!

У горне лютавала полымя, цяжка ўздыхалі мяхі. Свіціўся, бы вялікае пурпуровае вока, кавалак распаленага металу. Размерана падымаўся ды апускаўся вялікі молат, срэбным голасам дзінькаў малаточак майстра. Але ні кавалю, ні падмайстра не было бачна! Здавалася, што рэчы рухаюцца самі па сабе.

— Дыянісам прысягаю, гэта цуд! — выгукнуў рудабароды.

Тут яны ўбачылі і работнікаў. Тое, што ім здавалася цэнямі ад полымя, ператварылася ў чалавечкаў дзіўнага, нават смешнага выгляду. У іх былі ненатуральна развітыя плечы, вялікія рукі і крывыя ногі. Як у самага ўмелага боскага кавалю Гефеста. Чалавечкі, адчуўшы чужы пагляд, пакідалі прылады, схаваліся ў цень ды зніклі ў нейкіх шчылінах. Праца спынілася. Кузня выглядала зусім пустой і маўклівай.

— Хадзем адсюль, — прашаптаў стары пастух, цягнучы за сабой таварыша. — Ад іх можна чакаць усялякай брыды. Яны не любяць людзей. Асабліва калі людзі сунуць нос у іх працу.

— Ты ведаеш, хто гэтыя чарцяняты? — заікаючыся, спытаў рудабароды.

— Гэта тэльхіны, дэманьы з вострава Родас, якія перасяліліся да нас. Кажуць, яны самыя ўмельныя кавалі, сам Гефест кіруе імі. Пэўна, яны выконваюць нейкі яго заказ. Але гэта не наша справа. Уцячы адсюль жывымі — вось задача...

— А што? Пераначуем у якой хаціне дый пойдзем. Раз мы яшчэ жывыя, з

намі нічога не можа здарыцца кепскага, — пасмялеў малады.

— Ты так лічыш? Гэты таксама ду-маў, што з ім нічога кепскага не здарыцца... Вунь там, каля крыніцы...

Малады зірнуў — і адхінуўся. Яму зрабілася млосна.

Ля крыніцы ляжалі горкай белыя, абсмактаныя косткі. Без сумневу, чалавечыя.

— Свежыя, як бачыш, — заўважыў стары. — Вельмі акуратна абгрызеныя. Нават для грыфаў нічога не засталася. Ды грыфы і не наведваюць гэтае клятае месца...

Чые гэта былі парэшткі? Няўрымс-лівага і смелага хлопца, які не схацеў сыходзіць разам з суседзямі, калі над вёскай навісла жудасная, невядомая небяспека?

— Можа, *яно* сюды ўжо не прыйдзе? — спытаўся дрыжачым голасам малады пастух. — Нахрупалася ўжо? І ведае, што ў вёсцы нікога не засталося...

— Выбару няма... — адказаў стары. — У лесе яшчэ страшней. А яшчэ я веру ў рок — Цюхэ. Як наканавана нам быць з'едзенымі разам з козамі — дык так таму і быць. Ды на ўсялякі выпадак прапаную прынесці ў ахвяру багам адну з нашых козачак. Заадно і самі павячэраем.

Каза была прынесена ў ахвяру на ахвярніку ў адной з хацінаў. Рэшткі мяса з'елі моўчкі і панура. Мех з віном, які пастухі апаражнілі пасля ежы, амаль не разводзячы яго вадой, крыху палепшыў іх настрой.

Ноч прайшла надзіва спакойна. Толькі стары чуў праз сон нейкі энк, што гучаў у лесе.

— Мо воўк. Хай нават леў. Бачылі мы такіх. Я здужаю звярыну, абы толькі гэта не была нячыстая сіла, — казаў малады. Аднак яго спадарожнік толькі паківаў галавой.

Козы паспелі за ноч вырвацца з загону і цяпер блукалі па двары, здымалі ўраджай з агародаў, абшчыквалі пладовыя кусты. Раптам пастухі пачулі пранізлівы жаночы віскат.

— Адчапіся, агідная жывёліна! Бо Дэметра, апякунка раслінаў, раздзярэ цябе на шматкі.

Пастухі знямелі. Паўстаў новы цуд: міртавы куст, які збіралася аб'есці каза, ператварыўся ў дзяўчыну з зялёнымі валасамі і вачыма, аголеную да пояса. Ніжняя частка яе стану заставалася ствалом дрэва, што ўрос у зямлю.

— Дрыяда... — прашаптаў стары. — Дрыяда міртавага дрэва. Я аднойчы бачыў дрыяду. Але тая жыла ў стогадовым дубе і сама была бабулькай. А гэная — красуня...

Дрыяда працягвала галасіць.

— Гэтае рагатае быдла сапсавала мне фрызуру! Прыбярэце яго!

— Прыбярком, калі патлумачыш нам, што ў вас тут творыцца, — мякка сказаў стары пастух.

— Няма патрэбы вытлумачвацца перад смяротнымі!

— Глядзі, пашкадуеш... Козачкі, ату яе!

Дрыядзе давлялося разгаварыцца.

— У ваколіцах пасялілася пачвара — нямейскі леў...

— Леў? — пагардліва кінуў малады. — Я сам яго з'ем! Смех дый годзе — уся вёска спужалася вялікай коткі!

— Да твайго ведаму, гэтая котка — вылюдак самой Яхідны і двухгаловага сабакі Орфа. Ён такі вялікі, што ты памрэш ад жаху, як толькі яго пабачыш. Альбо застанешся заікам на ўсё жыццё. Але гэтага не здарыцца, бо вы разам са сваім статкам хутка станеце вячэрай гэтай пачвары.

— Мы будзем змагацца... — прашаптаў малады пастух.

— Чым? Гэтай прасткай? — засмяялася дрыяда. — Яго нават стрэлы не чапаюць, ільва можна адолець толькі голымі рукамі, але не вашымі. Бо гэты леў — пярэварачень...

— Што ж нам рабіць?!

— Уцякаць адсюль, і як мага хутчэй. Вунь па той сцежцы, што вядзе ў горы. Леў зараз лётае па той бок гары. Калі пашанцуе — уратуецца. А калі не...

Тут дрыяда даволі мілагучна засмяялася і знікла. Замест яе паўстаў міртавы куст з буйнымі кветкамі. Козы аслупянелі і куста ўжо не грызлі.

— Халера... — выдыхнуў малады. — А нішто была дзеўка, каб мне ў Тартар праваліцца!

— Трэба паслухацца яе парады, — панура сказаў стары. — Да захаду сонца нам трэба пералезці цераз горы.

— Якія нявыхаваныя мужыкі, — вымавіла дрыяда, паказаўшыся з міртавага куста, як толькі пастухі са сваімі козамі зніклі ў гаі. — Хамы! Каб былі ветлівымі — паказала б ім правільны шлях.

Хутка пастухі адчулі, што такое помста раздражнёнай дрыяды. Яны не прайшлі і дзве стады, як заблукалі. Сцяжынка як быццам растварылася пад нагамі, лес стаў непразны, а ў хуткім часе ўсю прастору зацягнула туманом, які споўз з гор, так што зніклі і самі горы. Пастухі сварыліся, згадвалі ўсіх злосных дэманаў ды спыніліся, каб не згубіць свой статак.

І яны былі гатовыя дзякаваць жыхарам нябёсаў, калі ўбачылі ў тумане чалавечую постаць.

— Паляўнічы! — радасна выгукнуў малады пастух. — Ён выведзе нас з гущару.

— Чакай! Чаму гэты козы так перапужаліся? Быццам звер адчулі?

— Які табе звер? Хіба не бачыш — гэта чалавек.

Так, гэты быў чалавек. У вопратцы

паляўнічага, з лукам і стрэламі на плячы. Уражваў яго высокі рост і даўгія валасы — рудыя, зблытаныя, у рэп’і, яны апускаліся яму на плечы. Пагляд, кінуты паляўнічым на пастухоў і козаў, быў халодны, дапытлівы. Незнаёмец варушыў вуснамі, як быццам пералічваў пра сябе статак.

Стары загаварыў:

— Мы бедныя пастухі. Мы кіраваліся ў Тырынф, але збіліся з дарогі.

Голас незнаёмага быў гучным, уладным. Быццам ён належаў не простаму паляўнічому, а якомусь мясцоваму князьку.

— Да вечара вы адсюль не выблукаеце. Прапаную пераначаваць у мяне ў пячоры, на схіле гары. Абяцаю добрую вячэру.

Пастухі пераглянуліся. Яны зусім не хацелі затрымлівацца ў гэтым клятвым месцы. Аднак тон незнаёмага не цяпеў адмовы.

— Хадзіце туды, да таго вялізнага явара, — паказаў незнаёмец. — Я вас даганю. Я тут лісу ўпаляваў, трэба падабраць.

Ён знік. Разгубленыя пастухі пацягнуліся ў паказаным кірунку.

— Не падабаецца ён мне, — напаўголоса сказаў малады. — Вочы ў яго нейкія... І валасы, усе ў дзядоўніку.

— Мне таксама...

Здаду пачуліся крокі. Незнаёмы даганяў іх.

— А ўсё ж такі гэта жывы чалавек, — вымавіў малады пастух. — А не зусім не ле...

Шалёны, аглушальны, поўны пякельнай лютасці рык прагучаў у іх за спінамі. Пастухі паспелі азірнуцца — і, бы снапы, паваліліся на зямлю.

Абуджэнне было жудасным. Пячора, дзе пастухі заначавалі, аказалася заваленай вялізнымі камянямі, раскідаць якія было б не пад сілу чалавечым рукам. На імгненне бліснула дзён-

нае святло, зазвінеў посуд з пітвом ды ежай, пасля чаго ў пячоры зноў запававаў паўзмрок.

— Частуйцеся, дарагія госці. Глядзіце, не схуднейце, — прагучаў голас «паляўнічага», сустрэча з якім так сумна змяніла іх лёс.

Пэўна, ён таксама збіраўся падсілкавацца. Прагучаў жаласны энк адной з козаў, а потым — храбусценне костак ды агіднае чмяканне. Праз шчыліну між камянямі і скляпеннем пячоры можна было бачыць, як гаспадар снедае.

Сумненняў не было — гэта быў такі вялізны, агідны, крыважэрны драпежнік, якога дагэтуль не спараджала зямля. Адной козачкі яму не хапіла. Хрумсталі косткі, крываваыя пырскі даляталі нават у пячору. Малады пастух з агідай зірнуў на свой чарапок з ежай.

— Ніколі ў жыцці не дакрануся да казляціны, — прамармытаў ён.

— Твая праўда, — сумна адгукнуўся стары пастух. — Ні да казляціны, ні да праснакоў на мёдзе, ні да віна. Мы самі пойдзем на дэсерт. Пасля таго, як гэная пашча зжарэ апошняю казу.

Тым часам штосьці перашкодзіла пачвары скончыць сняданак. Прагучаў аглушальны рык. Палоннікі прыпалі да шчыліны — і адхіснуліся. У пячору заляцела страла. Тузіны іншых са свістам пранізвалі паветра, стукалі па камені. Жывёла, у якую былі накіраваныя стрэлы, шалела ад лютасці — ад яе рыку ўздрыгвалі скляпенні пячоры. Але, мяркуючы па ўсім, стрэлы не шкодзілі ёй.

— Аід мяне вазьмі, — прашаптаў стары пастух, — але я гатовы прысягнуць чым заўгодна, што я бачыў... Стрэлы праходзілі праз цела гэтай жывёліны як скрозь масла. А ён жывенькі...

— Хто ж страляў?

— Ты не пазнаў? Вось жа ён! Той дзядоў, што скраў нашага лепшага

чорнага казла! Зірні, счапіўся з жывёлінай урукапашную.

Сапраўды, той спажыў усе стрэлы — а бамбіза-леў спакойна стаяў на месцы. Пастухам здавалася, што львіная мыза скрывілася ў нейкае падабенства ўсмешкі. Раптоўна звярынае цела сцялася ў камяк цягліцаў, адарвалася ад зямлі... Адным скокам леў пераадолеў адлегласць, што аддзяляла яго ад ваяра. Удар вялізнай львінай лапы мог паваліць дрэва, але чалавек толькі пахіснуўся. Ён зваліўся толькі пасля таго, як звер ударыў па ім усім корпусам.

Цела, распасцёртае на зямлі, выглядала нежывым. Леў некалькі разоў ляснуў па ім лапай, перавярнуў на спіну... Гэта нагадвала гульню вялізнай коткі з клубком. Львіная пашча ашчэрылася, прагучаў аглушальны рык.

Пастухі зразумелі, што зараз пачнецца крывавае вячэра, і не сталі глядзець. Калі б яны здолелі, дык залілі б сабе вушы воскам, як гэта зрабіў Адысей, каб не пачуць чароўных спеваў сірэнаў. Вось-вось прагучыць агідны хрумст костак ды чмяканне...

Што адчуваў у гэты час павалены? Ці мог ён наогул што-колечы адчуваць, ці бог смерці Танат ужо прытупіў яго зрок і слых, зрабіў нячуйным да пакутаў?

Ён бачыў — навіслаю над ім галаву з кудлатай грывай, адчуваў смурод вялізнай пашчы. Гульня нядоўга працягнецца, ён гэта цалкам усведамляў. Добра, хай звер думае, што ён цалкам бездапаможны, паралізаваны жахам...

«О, бацька Зеўс, — паспеў ён вымавіць пра сябе кароткую малітву, — о, велічная Гера, дазвольце мне сабраць сваю моц, каб адолець гэтую брыдкую пачвару, спараджэнне цемры, бізун людзей, якім, я ведаю, вы спагадаеце. О, насельнікі нябёсаў...»

Калі б пастухі працягвалі сачыць за

двубоем, яны б заўважылі сякія-такія перамены. Цела Геракла, якое здавалася абмяклым, раптам узбугрылася вузламі цягліцаў ды жылаў. Дзве рукі злучыліся на горле жывёлы. Цела монстра, недасягальнае для стрэлаў, раптам скукожылася, паддалося жалезнаму хапуну магутных рук. Жывёліна ўжо не магла рыкаць, з пашчы пацякла крывавае пена. І раптам Геракл адчуў пад пальцамі нешта слізкае, выгінастае. Леў ператварыўся ў змяю, вялізнага ўдава з поўнымі злосці вачыма і сіпячай пашчай.

Але хапун Геракла не слабеў. Жоўты агонь, якім свяціліся злосныя вочы ўдава, стаў паступова згасаць. Аднак, перш чым спруцянець, прыэвараець яшчэ некалькі разоў змяняў аблічча, ператвараўся то ў чалавека, то ў вялізнага сабаку. У ім паўтараліся вусцішныя рысы яго продкаў — абрыдлівых монстраў, спароджаных калісьці Геяй.

Пастухі, што ўплішчыліся ў дальні куточак пячоры, дрыжучы, уяўлялі сабе, як храпе сыты леў, ператраўліваючы няўрымслівага ваяра, што насмеліўся супрацьстаяць пачвары з вартымі жалю жмутом стрэлаў ды лукам. Яны падлічвалі, колькі гадзін засталася жыць ім самім — якраз столькі, колькі трэба было гэтай прорве, каб зноў згаладнець. Але пра іх згадалі значна раней, чым яны меркавалі.

Камень, што зачыняў уваход у пячору, быў адкінуты, сляпучае сонечнае святло лінула ў пячору, аднак пастухам, якія падрыхтаваліся да ганебнай пагібелі, гэтае святло падалося начной цемрай. Ім кінулася ў вочы ашчэраная львіная мыза, вялізныя кіпцястыя лапы. Яны гупнуліся на калені — у іх не было моцы ні супраціўляцца, ні проста зірнуць у вочы сваёй пагібелі.

— Не еш мяне, о страшыдла, — прасіў ачмурэлы ад жаху малады пастух. — Пачакай хоць дзянёчак. Пача-

стуйся для пачатку гэтым дзядулькам, ён і так зажыўся на свеце...

І раптам іх ацверазіў з'едлівы голас:

— Гэ, старыя знаёмыя! Дзе вы пагублялі сваіх козаў, шаноўныя?

Волат, апрануты ў ільвіную шкуру, быў увесь спаласаваны крывавымі пісягамі, слядамі львіных зубы ды кіпцяў, асобныя раны яшчэ крывавілі. Але голас быў вясёлым — голас пераможцы.

— У мяне ёсць віно, добрае неразбаўленае вінаграднае віно з парнаскіх схілаў, — вымавіў стары пастух. — Прамый ім свае раны, Алкід.

— Не называй мяне больш Алкідам, — сказаў пераможца. — Я стараюся забыцца на Алкіда і вам раю зрабіць тое ж самае. Называйце мяне Гераклам. Геракл імкнецца змяніць не толькі імя, але і сваю сутнасць. Вось толькі каб хто навучыў, што для гэтага трэба рабіць...

— Вазьмі нашых козаў, Геракл. Вазьмі ўсіх, якія засталіся... Бяры нас сваімі слугамі, калі хочаш...

— Не трэба. Я прывычаіўся падарожнічаць сам. А за сваё ўратаванне падзякуйце не мне, а... — Геракл задумаўся, — вялікаму Зеўсу ды боскай Геры. Ды яшчэ Эўрысфею скажыце

дзякуй. Гэта ж была ягоная ідэя — знішчыць нямейскага пярэваратня. А ідэі цяпер на вагу золата. Я ж толькі — пакарлівы выканаўца. Дзіва што ўся слава пра перамогу над нямейскім ільвом дастанецца цару...

Пастухі яшчэ не ачомаліся ад перажытых жахаў і не ведалі, што адказаць, і адно моўчкі назіралі, як знікае ў тумане задуменны Геракл.

— Ён хоча стаць іншым чалавекам. Просіць, каб не згадвалі Алкіда. На табе! А наш цудоўны чорны козлік? Яго нам таксама не згадаваць? Мог бы хоць заплаціць за яго...

— Ён табе заплаціў утрая — урававаў тваю скуру, — адазваўся стары пастух. — І, можа, неаднойчы яшчэ ўрагуе, калі ўзяўся вызваляць зямлю ад усялякай поскудзі. Чуе маё сэрца, што мы яшчэ пабачымся...

Малады пастух хацеў запырэчыць і нават адкрыў для гэтага рот. Але стары даволі груба даў яму грымака ў плечы.

— Варушыся, — сказаў ён, — ды маўчы. Я яшчэ не забыўся на «дзядульку», якога ты збіраўся пусціць на пракорм нямейскаму льву. Ідзі. Я табе яшчэ прыгадаю «дзядульку».

Тым часам Геракл наблізіўся да закінутай вёскі, якую да яго наведалі пастухі. Уражаны, ён разглядаў дзіўных цёмнаскурых карузлікаў, якія

выбеглі яму насустрач. У чалавечкаў былі шырокія плечы і кароткія крывыя ногі.

— Вітаем цябе, Геракле! — загаманілі яны. — Як добра, што нямейскі леў цябе не схрупаў. Інакш змарнавалася б нашая праца. Мы для цябе дзень і ноч стараліся, меч кавалі. Нягожа табе здзяйсняць подзвігі з голымі рукамі. Наступная пачвара, мусіць, будзе страшнейшая ад ільва, вось і спатрэбіцца табе наш меч.

— Дзякуй вам, кавалёчкі, — расчулена адказаў Геракл.

— Дзякуй насельнікам нябёсаў, багам-алімпійцам, — адказалі карузлікі. — Мы, тэльхіны, выконваем іхні загад.

«Значыць, багі памятаюць пра мяне, сочаць за мной, — думаў Геракл, сціскаючы цаўё мяча, такога цяжкага, што яго не здолеў бы падняць ніводны смяротны, апрача Геракла. — Гэта цешыць. Усё ж будзе лягчэй на душы перад сустрэчай з іншымі «чарвячкамі».

Калі Вас цікавіць, што здарыцца з Гераклам далей, то сачыце за часопісам «Маладосць». У № 9 і № 10 за 2009 год твор Пятра Васючэнкі «Дванаццаць подзвігаў Геракла» будзе надрукаваны цалкам.

Малюнкi Мікалая КАЗЛОВА.

Аляксандр ІІІ, або Нашага Рыбака чуваць здалёку!

➤ Першую песню Аляксандр склаў і праспяваў у тры гады.

➤ Талісман Аляксандра Рыбака — запінкі з выявай яго скрыпкі.

➤ Адна з мар спевака — уласная яхта.

➤ Пакуль што сэрца Аляксандра вольнае, і ва ўсіх інтэрв'ю ён сцвярджае, што яго абраная не будзе мець ніякага дачынення да свету шоу-бізнесу.

➤ У дзяцінстве Аляксандр засынаў пад «Купалінку».

➤ Бацька Аляксандра піша песні на вершы Максіма Багдановіча, а сын іх выконвае.

➤ Самы смелы ўчынак у жыцці Аляксандра — выступленне на «Еўрабачанні».

➤ Аляксандр Рыбак не толькі спявае, яшчэ ён здымаецца ў кіно. Фільм з удзелам спевака называецца «Йохан», і выконвае Аляксандр ролю цыгана.

➤ Аляксандр умее катацца на сноўбордзе.

➤ Спявак звычайна размаўляе па-руску, на нарвежскую ён пераходзіць, калі злучаецца. Па-беларуску таксама можа сказаць некалькі сказаў.

➤ Нарвежцы далі спеваку мянушку Аляксандр Трэці, бо Аляксандр Рыбак быў трэцім спеваком, які прынёс краіне перамогу на «Еўрабачанні».

Аляксандр Рыбак:

«МУЗЫКА

Ў МАІМ

СЭРЦЫ...»

Неверагодны поспех, які цяпер мае артыст Аляксандр Рыбак, насамрэч быў прадказальны. Шлях да яго пачаўся з нараджэння ў сям'і музыкантаў, таму, трэба меркаваць, прагу да музыкі Аляксандр атрымаў з калыскі. Самы яскравы ўспамін з дзяцінства — «Купалінка» ў выкананні бабулі. З пяці гадоў Рыбак не выпускаў з рук скрыпку. А далей шматлікія конкурсы і творчыя перамогі: за плячыма Аляксандра ўдзел у нарвежскім мюзікле сумесна з вакалістам легендарнага гурта «А-ha», работа з такімі артыстамі як Ханне Крог, Людвігсэн, а таксама выступленне са знакамітым скрыпачом Пінхасам Цукерманам. Сёння многія прыкладаюць намаганні, каб знайсці той самы сакрэт унікальнасці Аляксандра Рыбака. Выкажам смела меркаванне: магчыма, сакрэт гэты трэба шукаць у беларускіх каранях зоркі? Беларуская зямля багатая на таленавітых людзей...

— Нядаўна ты наведаў Мінск, якія ўражанні прывёз з сабою ў Нарвегію?

— Найлепшыя! Так шмат было пазітыўных эмоцый падчас майго візіту, усе жадалі мне толькі самага лепшага. Я вельмі спадзяюся, што ў хуткім часе зноў завітаю ў Беларусь.

— Яшчэ ўчора знакаміты скрыпач, сёння папулярны выканаўца, а разам з гэтым поспех, пільная ўвага, інтэрв'ю, тэле- і радыёэфіры. А пра што ты марыш, калі гасне святло сафітаў?

— Ведаецца, пакуль што мяне ўсё задавальняе. Усё, што ў мяне ёсць, гэта цудоўна. Канечне, альтэрнатыва —

сям'я, магчыма, іншая работа, менш публічнасці, жыццё далей ад горада — але для мяне цяпер гэта не цікава. Я разумею: мой лёс — быць артыстам.

— Для многіх «поспех» вызначаецца колькасцю прыхільнікаў, а як ты фармулюеш яго азначэнне для сябе?

— Афіцыйны поспех — знешні. Выйграў — гэты факт гаворыць сам за сябе. Але маё адчуванне поспеху — калі людзі праяўляюць свой клопат пасля перамогі! Вось гэтага я не чакаў.

— Песня «Fairytale» выклікае вельмі станоўчыя пачуцці, і самае неверагоднае — у ёй кожны знаходзіць штосьці для сябе.

— Па шчырасці, доўгі час не разумеў, чаму так адбываецца. Відаць, слухачоў кранае адкрытасць маіх асабістых перажыванняў, з якіх і нарадзілася песня. Гісторыя, відаць, знаёмая многім: я быў з дзяўчынай і, здаецца, усё было добра, але потым нешта разладзілася. На той момант я не разумеў, што адбылося. Тады было ўсё — і слёзы, і перажыванні, і пошукі адказаў на шматлікія «чаму»... Як вынік з’явілася песня, з ёй я апынуўся на «Еўрабачанні», перамог... Відаць, у маёй кампазіцыі людзі знаходзяць ноты суперыжывання ўласным гісторыям кахання, падобнымі на маю. Напэўна, вось ён, сапраўдны лёс — перажыць глыбокія эмоцыі, перадаць іх, знайсці водгук у душах мільёнаў людзей — і перамагчы...

— Напэўна, усё адбываецца не проста так. Дарэчы, сваю «Казку» ты напісаў, гуляючы ў гарах, а дзе наогул вытокі натхнення? Як ты пішаш свае кампазіцыі?

— Сапраўды, летась я ішоў па нарвежскіх гарах, безумоўна, скрыпка была са мною, і вось падчас чарговага адпачынку з’явілася мелодыя «**Fairy tale**». Я стаў працаваць над ёй — у выніку атрымалася песня. І потым я падумаў: «Было б здорава выканаць яе разам з танцорамі...» Потым: «А навошта мне ўсё гэта? Дзе гэта можна выкарыстаць?» Рашэнне прыйшло неяк нечакана — «Еўрабачанне».

— Правільная і своєчасвая думка!

— Я вельмі задаволены, што мой удзел у конкурсе не пачаўся з самога жадання выйграць, а з ідэі, ці, дакладней, з мелодыі.

— Вось, дарэчы, многія прыязджаюць на конкурс менавіта з жаданнем стаць першым, а ў выніку...

— Я таксамам прыехаў з жаданнем ці, дакладней, з надзеяй на перамогу. Але ў многіх жаданне перамагчы — гэта ў першую чаргу неверагоднае шоу, спецефекты, спецыяльныя касцюмы, — і нумар гатовы. На мой погляд, гэта няправільна. Трэба пачаць з ідэі, мелодыі, песні — а астатняе дадасца.

— Свет убачыў твой дэбютны дыск, якія сюрпрызы чакаюць прыхільнікаў?

— Па-першае, там вельмі прыгожае афармленне. Напэўна, слухачоў здзівіць і яго «начынне». Альбом называецца «Казкі». Вы не ўбачыце ў ім вялікую колькасць копій маёй пераможнай песні. Многа новай музыкі, своеасаблівыя балады. Калі вы памятаеце фільм «Дажывём да панядзелка», то ўзгадаеце песню пра жоравы. На дыску вы можаце паслухаць англійскі варыянт у маім выкананні. Гэта такая своеасаблівая спроба папулярызацыі блізкай мне культуры.

— А калі выдаецца вольная хвілінка, як ты любіш адпачываць? І як уяўляеш сваю дзейнасць у будучым?

— Мне падабаецца адпачываць на лецішчы. Гэта вельмі па-нарвежску. А што да далейшай дзейнасці... Зразумела, што праз два-тры гады мая папулярнасць пойдзе на спад, але адно я ведаю дакладна: музыка будзе заўсёды ў маім сэрцы.

Вікторыя УРБАНОВІЧ

Фота БелТА.

● Раіса БАРАВІКОВА

ПАМЁР, КАБ НАРАДЗІЦЦА

Фантастычнае апавяданне

1.

«Ку-ку, ку-ку»... — зязюліным куваннем азваўся вялікі насценны гадзіннік, і ўсе міжволі паглядзелі на яго.

— Ну ўсё, хлопцы, я — дамоў! — сказаў Арцём Гудзевіч, паднімаючыся з крэсла. — Мы тут амаль суткі!

Хлопцы, а іх было двое, таксама падняліся з канапы. Генка Сідоркін, які быў у кватэры за гаспадара, (бацькі на выхадныя дні з'ехалі на дачу), выключыў тэлевізар і неяк няпэўна прапанаваў:

— А, мо, паснедаем? Толькі яечню смажыць будзеш ты, Амялюсь. У цябе смачна атрымліваецца.

— Абыдземся без яечні, — буркнуў Толік Амялюсік і тут жа дадаў: — а як наконт піва? Мы ноч прабалдзелі ў нэце, цяпер што, спаць дома завальвацца?!

— Я не супраць, — ажывіўся Генка. — Можна Светку з восемдзсят сёмай кватэры з сабою ўзяць. Махнём у Траецкае!

— А грошы ў вас ёсць? — запытаўся Арцём. — Учора на цыгарэты з усіх кішэняў павытрасалі. Я нават забягаў дамоў, пяць тысяч у маці ўзяў.

— Яшчэ раз забяжыш, — пасміхнуўся Толік. — Мае бацькі з вёскі

толькі пад вечар прыедуць.

Сястра не дасць.

— А мо ў Светкі возьмем? — прапанаваў

Генка. — У яе заўжды ёсць.

— Ну ты сказаў, — запырэчыў Арцём. — Мы што, лохі?! Запросім на піва і тут жа папросім у дзяўчынкі грошай!

— Тады ідзі, прасі ў сваёй маці, — сказаў Толік і сеў на канапу.

— І колькі нам трэба? Давайце, падлічым.

Хлопцы пачалі падлічваць: таксі туды і назад, піва і нешта да піва, ружа для Светкі, некалькі пачкаў цыгарэт...

— Прасі тысяч шэсцьдзсят, — падсумаваў Генка. — Я тысяч сем табе заўтра аддам. Толькі ж не баўся, заадно і да Светкі зайдзі.

— Ёй мы патэлефануем, твая справа — грошы!

Арцём кіўнуў, маўляў, усё зразумела і выйшаў з кватэры...

Яны ўсе жылі ў адным шматкватэрным доме і, як толькі Арцём апынуўся ў двары, дык адразу заўважыў маці, Валянціну Арцёмаўну, якая выцягвала нейкія пакункі з багажніка іхняй новенькай «БМВ». Заспяшаўся да яе.

— Ма-а, ты з магазіна?

— А ты, бачу, нагуляўся?! Пілі, напэўна! Кругі сінія пад вачыма.

— Ну, чаму адразу пілі, ма-а? Мы не п'ём, колькі разоў табе казаць. У нэце ўсю ноч сядзелі, нават дзяўчат не было.

Маці шчоўкнула замком багажніка. Падхапіла пакункі, запыталася:

— Ты сваю машыну са стаянкі не браў?

— А навошта? Я ж табе сказаў, што мы ў Генкі будзем, — і ён узяў з матчыных рук адзін з пакетаў. — Цяжкі! Што ты ўсё купляеш?

— Сокі, Арцёмка! Сокі! Зараз гадзіну-другую паспіш, і да бацькі ў бальніцу паедзем. У палаце не прадыхнуць, а мінералкі ён не хоча.

Яны ўвайшлі ў пад'езд, пачакалі, пакуль спусціцца ліфт, падняліся на свой паверх, палову якога займала іх сям'я. Некалькі гадоў таму бацькі выкупілі двухпакаёвую кватэру ў суседзяў, далучыўшы яе да іхняй трохпакаёўкі. Калі рабілі рамонт, перасоўвалі нават сцены. У выніку атрымалася шэсць пакояў, якія сустрэлі іх прахалодай і цішынёю. Прайшлі на кухню. Маці распакоўвала пакункі, Арцём стаяў ля дзвярэй, думаў: «У бальніцу, канечне ж, да бацькі трэба было б падысці, другі тыдзень з сэрцам ляжыць. Бізнес яму не на здароўе, але ж хлопцы...»

— Ма-а, навошта нам разам ісці да бацькі? Ты схадзі сёння, я — заўтра...

— Нават і не думай! — абарвала яго маці. — Ужо некуды сабраліся, я ж усё па тваіх вачах бачу. Ты толькі намерваешся сказаць, а я ўжо ведаю пра што пойдзе гаворка.

— Ну і пра што?

Маці неяк ненатуральна засмялася:

— Пра грошы!

Ён таксама засмяўся:

— Толькі шэсцьдзiesiąт тысяч, а можаш і семдзiesiąт. Нешта Генка заўтра аддасць. Мы ў Траецкае, пап'ём піва. І Светка з намі паедзе, ты ж яе ведаеш.

Маці лягнула дзверцаю халадзільніка, села да стала:

— А табе не сорамна, Арцём, га-а?! А хлопцы твае?! Мож, яны думаюць, што ў нас тут ашчадная каса?! І ўвогу-

ле, бацька ў бальніцы, я на сядзібе не была два тыдні, там пазарастала ўсё, цыбулю ўжо трэба было выбраць. Не дам! Нікуды ты не пойдзеш. Сядай за стол, зараз пакармлю цябе, а потым — у ложка... Да абеду паспіш!

— Ма-а, я ж абяцаў, хлопцы чакаюць. Табе што, шэсцьдзiesiąт тысяч шкада!

— І шкада. Ведаеш, шкада! Гэта суседзі могуць на нас пальцам паказаць, маўляў, вось яны, новыя беларусы, а ў мяне кожная капейка на ўліку!

Арцём скептычна пасміхнуўся:

— Ды якія вы новыя беларусы! Цёмныя вы, ма-а, цёмныя! Калі нават некалькі валютных рахункаў адкрыцеце, усё тую ж цыбулю саджаць і выбіраць будзеце! А яна на рынку капейкі каштуе. Ты да касметолага не можаш пайсці, табе грошай шкада. Вы мне тысячу баксаў пашкадавалі на тур у Егіпет! І я ўсё лета ў Мінску! Не дачакаюся, пакуль канікулы скончацца, хутчэй бы ва ўніверсітэт, на заняткі!

— Ага-а, грошай табе пашкадавалі?! А ты ж тэлевізар глядзіш, ты ж бачыш, што з самалётам можа адбыцца. Катастрофа за катастрофай! Нам не грошай, цябе, сыночак, шкада, ты пра гэта чамусьці не думаеш. Беражонага Бог беражэ, у Весялоўку едзь. Чаму ты не можаш да бабулі паехаць? Табе абавязкова ў Егіпет хочацца!

— У Весялоўцы — радыяцыя, ты ж і туды не адпусціш!

— На месяц — не, а на тыдзень паехаць можаш.

— Я падумаю, ма-а, вечарам дагаворым, там жа хлопцы... Усяго толькі шэсцьдзiesiąт тысяч! Дзе твой кашалёк?

— Не дам! Далібог не дам! У крайнім выпадку — на піцу, разам у Мак-Дональдс пойдзем, прагуляемся!

— Ма-а, а ты часам не захварэла сёння? Ты паглядзі на сябе, нервы раз-

2.

гуляліся. Табе не сорок пяць, ты як тая ўпартая бабулька!

Маці паднялася з-за стала, пачала з шафак даставаць посуд.

— Ідзі, умывайся, — сказала Арцём. — Зараз будзем есці. А што да маіх нерваў, і нервы таксама... Я бацьку, дзеда твайго, пахавала, а перад гэтым Юрку, брата свайго малодшага, пахаваць давалося. У дваццаць гадкоў з Афганістана ў цынкавай труне прывезлі! Я маладосць сваю ў чэргах правяла, табе, калі ты яшчэ ў калысцы ляжаў, кожную пялюшку, кожныя калготачкі ледзь не з боем здабывала...

— Ты яшчэ што згадай... Быццам я вінаваты, што дзед памёр, што брата твайго ў Афганістане забілі, што тавараў тады ў магазінах не было.

— Сціхні! Печань смажаную есці будзеш?

— Не! Я ж сказаў, ма-а, мне трэба шэсцьдзсят тысяч.

— Ні ў якім разе! Хоць галавою абсцяну біся...

Арцём неяк зухавата пасміхнуўся і сказаў:

— Добра! Буду біцца галавой абсцяну.

Ён адышоўся ад дзвярэй, павярнуўся да сцяны і ткнуўся лобам у блішчастыя шпалеры.

— Нешта ж ты вельмі асцярожна? Ну... Ці ёсць у цябе розум?! Ды ў твае дваццаць Юрка наш ужо героем быў!

— Ма-а, ну, хопіць. Пажартавалі. Давай па-добраму. Хлопцы мяне чакаюць, сказаў жа. Няма рублямі, баксамі дай. Усяго ж толькі трыццаць баксаў!

— Не дам! Гэта ўжо прынцыпова. Хоць скрозь сцяну гэтую прайдзі!

І Арцём, матлянуўшы галавой, з размаху ўрэзаўся ў блішчастыя шпалеры і... прайшоў! Прайшоў скрозь сцяну. Быў месяц жнівень. Звычайны нядзельны дзень 2003 года.

Першае, што пабачыў Арцём, былі горы, потым — безліч дахаў у даліне, бы прылепленых адзін да аднаго. Гэта быў старажытны, як пыл глыбокіх горных расселін, горад Кабул. Але гэтага Арцём яшчэ не ведаў. Зусім блізка маладыя загарэлыя хлопцы гулялі ў валейбол. Вайскоўцы! — адзначыў ён адразу. Хлопцы былі ў ботах, армейскіх штанах, у майках-безрукаўках. Гімнасцёркі ляжалі на нізенькіх лавачках недалёка. Некалькі будынін, рады палатак, зноў будыніны...

— Смірна! Ру-укі па швах! Чаму ў цывільным?!

Арцём азірнуўся на зычны голас. Перад ім стаяў афіцэр з зоркамі на пагонах.

— Рукі па швах!

Арцём міжволі выцягнуўся. Позірк афіцэра быў цяжкі і стомлены.

— Вольна! Ты, пэўна, з тых дэмбеляў, што сёння ад'езджаюць? Машыны затрымліваюцца, а гэта ўсё зняць, зараз жа! Ідзі, пераапранайся! Круго-ом!

Ён спінаю чуў, як афіцэр адыходзіў. І яму стала па-сапраўднаму страшна: «Што са мной здарылася? Што адбылося? Куды гэта я трапіў?!»

Ад цаглянай аднапавярховай будыніны да яго бег салдат, апрануты «з іголачкі», ва ўсё новенькае, так яму здалося. Там жа, ля будыніны, — хто сядзеў, хто стаяў, — гуртаваліся яшчэ салдаты.

— Ты што, ненармальны, кантужаны?! — салдат спыніўся ля Арцёма. На ягоных пагонах золатам паблісквалі сяржанцкія лычкі. — З якой роты? Волю адчуў, пераапрануўся! Ды, калі б не маёру на вочы трапіў, уяўляеш, што б табе цяпер было!

Арцём не ведаў, што адказаць, — стаяў, разглядваў сяржанта, які раптам памацаў яго джынсы:

— Які цяпер год? — запытаўся Арцём у Юркі, калі яны ўжо выйшлі са склада. У руках ён трымаў пакет з цывільным.

— А цябе выпадкам не камісавалі? Можа, у цябе страта памяці пасля кантузіі? 1983 — запомні! Год нашага вяртання на радзіму. Слухай, а дзе твае дакументы?

— Там, — няпэўна кіўнуў галавою Арцём у бок дэмабілізаваных і заўважыў, што там адбываецца нейкі рух.

— Пайшлі хутчэй, — сказаў Юрка. — Бачыш, да нашых падышоў маёр. Нешта кажа...

Яны прыспешылі крок, і Юрка працягваў:

— Маёр — класны мужык... Ты не чуў? Кажуць, што і сын яго служыў у Афгане. І, нібыта, з паўгода таму забілі яго недзе пад Кандагарам.

Яны падыходзілі ўжо да гурта. Маёр заўважыў іх. На момант затрымаў позірк на Арцёму і сказаў Юрку:

— Пракаповіч, тут, ведаеш, такая справа... Я ўжо сказаў хлопцам. У кар'ер трэба пад'ехаць па гравій... Сцежкі на тэрыторыі часці ніяк не можам пасыпаць. Там мы сабралі з новага папаўнення... Але ж зялёныя, не абстраляныя яшчэ. Мала што... Трэба, каб хто са старажылаў з імі пад'ехаў. Машыны вашы, пэўна, яшчэ няхутка будуць. Дык, мо, ты каго возьмеш і пад'едзеш з імі. Я скажу, аўтаматы вам выдадуць...

— Пад'едзем, у чым справа, Іван Сяргеевіч... Таварыш маёр! Машкова з сабой возьму...

Арцёма бы апякло. Колькі разоў ён чуў ад маці ў дзяцінстве: «Бедны Юрачка, бедны наш Юрачка! У яго ж ужо штамп у ваенным білеце стаяў, што ён дэмабілізаваны. Але машыны, што павінны былі з Саюза прыехаць па іх, затрымліваліся, і паслалі яго з навабранцамі па гравій у нейкі кар'ер... Там іх і абстралялі душманы. Вадзіцеля паранілі, ногі прастрэлілі, а

Юрачку — насмерць! І штосьці падштурхнула яго, выпіхнула, Арцём зрабіў крок наперад:

— Таварыш маёр, у Пракаповіча плячо параненае... А там трэба рыдлёўкай варочаць, гравій насыпаць. Можна я замест яго?

Маёр паглядзеў на Юрку, потым на Арцёма, сказаў разважліва:

— У прыцыпе, можна. Ты ж у нас яшчэ і штрафнік, у цывільным тут разгульваў.

— Таварыш маёр, — спрабаваў запырачыць Юрка.

— Хай едзе, — абарваў яго маёр. — Машкоў! Самазвал ля варотаў... Пайшлі!

З гурта выйшаў каржакаваты, прысадзісты салдат Машкоў, далучыўся да Арцёма і яны пайшлі, на крок адстаючы ад маёра.

Пякло бязлітаснае афганскае сонца, яно якраз стаяла ў зеніце. Гэтыя апошнія суткі сваёй вайскавай службы Юрка спаў мала, хацелася нешта рабіць, увесь час рухацца, каб час бег хутчэй... Хутчэй дамоў! У Весялоўку. А потым у Мінск, да сястры. Яна ўжо нібыта цяжарная, пра гэта намёкам пісала маці. І чаго ж машыны затрымліваюцца, хлопцы зусім змарыліся. Ходзяць туды-сюды без занятку, гамоняць, а хто і прыкарнуў, падпершы шчаку рукою. Ён сеў на нізкую лавачку, што стаяла ўпрытык да будынка, які быў іхнім клубам, адкінуўся да сцяны, заплюшчыў вочы... Задрамаў хутка. Звычайна ў снах яму часта сніліся бацькі, нярэдка хтосьці са школьных сяброў, а то і проста Сож, лес, весялоўскія хаты... А тут прысніўся Пеця Цыркун, хлопец з Брэстчыны, якога ў першыя ж тыдні іхняй вайскавай службы ў Афганістане цяжка параніла асколкам у гарах. Яго так і не данеслі да часці. Памёр Пеця. Але яшчэ паспеў перадаць Юрку срэбны ланцужок: «Можа, калі будзеш на Брэстчыне, знайдзі і аддай Ларысе...»

І ўсё! Юрка потым нават ліст напісаў да той Ларысы, і вось цяпер у сне Пеця пытаўся: «Дык ты праўда, Юрка, не згубіў мой ланцужок?» — «Не згубіў, не згубіў, Пеця», — і ад уласнага голасу прахапіўся, а хутчэй ад гулу машыны, які даляцеў ад варот цэнтральнай брамы. Там пачалася нейкая мітусня, беганіна...

— Прыехалі, хлопцы! Машыны! Дачакаліся! — выгукнуў хтосьці з дэмбеляў.

— Непадобна! Гэта ж не калона.

Юрка падняўся, пайшоў да цэнтральнай брамы. Здаля пабачыў, як з кабіны самазвала выцягвалі цела вадзіцеля, і пабег... А да яго насустрач ужо ішоў маёр.

— Дакументы ў цябе, сяржант?

— Чые?

— Таго салдата, што замест цябе ў кар’ер паехаў. Пры ім нічога не знайшлі. Абстралялі іх, Пракаповіч! Няма салдата, а вадзіцель паранены ў ногі. Выжыве!

«Эх, землячок, землячок... Мой даражэнькі ты Гудзевіч! Прозвішча ведаю, а пра імя і не спытаўся. Там жа недзе ў скрутку ягонья красоўкі, майка, джынсы, мо там і дакументы?» — думкі наскоквалі адна на адну, апякалі, шчымелі, выварочвалі душу, як гэта ўжо было неаднойчы. А па схіле далёкай гары ўжо рухалася чаканая калона машын... Стаяў спякотны жнівень сухога афганскага лета 1983 года.

3.

А праз які месяц, адляжаўшы ў ташкенцкім вайсковым шпіталі з гепатытам, Юрка Пракаповіч зазіраў літаральна ва ўсе куточки бацькоўскай хаты. Радаваўся, захапляўся:

— Сервант новы купілі... Цыбуля — з кулак! Гуркі смачныя ў бочцы...

— А ты пра бульбу спытайся! Мы ж ужо ўсё выкапалі. Сем мяшкоў пасадзілі, пяцьдзсят узялі! Ба-а, — спахапілася маці. — Я ж галоўнага табе, Юрочка, не сказала. У Валі нашай хлопчык нарадзіўся ў сярэдзіне жніўня. Ты ўжо дзядзькам стаў. Ладнае такое немаўлятка. Арцёмкам назвалі, гэта, значыцца, у гонар бацькі нашага. Днямі ў Мінск выберашся, а, мо, і я з табою збяруся.

— Збярэмся, ма-а, — шчасліва сказаў Юрка. — Я на вуліцу выйду, прайсціся па Весялоўцы хочацца.

...Ён ішоў па даволі вясёлай вуліцы, дзе яшчэ нішто не адцвіло, не адвяла, пасміхаўся весялоўскім хатам, і яны свяціліся ў адказ сваімі вокнамі. Жанчыны ў квяцістых хустках пазіралі яму ўслед: «Глядзі, Юрка Пракаповічаў вярнуўся! Яшчэ ў салдацкае апрануты!» Ён весела вітаўся з імі, думаючы пра што заўгодна, толькі не пра час, які мае ўласціваць змяняцца, сціскацца і пашырацца, а то і проста быць скрыўленым часам.

Акцыя

СЯБРЫ!

Часопіс «Бярозка» распачынае акцыю «**Школьны музей**». Мэта гэтай акцыі — стварэнне і развіццё музеяў знакамітых беларусаў, Вашых землякоў, якія зусім нядаўна пайшлі з жыцця. Супрацоўнікі часопіса могуць дапамагчы Вам знайсці экспанаты — асабістыя рэчы, фотаздымкі, архіўныя матэрыялы; наладзіць сустрэчы са сваякамі ці блізкімі сябрамі асобы, у гонар якой Вы адчыніце музей у сваёй школе. Вы зможаце пазнаёміцца на старонках нашага часопіса з гісторыяй стварэння школьных музеяў і апублікаваць успаміны мясцовых жыхароў ды самыя цікавыя факты, якія Вы знойдзеце.

Свае лісты з прапановамі ды пажаданнямі дасылайце на звычайны адрас (на канверце абавязкова зрабіце пазнаку «**Школьны музей**»): **220034, г. Мінск, вуліца Захарова, 19**, часопіс «Бярозка», ці на электронную скрыню **bjarozka@mail.ru**.

ВЕРАСОК

● **Марыя ДУБРОЎСКАЯ,**
Баранавічы

НА КАЛЯДЫ

Калядная зорка
Запаліла студзень.
А ты запаліў
Зніч у маім сэрцы.
Каб падтрымліваць той агонь,
Мне не хопіць надзеі.
Каб згасіць яго,
У цябе не стане жорсткасці...

.....

І ты сыходзіш,
Пагрэўшы свае пальцы
Аб маё
Безабароннае сэрца...

СТВАРЭННЕ ВЕРША

Накіды слоў –
Першыя рысы.
Водгукі сноў,
Тэксту абрысы.

Фраза, радок,
Выкшталцёная мова.
Вершаў глыток –
Супраць прозы замова.

Аловак, асадка,
Пальцаў палёт.
Раптам здагадка,
Папер пералёт.

Рыфма, гульня
Форму сагрэе.
Сэнс на кульгавасць
Крыху хварэе.

Сэрца паэзіі —
Вобраз, мелодыя.
Так нараджаецца
Сказаў рапсодыя...

* * *

Трымаю знічку я ў руках,
А ў галаве адно жаданне:
Адчуць свабоды свежы пах,
Каб лёс пазбавіўся змяркання.

Святло надзеі дзесь мігціць,
Бы зорка на прасцягу неба.
Спатканне з Вамі буду сніць,
А іншага мне і не трэба.

Я захінуся ў коўдру сноў,
Што аддаляюць жарсці часу.
Аблокі-мары пагатоў
Ахутваюць сцяжыну нашу.

Я Вам хачу спакой аддаць,
Надзею, поспех і пашчоту.
Я на сябе змагу прыняць
Праблемы, цяжкасці, турботы...

Каб толькі Вы ствараць маглі,
Натхняць, мой шчыры летуценнік.
Вясновай мяккасцю раллі
Прыму паэзіі насенне.

У БУДУЧЫМ

Ліхтары
Да зары
Запалі!

Асвятляй
Трапяткую
Тугу.

Каб дажыць,
Дацягнуць
Да пары,

Калі я
Быць каханай
Змагу.

● **Алена ДЗЕБІШ,**
Брэст

НАРАДЖЭННЕ ПАЭТА

Якубу КОЛАСУ

Паміж лясоў, лугоў і рэчак
У леснічоўцы хлопчык жыў.
Матулін спеў і смех малечы
Яго навек заваражыў.

Усё трывожыла хлапчыну:
І пошчак бусла, спеў дзяўчат...
І чмель, што сеў на канюшыну,
І пахі смолкі, смак зярнят.

Гучала песняй роднай мова,
У душы звінела, як струна.
І склаўся верш, да слова — слова,
З прыгожай назваю «Вясна».

Так хлопчык рос, як жытні колас,
Сталеў душою з году ў год...

І загучаў магутны голас
Аднойчы: «Мой жыве народ...»

Жыве і будзе жыць да веку,
Як зоркі, сонца і ралля,
Як чалавек, а ў чалавеку —
Свой край і новая зямля.

МАКСІМАВЫ МАРЫ

М. БАГДАНОВІЧУ

Неба зоркамі іскрыцца,
Знічка падае з нябёс.
Скрозь яе Максім глядзіцца
І загадвае пра лёс:

«Пражыву на свеце доўга,
Напішу я вершаў шмат.
Прывядзе мяне дарога
У вясновы родны сад.

Расквітнее сад вясновы,
Закалыша сном мяне.
Можа, стану я здаровым
На радзімай старане?

Будзе родная старонка
З кожным годам расцвітаць.
Яе песні з ветрам, звонка
Да нябёсаў паляцяць!

Стану я вядомы ў свеце,
Край свой буду праслаўляць.
Будуць людзі аб паэце
Гаварыць і ўспамінаць...»

Так Максімка-кніжнік марыў,
Абапёршыся на тын.
Яго мроі сталі явай:
Край цвіце, славыты сын.

Дагары нагамі

Ёсць людзі, якія пераварочваюць сваё жыццё дагары нагамі. Я прапаную перавярнуць дагары нагамі часопіс і паглядзець на свет іх вачыма.

Адзінае, што... На пачатку мне хочацца згадаць знакаміты тэлевізійны радок: «НЕ ПАЎТАРАЦЬ СА-МАСТОЙНА! НЕБЯСПЕЧНА ДЛЯ ЖЫЦЦЯ!» І я пішу гэты ўступ. Я спадзяюся, што нікому з вас не прыйдзе ў галаву прывязаць адзін канец вяроўкі да моста, другі да сябе і скокнуць. Я спадзяюся, што ў вашых галовах ёсць крышку шэрага рэчыва, якое называецца «мозг». І вы разумееце: ва ўсіх відах спорту, тым больш у экстрэмальных, існуюць такія азначэнні, як «інструктар», «тэхніка бяспекі», «страхоўка», «прафесіяналізм».

«Дагары нагамі» — рубрыка для падлеткаў з галавой. Яна паширае погляды на жыццё, а не скарачае яго. Безгалоўных прашу перагарнуць гэтыя частыры старонкі...

35 МЕТРАЎ. ПАЛЁТ НАРМАЛЬНЫ

Старая паказка «А калі заўтра ўсе пойдуць з даха скакаць — і ты разам з імі?» набывае новы сэнс. Прамы. Роуп джамперы скачуць з даха, з моста, з пад'ёмнага крана. Ляцяць, навісаюць на вяроўцы. Спускаюцца на зямлю. І зноў падымаюцца на дах, каб скокнуць. Навошта?

Адкуль пайшлі роуп джамперы

У 1989 годзе альпініст Дэн Осман спрабаваў пераадолець складаны адрэзак шляху па скалах. Раз за разам ён зрываўся са скалы на страхавачнай вяроўцы. І пасля чарговага кароткага палёту ён злавіў сябе на думцы, што страх хаваецца не ў складаным шляху, а ў падзенні, і яго трэба пераадольваць. Ён наймысна пачаў скакаць з вышыняў, з кожным разам больш высокіх за папярэднія. Са спробы Османа пераадолець свой страх і яго жадання лазіць па скалах без боязі зваліцца нарадзіўся новы від спорту — роуп джампінг (ад англ. rope jumping — скокі з вяроўкай). Яго заснавальнік загінуў у трыццаць пяць год, спрабуючы пераадолець свой страх перад вышынёй у трыста метраў.

Мы з сябрам ідзём шукаць першых герояў для рубрыкі «Дагары нагамі» — руфераў (ад англ. roof — дах; людзі, якія гуляюць па дахах). Падыходзім да недабудаванага дзевяціпавярховіка і спыняемся, задзёршы галовы. Ад даху будынка долу цягнуцца нейкія вяроўкі...

— Дарэчы, глядзі, гэта — роуп джамперы, — кажа сябра.

Я са здзіўленнем гляджу ўгару — там нікога няма.

— Ладна, пайшлі, — смяецца ён.

Мы падымаемся на дах. Там досыць шматлюдна: некалькі купак дзяўчат, дзяўчына і хлапец, якія фатаграфуюць, парачка наводдаль і цяпер ужо добра бачныя джамперы — чалавек дзесяць у абвязках і без, пад чорным сцягам з жоўтым надпісам «Belextreme». Высветліўшы, што большасць прысутных да руху руфераў не належыць, мы назіраем за джамперамі. Вось чалавек апранае абвязкі, замуфчвае карабіны, падыходзіць да краю даху, інструктар правярае вяроўкі, джампер становіцца на борцік, нехта падае яму руку, каб было зручней. Імгненне — і на борціку ўжо нікога няма. Скокнуў. 2-3 секунды палёту. Падзенне пераходзіць у маятнік. Спуск. І праз тры хвіліны ён зноў на даху.

Пасля чарговага скоку мы наважваемся падысці і пазнаёміцца. Сустракаюць нас вельмі дружалюбна, але гаварыць адмаўляюцца:

— Лянота, — кажа хлапец. — Вось зараз прыйдзе наш капітан Лёша, ён вам усё раскажа.

— Капітан чаго?

— Каманды, — адказвае хлапец і ківае на сцяг «Belextreme».

Праз тры хвіліны на даху сапраўды з'яўляецца малады капітан Лёша. Ён толькі што скокнуў, здымае абвязкі і з ахвотай раскажа пра сваё захапленне.

— *А даўно роуп джампінг з'явіўся на Беларусі?*

— У 2001 годзе паціху пачалі скакаць з невялікіх мосцікаў. З 2005 года мы пачалі шукаць, хто гэтым у краіне яшчэ займаецца. Аказалася — даволі шмат народу. Скачам з мастоў, з недабудаваных дамоў. Выязджаем — нядаўна скакалі з расіянамі ў Крыме са скалаў. Вышыня — 150 метраў. Ездзілі ў Піцер, скакалі з іх мастоў. Яны да нас прыязджалі скакаць.

— *А як арганізаваны гэты рух?*

— Ніякага дзяржаўнага курывавання роуп джампінг не мае. Ён не дазволены афіцыйна, але і не забаронены. Адзінае, што бабулькі міліцыю выклікаюць. Яна прыязджае, бо не можа не прыехаць на выклік, але нікога не забірае. У крайнім выпадку просяць разысціся.

Рух прасоўваюць асобы. У нас у краіне прыкладна чатыры каманды, вольных джампераў чалавек дзесяць (у якіх ёсць свая амуніцыя) і прыкладна паўтары тысячы чалавек, якія рэгулярна скачуць.

— *А як жывецца роуп джамперам у суседніх краінах, у Расіі, ва Украіне?*

— Не лягчэй. Адзінае — там больш доўгабудаў, больш трубаў і вышыні зусім іншыя. Максімальная вышыня, з якой мы скакалі ў Беларусі, — 42 метры (тут — 35). Ездзілі ў Піцер, а яны там не так даўно 90-метровую вышыню асвоілі...

— *Адкуль з'яўляюцца роуп джамперы?*

— Часцей за ўсё прыходзяць з альпінізму, са скалалажання, са сваёй амуніцыяй. Увогуле, розныя людзі прыходзяць. Адны скокнуць раз-другі і знікаюць, другія застаюцца.

— *Роуп джампінг — гэта хобі?*

— Канечне, у мяне ёсць асноўная праца, дзе я зарабляю грошы. А гэта... Гэта больш, чым хобі. Роуп джампінг дапамагае чалавеку пераадолець складанасці і перашкоды, зрабіць крок на-

сустрач свайму страху, на-
сустрач невядомаму. Пасля
таго, як скокнеш, разумеш,
што ўсё нашмат прасцей,
чым здаецца.

Нашу размову перапыняе
дзяўчына (дарэчы, дзяўчаты ў ка-
мандзе таксама ёсць, і яны так-
сама скачуць), якая прыносіць
Лёшу пачак марозіва. Шчыра
кажучы, па праспекце я гу-
ляю значна часцей, чым
па дахах. І часцей бачу
там хлапцоў з бу-
тэлькай піва, чым
з марозівам. Але ў
роуп джампераў на
даху строга — не
п'юць...

— **Няшчасныя
выпадкі здараліся?**

— Я нічога не
чуў пра няшчасныя
выпадкі на Беларусі.
Нязначныя траўмы джамперы рэдка,
але атрымоўваюць.

У прынце, калі вярхоўкі замаца-
ваны правільна, то верагоднасць ня-
шчаснага выпадку выключана. Але я
ведаю, што пазаўчора ў Маскве, тры
тыдні таму ў Кіраве і год таму ў Пе-
цяярбургу, скачучы з дахаў, мастоў за-
гінулі людзі, загінулі менавіта з-за ня-
правільна замацаваных вярвовак. Калі
абвязкі няправільна надзеты, то можна
зламаць пазваночнік.

— **Тэхніка бяспекі ёсць?**

— Сухі закон. Той, хто хоць крышку
выпіў, не скача. Пра медыцынскія суп-
рацьбаказанні пытаемся абавязкова
(раптам сардэчнік). І яшчэ б я раіў ні ў
якім разе не спрабаваць скакаць сама-
стойна, бо што будзе, калі скакаць без
інструктара і няправільна замацаваць
вяроўкі ці надзець абвязкі, вы ўжо ве-
даеце... (у самага Лёшы за плячыма

*ішэць гадоў заняткаў парашут-
ным спортам, пяць гадоў альпініз-
мам і вялікая адказнасць за
таго, каму ён муфціць ка-
рабіны. — А. М.).*

— **А зімой вы таксама
скачаце?**

— Скачам, праўда, ра-
дзеі. У асноў-
ным летам.
Вось зараз
праводзім
своеасблівы тур па гарадах Бе-
ларусі з мэтай развіцця і папуля-
рызацыі роуп джампінга. Скакалі
ў Барысаве, Віцебску, Магілёве, Баб-
руйску.

У рэшце рэшт размова падбіраецца
да самага цікавага: да адказу на пытан-
не «Навошта?», да адчування палёту...

— **Што адчуваеці, калі ляціці?**

— Захапленне. Гэта складана сло-
вамі апісваць. Розныя вышыні, розныя
адчуванні. З трынаццаціметровага
моста не менш страшна скакаць, чым
адсюль. Вось у Крыме я скакаў са ска-
лы — секунд пяць палёту. І гэта мне
нагадала парашутны спорт, якім я не-
калі займаўся... Праўда, з парашутным
давялося расстацца, калі начальства
старой савецкай загалкі дазналася,
што я яшчэ і так скачу: толькі парашу-
тыст павінен быць і ўсё. Я нават думаў
тады завязаць з роуп джампінгам, але
другі шанец мне не далі...

— **Самае моцнае адчуванне —
крок у нікуды ці сам палёт?**

— І тое, і тое. Адны прыходзяць
зрабіць крок з даху ў нікуды, другія
палётаць. Адзінае, што мы нікога не
штурхаем. Раней крыху практыкавалі.
Цяпер не. Скачы і вырашай сам. У
Магілёве ў нас быў выпадак. Стаіць
дзяўчына на мосце, ледзь не плача —
«Скіньце мяне!» Ты чаго сюды прый-
шла? Скакаць? Скачы!

Ульяна скача ўпершыню. Нерашу-ча суне ногі і рукі ў абвязкі, усё нешта перапытвае і нават спрабуе адмовіцца, пакуль Лёша правярае вяроўкі і замуфчвае карабіны. У рэшце рэшт, становіцца на борцік, перамінаецца з нагі на нагу пад жарты бывалых: «Эх! Шкада няма газеткі — на яе ступаць прасцей». Праз секунду яна робіць крок з 35-метровай вышыні і ляціць...

Калі яна падымаецца на дах, ёй па-

і палёт падаваўся бясконцым... Напэўна, я з той катэгорыі людзей, якія прыходзяць палётаць...

— *Ты пераадолела свой страх, што ты адчуваеш?*

— Што праблем у жыцці значна менш, чым мне падавалася да таго, як я скокнула з дзевяціпавярховіка. І тое, што я насамрэч магу ў жыцці значна больш, чым я думаю.

— *Больш не скакала?*

ціскаюць руку — «Малайчына!» Я таксама паціскаю і назалю пытаннем: «Ну, як?» Яна моўчкі ўздывае ўгару вялікі палец рукі. І я разумею, што больш падрабязнага і змястоўнага адказу я наўрад ці дачакаюся...

Роуп джамперы працягваюць скакаць, мы сыходзім з даху. Праз пару дзён я тэлефаную Ульяне, каб усё-такі дазнацца пра ўражанні, ці стала ў свеце на аднаго джампера больш:

— Я не думала, што пераадолею сябе і скокну. Я вельмі добра памятаю, як глядзела ўніз і думала, што гэта проста немагчыма — зрабіць крок. Я не памятаю, як я яго зрабіла. І памятаю, як ляцела. Дыханне перахапіла —

— Пакуль не. Я ўзгадваю тое, што бачыла ўнізе перад тым, як зрабіць крок, і неяк не вельмі хочацца... Потым узгадваю палёт. Хутчэй за ўсё, я змагу скокнуць яшчэ. Але страх давядзецца пераадоляць нанова, ён не знікае... З'явіцца патрэба пераадолець жыццёвыя цяжкасці — скокну.

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

Р. С. Так, шукаючы рэфераў, мы знаёміліся з роупджамперамі. А рэфераў я ўсё ж такі знайшла. Праўда, зусім у іншым месцы. Матэрыял пра людзей, якія гуляюць на дахах, чытайце ў наступным нумары.

Фота Міхала ПРАТАЗАНОВА.

СЯРГЕЙ ШАБОХІН.

● Профіль

НІЧОГА НЕ ЗАСТАЛОСЯ...

Яраблю крок — і падэшка прыліпае да падлогі. Пераможца Беларускага павільёна 53-га Венецыянскага біенале мастак Сяргей Шабохін дэманструе сваю экспазіцыю: кавалкі фотаздымкаў-наклеек ляцяць уніз. Пытаюся: «Не шкада?» Сяргей пасміхаецца: «Не...» Праз секунду я з намаганнем адрываю нагу ад падлогі і думаю, што чалавеку, які «спаліў» Акадэмію мастацтваў і задакументаваў, як рэклама забівае культуру, не варта задаваць такія бязглуздыя пытанні...

Мы сядзім у пустым павільёне, дзе два дні таму кае жыццё. Дэмантаж скончаны. І пасля таго, як я патрымала ў руках 100 жыццяў мастакоў XX стагоддзя (дапамагала трымаць адзін са столікаў-некралогаў, пакуль ад яго адкручвалі ножку), я стала адчуваць сябе больш упэўнена ў размовах пра сучаснае мастацтва. А пачынаюцца яны са здзейснай мары...

віравала мастац-

як я патрымала ў руках

100 жыццяў мастакоў XX стагоддзя (дапамагала трымаць адзін са столікаў-некралогаў, пакуль ад яго адкручвалі ножку), я стала адчуваць сябе больш упэўнена ў размовах пра сучаснае мастацтва. А пачынаюцца яны са здзейснай мары...

Беларускі павільён 53-га Венецыянскага біенале

Венецыянскае біенале — самы прэстыжны і вялікі агляд дасягненняў сучаснага мастацтва ў свеце. Па шэрагу прычын Беларусь сёлет зноў не прыняла ў ім удзел. Але гэта не значыць, што актуальным, сучасным мастацтвам (яго асноўныя адметныя рысы: наватарства, радыкалізм, новыя тэхнікі і прыёмы, эксперыментальны падыход) у нашай краіне ніхто не займаецца. Фактычна пацвердзіць, што займаюцца, узяліся мастак Руслан Вашкевіч, мастацтвазнаўца Лізавета Міхальчук і арт-галерэя «Падземка». У пачатку чэрвеня ўсе жадаючыя маглі

завітаць на другі паверх Нацыянальнага выставачнага цэнтра «БелЭКСПА», дзе размясціўся «Беларускі павільён 53-га Венецыянскага біенале». У гэтым арт-праекце ўдзельнічалі творы трыццаці беларускіх сучасных мастакоў. Адна з самых вялікіх нечаканасцяў праекта — супадзенне вынікаў галасавання і галасавання прафесійнага журы (звычайна яны далёкія ад аднаго, як Паўночны і Паўднёвы полюсы). Пераможцам Беларускага павільёна 53-га Венецыянскага біенале быў абраны самы малады яго ўдзельнік Сяргей Шабохін.

Мара-мэта

За дзень да адкрыцця выставы Сяргею Шабохіну споўнілася 25 год, і перамога стала для яго самым лепшым падарункам, бо здзейсніла яго мару.

— У мяне была мэта: у 24 гады зрабіць уласны прарыў і наладзіць нейкую этапную выставу. Для творчага чалавека перыяд з 24 да 25 год — гэта першы шанец быць пачутым. Раней цябе пачуюць наўрад ці...

Памірае ўсё, нават мастацтва

Павільён Сяргея ўражваў наведвальнікаў дэструктыўнасцю: у Акадэміі мастацтваў палаў пажар, некралог мастакам ХХІ стагоддзя папярэдзваў і нагадваў, што мы ўсе памром...

— Многія здзіўляюцца, чаму мяне, маладога чалавека, хвалюе тэма смерці. А мне здаецца, што маладых смерць, наадварот... бударажыць больш, чым сталых.

З гэтай тэмай я шмат працаваў у Акадэміі мастацтваў. Удзельнічаў у выставе «Toten Kopf und Apfel Strudel» («Мёртвая галава і яблычны

пірог»), якая пазіцыянавала стаўленне да смерці з гумарам і павагай, як прынята ў мексіканцаў.

Мой павільён на выставе таксама развага пра смерць, але ў дадзеным выпадку гэта развага пра паміранне мастацтва. На выставе былі прадстаўлены тры серыі: «Смерць мастацтва», «Смерць мастакоў», «Смерць музеяў».

Творчае крэда

Сяргей Шабохін скончыў мастацкую школу ў родным Наваполацку, затым Гімназію-каледж мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка. За два месяцы да абароны дыплама вырашыў не заканчваць Беларускаю дзяржаўную акадэмію мастацтваў...

«Смерць музеяў»

— Людзі верылі, што гэта было напраўду. Хаця я пакінуў імат на-мёкаў на тое, што гэта камп'ютэрная графіка: я не імкнуўся вылізаць усё і зрабіць малюнак ідэальным і фізіялагічным.

Смерць музеяў — гэта серыя з чатырох прац, на якіх нашыя музеі, дзе можна пабачыць сучаснае мастацтва (Музей Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, Палац мастацтваў, Музей сучаснага мастацтва, галерэя «Падземка»), прыпынілі сваё існаванне. Гэта проста вобразы. Я не заклікаю спаліць Акадэмію мастацтваў. Я проста зазначаю, што такое можа адбыцца, і ў нас нічога не застаецца.

— У свеце безліч школ і метадаў, акадэмічны — толькі адзін з іх (ну, яшчэ школа графікі адрозніваецца ад агульных акадэмічных канонаў і дыктуе свой уласны метадаў). Я не хачу быць пад дыктатам гэтага метадаў! У традыцыйнай тэхніцы неабавязкова працаваць усім мастакам. Тым, хто, напрыклад, выкарыстоўвае камп’ютэр, друкуе на палотнах, робіць нейкія канцэптуальныя рэчы. І гэта ўсё таксама мастацтва, яно сапраўднае, а не «ад нячыстага», як казаў адзін мой выкладчык. Мастак павінен быць максімальна шчырым. І я спрабую быць максімальна шчырым з сабой. Я прафесіянал. Я магу рабіць традыцыйныя афорты. Але калі я цяпер пачну іх рабіць, то гэта нікому не будзе патрэбна. Мне — у першую чаргу.

Я не фатограф

Адразу ж пасля выставы адзін з карыстальнікаў ЖЖ адпісаўся: «Здарава, што на выставе мастакоў перамог фатограф». Сяргей удакладняе:

— Я не фатограф. Я мастак. І паўсюль прыныпова сцвярджаю гэта. Што такое фотаздымак? Гэта толькі сродак увасаблення пэўнай ідэі. Калі ў мяне з’явілася ідэя, і я ведаю, што лепш за ўсё ўвасабіць яе ў фотаздымку, я не буду пісаць палотны — трыпціхі, дыптыхі. Проста кожны раз выкарыстоўваюцца тыя сродкі, якія найбольш дакладна могуць вызначыць тваю працу. Знакаміты мастак Сол ЛеВіт, які ёсць у маім некралогу, сказаў: «Калі ідэю можна выявіць у двух словах, то ты не маеш права казаць тры».

Накірункі руху

Прыз біенале — арганізацыя персональнай выставы. І цяпер усе пытаюцца ў Сяргея, што ж ён там выставіць і чым ён плануе займацца далей.

— Хутчэй за ўсё, на выставе зноў будзе роздум пра ўзаемадзеянне рэк-

«Некралог XX» і «Некралог XXI»

— Гэтыя працы распавядаюць пра смерць мастакоў і іх твораў. Я ўзяў два столікі для двух стагоддзяў, падзяліў кожны на сто ячэек — на колькасці гадоў у стагоддзі. Кожная ячэйка — гэта год, калі памёр мастак. У ячэйку ўкладзены кавалачак яго твора (кавалак палатна Мандрыяна, скульптуры Радэна). Атрымоўваецца, мала таго, што мастакі паміраюць, але паміраюць і іх творы, бо фанаты мастацтва могуць парваць на часткі і ўсё прападзе. Не застаецца нічога, акрамя абрывацных згадак.

ламы і мастацтва. Развагі на тэму прадажнасці мастацтва. Я прынцыпова не хачу звязваць продаж мастацтва са сваёй творчасцю. Я не раблю якасна выкананых столікаў-некралогаў, на якія можна паставіць гарбату. Я не хачу, каб адсутнасць грошай дыктавала мне што маляваць...

Мне вельмі цікава папрацаваць у кінематографі. Хачу атрымаць адукацыю, звязаную з кіно. Мяркую працягваць працу тэатральнага мастака. Мне хацелася б працаваць з перформансам, скульптурай, зрабіць серыю маштабных інсталяцый і пачаць здымаць відэа.

Напрыканцы размовы я прашу Сяргея падзяліцца з чытачамі «Бярозкі»

«Смерць мастацтва»

— Смерць мастацтва адбываецца з-за таго, што рэклама эксплуатае прыёмы, створаныя ім. Я наспрабаваў паразважаць над тым, як гэта ўсё выкарыстоўваецца: часам зсэнсам, часам бессэнсоўна. Напрыклад, чаму б будаўнічай кампаніі не назвацца «Бурэн», у гонар французскага мастака Даніэля Бурэна, і не выкарыстаць для сваёй рэкламы яго славутыя палосы. І я зрабіў серыю плакатаў такога «выкарыстання» з сабой у якасці мадэлі. Яна яшчэ не закончана. Я планую працягваць, вандраваць, развешваць плакаты і разважаць, як сёння суіснуюць рэклама і мастацтва.

сваім жыццёвым досведам: што-небудзь пажадаць ці параіць.

— Усе падлеткі імкнучца хутчэй стаць дарослымі. Гэта адбудзецца само па сабе. Не спяшайцеся. І ой, як Вам будзе сумна, што дзяцінства скончылася. У мяне, праўда, вечнае дзяцінства. Гэта я тут звамі стараюся сур'ёзнацца, гавару пра мастацтва, а насамрэч, мне хочацца заставацца дзіцем, дурэць. Мастак — заўсёды дзіця. А мастацтва — як гульня. Я магу займацца любімай справай, не хадзіць на працу. І ў мяне ёсць выдатнае апраўданне: я развіваюся як асоба. Развіваю сваё майстэрства, стаўлюся да яго з усёй сур'ёзнасцю, а да жыцця — несур'ёзна. Мастацтва — гэта такі спосаб сур'ёзна-несур'ёзнага вывучэння свету.

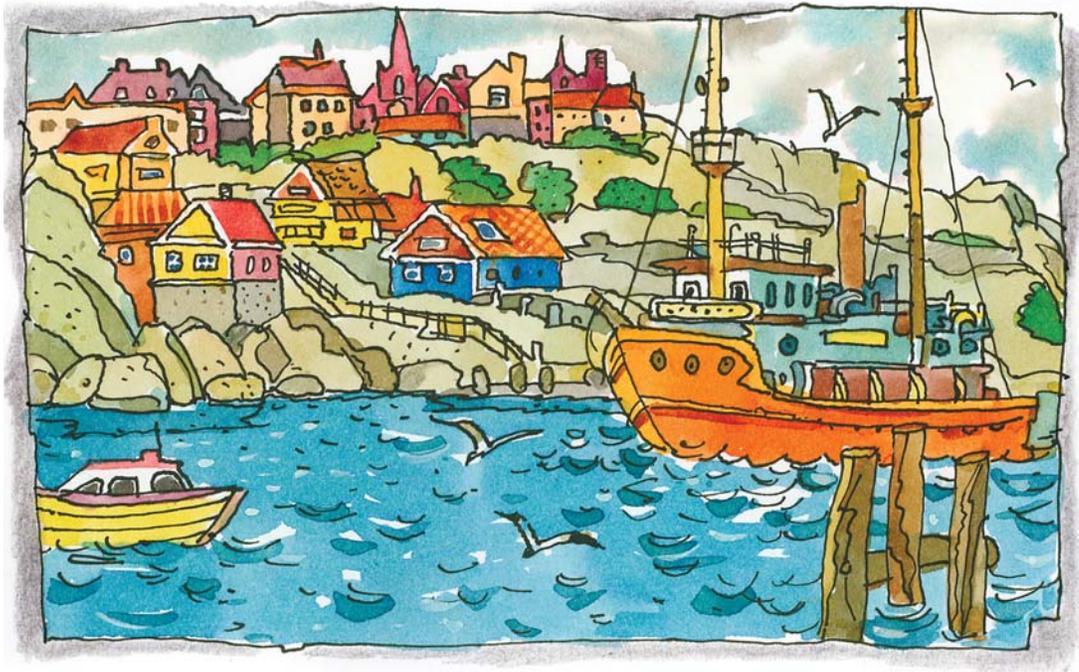
Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ
Фота аўтара.

Сжагден

(Урывак з рамана)

Джонатан Коу — адзін з самых адметных і таленавітых пісьменнікаў сучаснай Англіі. Ён нарадзіўся ў 1961 годзе ў Бірмінгеме, дзе і адбываецца дзеянне яго шостага, у нечым аўтабіяграфічнага рамана «Клуб Ротэраў» («The Rotters' Club»). Назва рамана паходзіць ад прозвішча сям'і Тротэраў, якое сябры Бенджаміна — яго галоўнага героя і расказчыка — вымаўлялі як «Ротэр». Але яго можна перакладаць і як «Клуб мярзотнікаў», бо у рамане хапае сатырычных партрэтаў суайчыннікаў пісьменніка. Прапануемы ж урывак мае драматычны характар; ён апавядае пра эпізод, які здарыўся ў сямідзесятых гадах у Даніі, куды Тротэры — бацька, маці, Бенджамін і яго малодшы брат Польш — прыехалі на канікулы разам з сям'ёй іх нямецкага сябра Гюнтэра Баўмана.

Яні ў якім разе не належу да пры-
роджаных спартсменаў. Мя-
сцовасць тут была роўнай, і таму я
з радасцю карыстаўся роварам, які
знайшоўся на падворку, але толькі каб
з'ездзіць у Скаген, не больш за тое. Тут
я находзіў для сябе заняткі, якія больш
адпавядалі майму густу. Я правёў мно-
га гадзін у Скагенскім музеі, дзе была
цудоўная калекцыя карцін сяброў ска-
генскай школы, якія тварылі тут на па-
чатку стагоддзя, прыцягнутыя на гэты
паўночны мыс асаблівай яркасцю свят-
ла, якое адбівалася ад паверхні мора.
Мне падабалася бадзяца ля ажыўле-
най гавані і назіраць за прыбыццем
лодак з вялізнымі траламі, поўнымі
ската, камбалы і селядца. Разам з ма-
май і татам я ездзіў у Гульсіг, каб наве-
даць Засыпаную Пяском Царкву, якая
калісьці была парафіяльнай царквой
Скагена, а цяпер амаль напалову па-
хавана дрэйфуючымі пяскамі. Было
таксама прыемна проста прайсціся па
самім Скагене, уздоўж спакойнай па-
лоскі Осербывэя, дзе жоўтыя і зала-
цістыя дамкі з іх напалову з бяргення
сценамі і пакрытымі смалой вільчака-
мі здаваліся такімі ж ахайнымі, ветлі-
вымі і добразычлівымі, як і датчане,
што жылі ў іх.

Але ж нічога такога нельга было
сказаць пра дацкіх хлопчыкаў, якія
жылі па суседстве з намі ў Гамель
Скагене.

Іх звалі Йорген і Стэфан, і жылі яны
ў невялічкім дамку разам са сталай па-
рай, якіх мы лічылі іх дзядулем і бабу-
ляй. Мне падалося, што Стэфану было
каля пятнаццаці, а Йорген на гады два
ці тры старэйшы. Здаецца, мы с самага
пачатку не спадабаліся ім; альбо, пры-
намсі, калі не ўсе з нас, дык Баўманы
дакладна; альбо калі не ўсе з Баўманаў,
то Рольф дакладна, якога яны дражні-
лі, падколвалі і задзіралі пры кожнай
магчымасці. Рольф быў дужым, але

нязграбным пятнаццацігадовым хлап-
чуком. Як і ўсе Баўманы ён цудоўна
размаўляў па-англійску, і за час наша-
га знаходжання на здзіўленне хутка і
моцна пасябраваў з маім братам, які
звычайна з цяжкасцю заводзіў друж-
бакоў. Яны спаборнічалі ў плаванні,
бегалі па пляжы, разам ездзілі ў доўгія
вандроўкі на роварах і нястомна гулялі
ў футбол на невялікім лужку за домам.
Якраз у час адной з такіх гульні, за
якой я сачыў, седзячы ў сваім чыталь-
ніцкім крэсле ля акна гасцінай, Йор-
ген і Стэфан упершыню загаварылі з
імі. «Гэй! Немцы!» — выклікнуў Йор-
ген. — Гэта наш двор. Хто сказаў, што
вы можаце гуляць у ваш дурны футбол
на нашым лужку?»

Рольф нічога не адказаў; ён проста
апасліва зірнуў на двух высокіх датчан.

Поль сказаў: «Я не немец. Я з Анг-
ліі, і гэты двор такі ж наш, як і ваш».

«Але ж твой сябра немец, так? Ён
выглядае як *tyg Tysker*» (што азначала
«тоўсты немец», як мне казалі по-
тым).

«Яго клічуць Рольф», — сказаў мой
брат, — а мяне Поль. І я б'юся аб за-
клад, што мы паб'ём вас, калі згуляем
двойчы па дзесяць хвілін».

Такім чынам яму ўдалося разра-
дзіць абстаноўку, і хутка ўсе чацвё-
ра ўжо заняліся напружанай гульні.
Можа нават занадта напружанай, па
праўдзе кажучы, бо наколькі я мог
зразумець, кожны раз, калі нехта за-
біваў гол, супрацьлеглы бок пачынаў
горача спрачацца; кожныя адну-дзве
хвіліны ўзнікалі і іншыя спрэчкі. Або-
два дацкія хлопцы гулялі агрэсіўна,
накідваліся на Рольфа кожны раз, калі
ён атрымоўваў мяч, і часта са злосцю
прыціскалі яго да зямлі. Пазней увеча-
ры я чуў, як ён жаліўся сваей маці, што
ў яго ўсе ногі ў сіняхах.

«Мне не падабаюцца гэтыя хлоп-
цы, — паскардзіўся ён зноў, калі мы

сядзелі за абедам у вялізнай кухні. — Яны занадта задзірлівыя і занадта грубыя».

«І ўсе ж такі мы пабілі іх, — пахва-ліўся мой брат. — Слаўная перамога для англа-нямецкага хаўрусу».

«А ты, Бенджамін, не ўдзельні-чаў?» — спытаў Гюнтэр, падаючы мне талерку з сырам і халодным мясам.

«Мой брат не гуляе ў такія гуль-ні», — сказаў Польш. — Ён эстэт. Ён цэлы дзень прасядзеў з кніжкай ля акна з такім смешным выразам твару, нібыта складаў верш з музыкай».

«Сапраўды? — спытаў Гюнтэр. — Я ведаю, што ты спадзяешся стаць пісь-меннікам. А ты і музыку складаеш?»

«Не зусім, — адказаў я, кідаючы на Поля злосны погляд. — Мне проста па-дабаецца час ад часу запісаць нейкую мелодыю пад натхненнем ад людзей альбо мясцін».

«Ну, — прамовіў Гюнтэр, прыкмет-на ўражаны. — Можа ты паспрабуеш скласці нешта пад натхненнем ад маіх дзвюх прыгожых дачок?»

Я глянуў на Непрывабную Двойню, як мы з Полем называлі іх паміж са-бою, і не змог уявіць нічога больш не-магчымага.

«Можа быць», — няўпэўнена пра-мармытаў я.

«Як машына, Гюнтэр?» — спытаў бацька, на шчасце мяняючы тэму.

«О, няблага. Невялічкая драпіна. Нічога такога, што б нельга было па-правіць, калі прыедзем дамоў».

У тую раніцу Ліза пашкодзіла іх-нюю машыну — вялізны «БМВ», калі ехала з дочкамі ў супермаркет у Ска-гене. Яна памылкова паехала па вулі-цы з аднабаковым рухам, потым на-магалася зрабіць трайны паварот, але ён ёй не ўдаўся. Машына па сутнасці ўшчэмілася бокам у вузкі завулак, і другому адпачываючаму прыйшло-ся вызваляць яе, выканаўшы паварот.

Мы пачалі здагадвацца, што Ліза была здатна да такіх непрыемнасцей. Перад тым вечарам падчас мыцця посуду яна разбіла дзве талеркі, і я пачуў, як мая маці сказала ўголас: «Можна паду-маць, што яна раней ніколі не бачыла, як выглядае кухня». Я зразумеў, што гэтыя дзве жанчыны наўрад ці калі-не-будзь стануць сяброўкамі.

Было відавочна, што ў дацкіх хлоп-чыках было нешта неўтаймаванае; нейкая ня ўстойлівасць, што рабіла іх непрадказальнымі і схільнымі да не-чаканых актаў агрэсіі. Іх дзядуля і ба-буля — якіх яны звалі Мармар і Мар-фар — былі з намі заўседы ветлівымі і прыязнымі, але кожны раз, калі мы спрабавалі гуляць з Йоргенам і Стэфа-нам, гэта заканчвалася бойкай альбо абразай, і ахвярай заўседы быў Рольф. Калі яны не выкарыстоўвалі кулакі ці ногі, яны абражалі яго словамі.

«Гэй, немец, — аднойчы пачуў я, як Ёрген звярнуўся да яго на пляжы. — Чым твой бацька займаўся ў вайну? Быў нацыстам?»

«Не дурыце, — адказаў Рольф. — Ён быў зусім маленькім у час вайны».

«Каб ён быў старэйшым, я ўпэўнены, што ён быў бы ў гестапа», — сказаў Ёрген, а яго брат дадаў: «Так, як Бернгард».

Ніводзін з нас не зразумеў, што яны мелі на ўвазе, але мяне здзіўляла тая раўнавага і вытрымка, з якімі Рольф успрымаў гэтыя абразы. Мне нават здавалася, што чым больш яны задзіралі яго, тым больш ён дамагаўся быць у іх кампаніі і заслужыць іх адабрэнне.

Аднойчы пасля поўдня Рольф з маці і сёстрамі застаўся дома, а мы ўсе паехалі на роварах у Грэнэн, які быў на паўночным краі паўвострава. Раней нам казалі, што менавіта там сустракаліся два моры, Катэгат і Скагерак, але я не мог уявіць, што гэтае месца будзе настолькі дзіўным. Калі мы не спяшаючыся ішлі ўздоўж пляжа ў напрамку самога краю Даніі, ярка свяціла сонца, і дух займала ад аквамарынавага колеру акіяна, альбо, лепш сказаць, акіянаў, таму што там, дзе сярод пяску абрывалася дарожка, сустракаліся два рады бурунаў, і не было відно, дзе яны пачыналіся і дзе заканчваліся, проста вялізныя маршчыны чыстай вады, адна за другой пенячыся, набягалі адна на адну. Гэта было такое прыгожае, незвычайнае відовішча, што нам хацелася засмяцца ўголас. Але ж гід, які вёз нас назад да паркоўкі (у незвычайным, нейкім гібрыдным прыстасаванні, зробленым з чыгуначнага вагончыка, які цягнуў трактар), запэўніў нас, што вада ў гэтым месцы была зусім не гуллівая. Па яго словах, на ўсім Ютлэндзе не было больш небяспечнага месца для купання, і намаганні некаторых смельчакоў

паплаваць паміж двума марамі заканчваліся фатальна.

Калі мы вярнуліся дамоў, то, мяркуючы па мітусні, нешта фатальнае ўжо здарылася, таму што Ліза, Ульрыка, Урсула і Рольф былі ў слязах, хоць падстава для іх была толькі ў апошняга ў выглядзе ўражальна падбітага вока. Мы адразу здагадаліся, што гэта справа рук Ёргена.

Пасля таго, як яго бацька пачуў расказ — блытаны аповед пра рад бутэлек з-пад піва, спаборніцтва з кіданнем у іх камянямі, адмысловы набор правіл, якія раз-пораз парушаліся то адным, то другім бокам — ён доўга, насупіўшы бровы, сядзеў на кухні. Потым падняўся і заявіў: «Шкада, але гэтая бязглуздзіца пачынае псаваць адпачынак», і пайшоў у суседні дом размаўляць з дзядулем і бабуляй хлопчыкаў.

З гэтага было два неадкладныя наступствы. Пазней увечары прыйшлі Ёрген і Стэфан, папрасілі прабачэння ў Рольфа і паціснулі яму руку, ад чаго абедзве блізняткі чамусьці зноў расплакаліся, але ўсе астатнія былі задаволены. Яшчэ больш нечаканым было тое, што Рольф, Поль і я атрымалі запрашэнне ў суседскі дом на чай на другі дзень. Нам казалі, што Мэры (бо так, як высветлілася, звалі бабулю) вельмі хацела пагутарыць з намі.

Мы прыйшлі ў прызначаны час, а чацвёртай гадзіне.

У дамах старых людзей заўсёды стаць асаблівы пах. Я не кажу пра пах нечага бруднага, я маю на ўвазе, што там заўсёды прысутнічае пах успамінаў, дзвэрэй, якія былі доўга зачынены, нейкая цяжкая настальгічная замкнёнасць, спёртая і ўдушлівая. Тут жа ўсё было па-іншаму. Усе пакоі былі чыстымі, у іх лёгка дыхалася, і яны былі заліты святлом ад зіхоткага акіяна. У гасцінай было так светла, што калі мы ўладкаваліся на канапе і ў крэслах, давялося вок-

ны напалову закрыць шторами. Мэбля была прыгожай і зусім нявыцвілай, але выглядала старамоднай у параўнанні з нізкай, вуглаватай мадэрновай абста-ноўкай нашага пляжнага доміка.

Мэры была маленькай, але моцнай жанчынай, на твары якой — калісьці прыгожым, у маім уяўленні — так многа раз распісваліся скагенскі вецер і сонца, што ён здаваўся складаным манускрыптам, палімпсестам маршчы-нак і рубцоў. Яна падала нам нейкія незвычайныя сэндвічы, а потым тлустыя піражкі і засмялася, калі я папрасіў малака да гарбаты, сказаўшы, што я магу піць гарбату з малаком, калі мне так хочацца, але ж у іх так не прынята. Поль задаволена ўсміхнуўся. Яе муж Юліус, вельмі высокі і смуглы, дыхаў з цяжкасцю: ён прама сядзеў у крэсле, абапіраючыся на палку, і за ўвесь час не прамовіў ні слова, а толькі з заміла-ваннем сачыў за кожным рухам жонкі.

Калі мы паелі і, пераскокваючы з аднаго на другое, падзяліліся нашымі уражаннямі ад Скагена і нашых да-моў у Мюнху і Бірмінгеме, Мэры ад-кашлялася.

«Я хацела пагутарыць з вамі пра маіх унукаў, Йоргена і Стэфана. Я так разумею, што ўчора днём здарылася непрыемнасць». (Рольф дакрануўся да свайго падбітага вока). «Ведаю, што яны папрасілі прабачэння, таму не буду больш гаварыць пра гэта. Я назірала, як вы гулялі разам увесь апошні тыдзень, і гэта давала мне вялікае задавальненне. Ведаю, што часам узнікалі сваркі, але ж вы, мусіць, не ўяўляеце, наколькі незвычайна для іх увогуле гуляць з іншымі дзецьмі. Мне вельмі, вельмі хочацца, каб вы былі сябрамі ўвесь час, пакуль вы тут, а можа і долей, і таму я хачу расказаць вам, хто яны такія, і чаму яны часам паводзяць сябе такім чынам».

Мне было цікава, дзе абодва хлопчыкі былі ў той час. Відавочна яна

адаслала іх з нейкім даручэннем, каб свабодна пагутарыць з намі.

«Яны так прыкра ставіліся да цябе не таму, што ты немец, — сказала Мэры, гледзячы зараз на Рольфа. — Ты можаш падумаць так, калі я раскажу пра іх, але я так не лічу. У любым выпадку, табе меркаваць. Я павінна папярэдзіць вас, што гэта вельмі доўгі аповед, і спадзяюся, у вас хопіць цярпення, калі я пачну расказаць, што адбывалася з маёй сям'ёй многа год таму, яшчэ нават да вашага нараджэння».

«Пачну з таго, што мы — яўрэйская сям'я. Мае продкі прыйшлі ў Данію ў семнацатым стагоддзі з Партугаліі, і мы мірна пражылі тут амаль тры стагоддзі. Я нарадзілася ў той самы год, калі пачалося цяперашняе стагоддзе, і выйшла замуж за Юліуса ў тысяча дзевяцьсот дваццатых гадах. У нас была толькі адна дачка. Яе звалі Інгер. Тады мы жылі ў невялічкім гарадку ў шасцідзiesiąці мілях на захад ад Капенгагена. Назва гарадка не мае значэння. Юліус быў адвакатам, а я гаспадарыла дома і нейкі час выкладала ў адной з мясцовых школ».

Я не ведаю, чаму вас вучаць зараз на уроках гісторыі, але кожны дацкі школьнік ведае, што немцы захапілі Данію ў красавіку 1940 года, і з таго часу і да канца вайны гэта была акупаваная краіна. Я не скажу, што быць яўрэем у той час было жудасна — сапраўды жудасныя часы прыйшлі пазней — але гэта было цяжка. Спачатку не было ніякага пераследу, але пагроза адчувалася ў паветры. На кожнай вуліцы былі гестапаўцы. У многіх дамах жылі нямецкія афіцэры. Некаторыя яўрэйскія сем'і памянчалі імёны. Спачатку ніхто не ўцякаў, бо не было куды ўцякаць. На поўдзень Германія, на поўнач — акупаваная Нарвегія. У Англію нельга было падацца, бо немцы патрулявалі на моры. Толькі Швецыя

заставалася нейтральнай, але яна не выказвала гатоўнасць адчыніць свае межы для дацкіх яўрэяў.

Інгер скончыла школу, калі ей было шаснаццаць, летам 1943 года. Яна пачала зарабляць, працуючы афіцыянткай у кафэ на гарадской плошчы, але яшчэ не вырашыла, што будзе рабіць далей. Ва ўсялякім разе строіць нейкія планы было немагчыма. Усе ў яе жыцці было няпэўным, акрамя аднаго. Яна была закахана ў аднаго чалавека. Яго звалі Эміль. Ён быў сынам аднаго з сяброў майго мужа, мясцовага ўрача. Таксама яўрэй. Яна ведала яго толькі год, але кахала так моцна, як можа кахаць толькі вельмі маладая дзяўчына. А ён быў вельмі прыгожы. Вось. Вось фота».

Яна зняла з камяна невялічкую чорна-белую фатаграфію і перадала мне. Я зразумеў, што звычайна яе не выстаўлялі на паказ, што сёння яе дасталі з якой-небудзь шафкі ці альбома спецыяльна, каб паказаць нам. Мы асцярожна, нібыта гэта была нейкая свяшчэнная рэліквія, перадавалі яе адзін аднаму. Двое маладых людзей, мужчына і жанчына, сядзелі на лаўцы ў альтанцы сярод саду з ружамі і глядзелі ў фотакамеру. Яны абнімалі адно аднаго, прыціснуўшыся шчакі да шчакі, і шчасліва ўсміхаліся. Мне здаецца, існуюць сотні, тысячы, сотні тысяч такіх фатаграфій. Цяжка сказаць, што адметнага ў гэтай фатаграфіі, акрамя таго, што ва ўсмешках закаханых улоўлівалася нешта, што рабіла яе не проста адлюстраваннем аднаго мінулага моманту жыцця. У тых усмешках нічога мімалётнага, нічога недоўгавечнага. У фота была нейкая пазачасовасць. Мне здалася, што фатаграфію зрабілі ўчора.

«Вось. Вось яшчэ адна».

На гэты раз закаханыя сядзелі за століком у кафэ — магчыма, таго самага, дзе працавала Інгер — але ж у рамцы з імі быў трэці чалавек. Высокі, мажны, бялявы мужчына ва ўніформе.

«Хто гэта?» — запытаў я.

«Яго звалі Бернгард. Гэта быў нямецкі афіцэр, што кватараваў у сям'і, якая жыла далей па нашай вуліцы».

Эміль і Інгер зноў глядзелі ў камеру. Бернгард глядзеў напалову ў камеру, напалову на іх. На гэты раз інтымнасць паміж імі была парушана часткова тым, як ён глядзеў на іх, часткова самой яго прысутнасцю. Гэта была красамоўная фатаграфія. Яна кратка і без усялякай двухсэнсоўнасці распавядала нешчаслівую гісторыю.

«Як відаць з фатаграфіі, Бернгард меў некія пачуцці да Інгер. Ён пазнаёміўся з ёю ў кафэ, але ведаў яе раней, калі яна яшчэ вучылася ў школе. Тое, што яна была яўрэйкай і тое, што ім загадвалі думаць пра яўрэяў, ускладняла справу. Склалася вельмі дрэнная сітуацыя. Мабыць, ён ненавідзеў сябе за свае пачуцці і нейкім чынам ненавідзеў і яе. Вельмі дрэнны стан спраў. І, канечне, ён не мог змірыцца, што яна кахала Эміля, таксама яўрэй. Многа разоў ён заляцаўся да Інгер, а яна праганяла яго. Адночы... Інгер ніколі не расказвала мне ўсяго, але ён ужыў сілу. Я не думаю, што ён сапраўды згвалціў яе, ён не быў зверам, але ж сцэна была агідная. Лёгка ўявіць, што гэта было зневажальна і для яго самога. Але гэта не адварнула яго ад яе. Ён працягваў прыносіць ёй кветкі, шакалад і іншыя такія бязглуздыя рэчы. Ён меў намер правучыць Эміля. Адночы ноччу Эміля моцна збілі на вуліцы, і мне заўсёды здавалася, што, мабыць, Бернгард прычыніўся да гэтага.

А потым, у кастрычніку 1943, усё змянілася. З Германіі прыйшоў загад, згодна з якім забаранялася прысутнасць яўрэяў у Даніі. Нас павінны былі арыштаваць і морам везці ў канцэнтрацыйны лагер. Ноччу першага і другога кастрычніка гестапа планавалі

ла зрабіць аблавы на яўрэйскія дамы па ўсёй Даніі.

Гісторыя выратавання дацкіх яўрэяў добра вядома. Гэтым момантам у гісторыі нашай краіны варта ганарыцца. Нейкім чынам дацкаму ўраду стала вядома пра планы немцаў, і пачалася падпольная аперацыя па выратаванні. Яўрэйскія суполкі былі папярэджаны наконт запланаваных дзеянняў супраць іх, і пераважная большасць людзей схавалася. Датчане праявілі сапраўдны гераізм. Яны давалі прытулак і сховішча яўрэям, нават незнаёмым. Шпіталі і цэрквы ператварыліся ў месцы, дзе магло хавацца многа людзей. Потым прыйшла навіна, што шведскі кароль Густаў зрабіў заяву аб тым, што ён супраць дзеянняў немцаў, і што Швецыя дасць прытулак усім дацкім яўрэям, якія змогуць знайсці дарогу да яго краіны. Гэта быў першы пробліск надзеі. Праблема была толькі ў тым, як дабрацца да Швецыі.

Юліус, Інгер і я пакінулі горад, спакаваўшы ў наш аўтамабіль як мага болей пажыткаў. Мы ўзялі з сабой дзвюх з Эмілевых сясцёр, а астатнія з яго сям'і выехалі за намі ў іншым аўто некалькімі гадзінамі пазней. У яго было тры сястры. На працягу многіх дзён мы хаваліся ў сельскіх хлявах і свінах. Мы не мелі ўяўлення, што адбывалася ў нашых дамах: можа, там былі аблавы, можа, нас шукалі. Гэта былі жудасныя дні, поўныя невыразнага жаху і трывогі. Толькі не для Эміля і Інгер, бо хоць яны і ведалі пра небяспеку, але, здаецца, былі шчаслівыя. Спаць пад адным дахам. Быць разам у цяжкі час. Гучыць недарэчна, але ж так, мне здаецца, было на самай справе. Так бывае, калі ты малады. Мы больш за тыдзень чакалі навін. Бацька Эміля змог звязацца па тэлефоне з некалькімі людзьмі ў Капенгагене, якія ўдзельнічалі ў супраціўленні і дапама-

галі каардынаваць выратаванне яўрэяў. Нарэшце нам казалі, каб мы ехалі на ўсходняе пабярэжжа, на поўнач ад Капенгагена, туды можна было патрапіць на рыбацкіх лодках. Але падрабязнасці вельмі цьмяныя. Невядома, наколькі вялікімі былі лодкі, калі яны адплывалі, і колькі рыбакі запатрабуюць за перавоз. Але ж трэба было хапацца за гэты шанец. Нельга губляць час. Нямецкае вярхоўнае камандаванне злавалася, што было захоплены так мала яўрэяў, і яно загадала сваім афіцэрам узмацніць пошукі па ўсёй краіне. І сапраўды, да гэтага часу намаганні гестапа былі не вельмі эфектыўнымі. Яно закрывала вочы на ўцёкачоў. Брала хабар. У яго не было асаблівай ахвоты займацца гэтай аперацыяй.

Юліус і бацька Эміля вырашылі, што нам трэба паспрабаваць ехаць на ўсходняе пабярэжжа наступнай ноччу. Мы павінны былі адправіцца а дзесятай гадзіне».

Мэры наліла сабе і ўсім нам яшчэ гарбаты. Я заўважыў, што рука, якой яна трымала чайнік, крыху дрыжэла. Раней такога не было.

«Дарога, якую мы выбралі, была вельмі небяспечнай», — працягвала яна. «Трэба было праехаць па наваколлі нашага гарадка. Гэта — адна з нашых памылак. Другой было тое, што абедзве сям'і не трымаліся разам. У адной машыне не хапала месца для Эміля, яго бацькі і маці, трох сясцёр і пажыткаў. Яго сёстрам трэба было ехаць, як і раней, з намі. Гэта было б лепш. Але Інгер і Эміль хацелі ехаць разам, таму менавіта яны ехалі з Юліусам і са мной. Яны сядзелі на заднім сядзенні.

Да паловы адзінаццатай мы амаль мінулі наваколле нашага горада, і ўжо здавалася, што першай небяспекі пазбеглі. Потым мы ўбачылі, што бацька Эміля, які ехаў перад намі, нечакана спыніўся на дарозе. Чатыры нямецкія

афіцэры загадалі яму выйсьці з машыны і асвятлілі ліхтарамі твары яго сям’і. Юліус адразу націснуў на тармазы, кажучы, што нам трэба павярнуць назад. Яшчэ быў час павярнуць назад і паспрабаваць паехаць іншай дарогай. Але я спыніла яго, сказаўшы: «Паглядзі, што яны робяць». Юліус паглядзеў і пабачыў, што бацька Эміля дае немцам грошы. «Бачыш», — сказала я, — яны толькі патрабуюць хабару. У нас жа ёсць грошы, так?» Юліус адказаў: «Ёсць, але не так многа».

Бацька Эміля ўсё яшчэ размаўляў з трыма афіцэрамі і даваў ім грошы, калі чацвёрты афіцэр адышоў ад іх і наблізіўся да нашай машыны. Гэта быў Бернгард. Ён адразу пазнаў нас, выцягнуў свой ліхтар і пасвяціў у твар кожнаму з нас. Ён доўга свяціў у твар Эмілю. Пры гэтым ён маўчаў, але мне былі відаць яго вочы, і я пабачыла нешта накшталт злараднага задавальнення і зразумела, што ўсё дрэнна, і павінна здарыцца нешта жудаснае.

«Што Вам трэба? — спытаў Юліус. — Вам патрэбны грошы?» Бернгард загадаў усім нам выйсьці з машыны. У мяне моцна білася сэрца, калі я выбіралася з яе, але я была ў стане пабачыць, што адбывалася наперадзе нас з бацькам Эміля. Немцы скончылі разбірацца з ім і загадалі яму як мага хутчэй ехаць далей. Я бачыла, што ён хацеў дачакацца нашай машыны, але яны не дазволілі яму. Адзін з іх прыгразіў яму аўтаматам, і бацька Эміля азірнуўся на нас і махнуў нам рукою, потым сеў у машыну, і яны паехалі. Адзін з немцаў стрэліў у паветра, калі яны ад’ехалі, і гэта быў страшэнны гук, такі моцны, такі жудасны ў поўнач у гэтым ціхім гарадку. Пачынаўся дождж.

Бернгард выстраіў усіх нас — мяне, Юліуса, Інгер і Эміля — уздоўж машыны і запытаўся ў майго мужа, колькі ён

меў грошай. Юліусу давялося адчыніць валіску і палічыць усе грошы, там было тры тысячы крон. Калі Бернгард пачуў, што гэта былі ўсе нашы грошы, ён усміхнуўся і сказаў: «Ну, нам патрэбны чатыры тысячы. Па тысячы за кожнага чалавека». Я зразумела, што гэта не тое, што яны патрабавалі ад бацькі Эміля, я зразумела, што ён толькі што прыдумаў гэтую суму, таму што бачыў, што ў нас не было дастаткова грошай. Але мы нічога не маглі зрабіць. Ён узяў усе грошы і сказаў нам сесці зноў у машыну, і ў нейкі момант я падумала, што ён праявіць міласэрнасць. Але калі збіраўся сесці Эміль, ён прыклаў аўтамат да яго грудзей і сказаў: «Не. Не вы».

Тут падышлі тры іншыя афіцэры паглядзець, што адбываецца, і я пачула, як ён сказаў ім па-нямецку: «Вось гэтага». І тут Інгер зразумела, што ён рабіў, пачала плакаць і крычаць. «Не, не майго Эміля».

Ну, я думаю, вы можаце ўявіць, што яна казала.

Мэры замаўчала. Мы чакалі, што яна даскажа нам гэтую гісторыю. Польш паставіў сваю талерку на стол. Ён з’еў толькі палову свайго піражка.

«Баюся, што не змагу расказаць вам, што здарылася ў наступныя гадзіны. Я памятаю, як гэта ўсе было, але не магу апісаць...

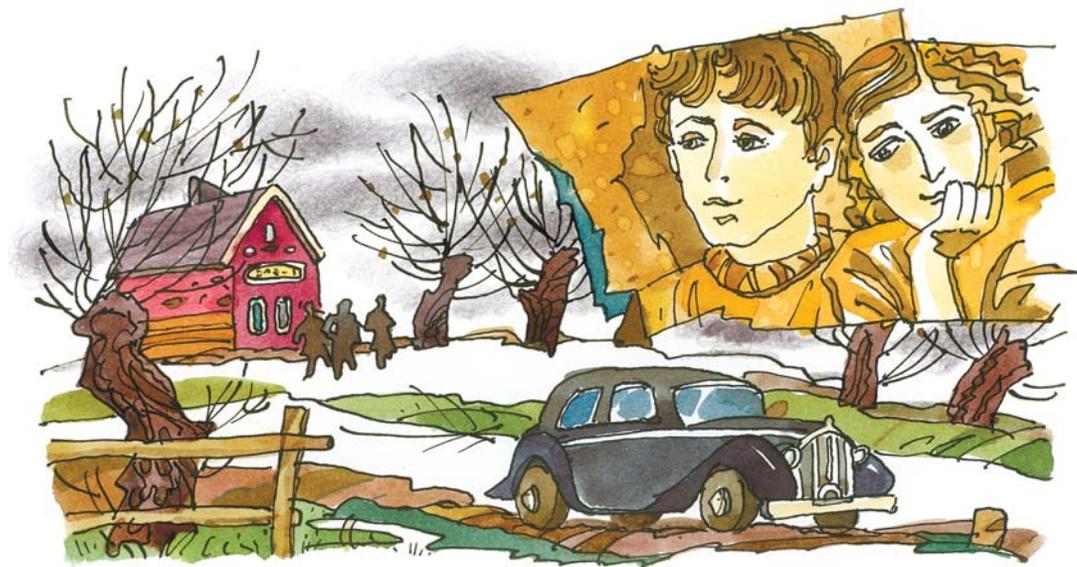
Мы даехалі да ўзбярэжжа а другой гадзіне раніцы. Невялікі порт Гамльбэк. Там нас чакаў толькі бацька Эміля. Яго жонка і дачкі адплылі гадзінай раней. Ён застаўся чакаць Эміля. Калі ён зразумеў, што Эміля не было з намі, ён... звар’яцеў ад гора. Нас чакала лодка, каб адвезці на другі бераг. Ноч была вельмі цёмная, месяца не было. Мы збіліся ў купку на беразе, нас было каля дваццаці. Лодка больш не магла чакаць. Памятаю, што Юліус адвёў бацьку Эміля ўбок, і яны доўга

размаўлялі. Спрачаліся. Крычалі адзін на аднаго. Інгер ужо нічога не казала, яна зусім змоўкла. Крыху пазней бацька Эміля і Юліус вярнуліся, і мы ўсе селі ў лодку, і нарэшце капітан змог адплыць. Гэта было доўгае падарожжа. Вельмі нязручнае, наколькі я памятаю. Мы даплылі да Швецыі бліжэй да поўдня».

Мэры адкінулася ў сваім крэсле і некалькі разоў цяжка ўздыхнула. Юліус

было такое адчуванне. Інгер жа ніколі не верыла ў гэта. Яна заўсёды верыла, што ён жывы.

Мы пражылі ў Швецыі два гады, не вельмі шчаслівыя гады, як вы можаце ўявіць, а пры канцы вайны вярнуліся ў Данію. Мы прыехалі ў той жа дом. Ён быў пусты, чакаў нас. Інгер было ўжо восемнаццаць. Яна некалькі тыдняў чакала звестак пра Эміля, а потым знікла.

больш не глядзеў на яе. Ён усё яшчэ абпіраўся на сваю палку, але вочы яго былі закрыты. У пакоі было зусім ціха, толькі звонку чулася мармытанне хваляў.

«Летам 1943 у Даніі было восем тысяч яўрэеў», — сказала нам Мэры. «Амаль усе з іх уцяклі ў бяспечныя месцы. Дзякуючы мужнасці і высокім прынцыпам датчан. Засталася толькі некалькі соцень. Эміль быў адным з іх.

Схопленых яўрэяў адвезлі ў Германію, а потым у канцлагеры ў Чэхаславакію. Некаторыя па дарозе скончылі жыццё самагубствам. Мне заўсёды здавалася, што Эміль мог таксама зрабіць гэта. Не ведаю, чаму. Але ў мяне

Яна адсутнічала многа год. Ніколі не расказвала нам пра гэты час, але я ведала, што яна спачатку паехала ў Чэхаславакію, а потым правяла шмат часу ў Германіі і іншых месцах, намагаючыся высветліць, што здарылася з Эмілем. Думаю, што яна таксама шукала Бернгарда, але ж зноў гэта толькі мае здагадкі. У любым выпадку, яна не знайшла ніводнага з іх. Ніякіх слядоў Эміля. Я ведала, што не знойдзе. Ён даўно загінуў, тым ці іншым чынам. Не было ніякіх сумненняў наконт гэтага.

Мы з Юліусам ведалі, што пасля ўсяго, што ёй давялося перажыць,

наша дачка ніколі не зможа весці нармальнае жыццё. Яна панесла вялікую страту. Такая маладая, і так моцна закаханая, а потым... гэтае каханне вырвана з каранем, словам, змецена сіламі, з якімі ты не можаш саўладаць, гістарычнымі сіламі... Ад такога ніколі нельга аправіцца, з гэтым ніколі нельга змірыцца».

Яна зрабіла некалькі глыткоў гарбаты, якая, мусіць, ужо зусім астыла. Я падумаў пра Лу і Малькольма і цяжка ўздыхнуў.

«Так ці інакш, але ўрэшце яна вярнулася ў Данію. Гэта было ў пяцідзесятых. Яна пасялілася ў Капенгагене і выйшла замуж за гэтага чалавека, яго клічуць Карл, ён бізнесовец, добры чалавек, і, аказваецца, не яўрэй. Ён вельмі добра ставіўся да яе, цярыліва адгукаўся на ўсе яе цяжкасці. У іх два сыны, Йорген і Стэфан, якіх вы ведаеце. Але... (на нейкі момант яна закрыла вочы) былі праблемы. Пастаянныя праблемы. Яна часта аказвалася ў шпіталі. Часам дзіўна паводзіла сябе, у яе вельмі часта мяняўся настрой. Зрабілася агрэсіўнай, хоць у дзяцінстве была вельмі мяккай і добразычлівай. Абодвум хлопчыкам было вельмі цяжка. Ім прыйшлося шмат перажыць».

Мы з Юліусам купілі гэты дом у 1968, праз год пасля таго, як ён пайшоў на пенсію. Мы заўсёды марылі жыць у Скагене, дзе раней часта праводзілі лета. Інгер і Карл двойчы прыезджалі да нас летам, і гэта былі вельмі шчаслівыя часы. Зусім неблагія. А потым аднойчы, восенню 1970 года, Карл патэлефанаў мне і сказаў, што Інгер загінула. Днём яна адна села на паром, які ішоў у Мальма, узабралася на поручні і скокнула. Забіла сябе. Сэрцам я заўсёды адчувала, што яна зробіць гэта».

Скончыўшы свой аповед, Мэры ўстала і падышла да акна. Яна пацягнула за шнур і падняла шторы да самага

верху. Міжвольна мы ўсе павярнуліся да акна, глянулі на ўзбярэжжа, і калі я цяпер успамінаю той дзень, то выразна згадваю святло, якое мы пабачылі там, шэра-блакітнае неба, падобнае на вочы Мэры і яе ўнукаў, колеру болю, які ніколі не знікне.

«Прабачце, — прамовіла яна, ветліва усміхаючыся ўсім нам, асабліва Рольфу, — я не збіралася нагружаць вас усімі гэтымі падрабязнасцямі. Ведаю, што вельмі цяжка разумець усё гэта ў дзяцінстве. Але ж, як я ўжо казалася, я спадзяюся, што вы пасябруеце з Йоргенам і Стэфанам, і вам будзе прыемна тут. Думаю, што вы разумееце цяпер, што яны часам паводзяць сябе не зусім добра не таму, што вы немцы. Канечне, яны ведаюць усю гісторыю пра маці, Эміля і Бернгарда — яна шмат разоў расказвала ім пра гэта — але ж яны не настолькі неразумныя. Справа проста ў тым, што яны вельмі сумуюць па маці, і тое, што яе больш няма з імі, злуе і засмучае іх. Мне шкада, калі яны перанеслі на вас гэтую злосць. Спадзяюся, я магу абяцаць, што гэтага больш не здарыцца».

Калі мы адыходзілі, Юліус на развітанне паціснуў нам рукі сваёй дрыжачай рукою, а Мэры пацалавала кожнага з нас у шчаку; яна стаяла на ганку і замілавана махала нам рукою, хоць да нашага дома нам трэба было прайсці толькі з дзесятак ярдаў.

Пра наступныя некалькі дзён расказваць асабліва няма чаго.

Другі тыдзень нашых канікулаў праходзіў гладка, кожны з задавальненнем займаўся сваёй справай. Рольф і Польш усе больш часу праводзілі разам; яны не толькі плавалі і гулялі ў нейкія гульні, але вялі доўгія, ціхія, сур'ёзныя гутаркі пра нешта невядомае для ўсіх нас. Польш, праявіўшы тую спрытнасць, якая заўсёды напаўняла мяне зайздасцю, здаецца, нават пачаў крыху размаўляць на ломанай нямецкай мове.

Мы з двайнятамі трымалі дыстанцыю, нібыта дамовіўшыся, што паміж намі не магло быць ніякай духоўнай блізкасці: яны праводзілі большую частку дня за картачным столікам, гуляючы ў віст, а я ўпарта чытаў раманы Генры Філдынга, рыхтуючыся праз месяц здаваць экзамены. Часта прыходзілі Ёрген і Стэфан, і тады доўгія халаднаватыя летнія вечары прыемна заканчваліся гульнямі ў англійскую лапту альбо пляжны крыкет. Нельга адмаўляць, што гэта былі цудоўныя канікулы.

Усе пайшло дрэнна толькі ў прад-апошні дзень; і на гэты раз вінаваты былі Ліза і двайняткі.

Пасля выпадку з сямейным аўто ў цэнтры Скагена яна з неахвотай сядала ў яго. Нарэшце, аднак, можа пад уздзеяннем мяккага, але пастаяннага падцвільвання з боку мужа, яна набралася смеласці і паехала з дочкамі ў Грэнэн. Наша апісанне месца, дзе сустракаюцца моры, здаецца, зацікавіла яе; але ж і пацягнула за сабой няшчасны выпадак. Праігнараваўшы добра бачныя папераджальныя шыльды, яна скіравала машыну проста на бераг, дзе тая адразу загразла ў пяску і ніяк не магла выбрацца з яго. Прышлося выклікаць мясцовую выратавальную службу; падключылі трактар, паліцыю і нават пажарную каманду: і ўсё здарэнне ператварылася ў забаўляльны спектакль для турыстаў, якія прыехалі паглядзець на гэтае прыгожае месца і цяпер мелі магчымасць зняць для сваіх фотаальбомаў і паштовак дадому нешта яшчэ больш цікавае.

Рольф і Польш у той дзень ездзілі на роварах у Туэн паглядзець на месца, дзе гняздыцца арлы, так што, калі ён вярнуўся вечарам, Рольф яшчэ не чуў навіну пра нядаўнюю ганьбу маці. Ён даведаўся пра гэта, калі яны праходзілі

праз сад, і Ёрген зласліва засмяўся. Я сядзеў ля акна, чытаючы «Джозефа Эндруса», а Гюнтэр ляжаў на канапе ля сцяны. Нам абодвум было чутно кожнае слова гэтай размовы.

«Што смешнага?» — запытаўся Рольф.

«А ты не чуў? Ну і нарабіла твая маці на гэты раз. Смешна было, калі яна перагарадзіла дарогу гэтай вашай вялізнай нямецкай машынай у цэнтры горада, з-за чаго затор расцягнуўся аж да Фрэдэрыкшаўна. А сёння яшчэ лепей». Ён ледзьве гаварыў ад смеху, такім вясёлым яму здаваўся гэты выпадак. «На гэты раз яна загразла на ўзбярэжжы ля Грэнэна, хоць кожнаму дурному турысту, які прыязджае сюды, вядома, што на машыне нельга ездзіць па пясках». Праз натужны смех ён дадаў: «Скажы, як адчуваеш сябе, калі ў цябе маці не можа сесці за руль, каб не спыніць увесь рух на Ютлэндзе?»

І тут, мусіць, нешта абрынулася ўнутры ў Рольфа. Відаць, ён мог зносіць любую абразу, калі яна была скіравана супраць яго самага, але калі пацяшаліся з яго маці — гэта ўжо занадта. Па гэтай ці іншай прычыне ён павярнуўся да Ёргена і сказаў жудаснае:

«Ну, прынамсі, мая маці не брудная жыдоўка, як была ваша».

На нейкі момант Ёрген і Стэфан зусім разгубіліся, і перш чым дар слова вярнуўся да іх, Рольф пабег у дом. Ён прабег праз кухню, калідор і ўжо амаль быў на версе лесвіцы, калі Гюнтэр, які ўскочыў, як толькі пачуў абразу, праз балясіны, схопіў яго за нагу і ўладарным голасам сказаў нешта панемецку. Потым ён пайшоў за ім па лесвіцы, і яны зніклі ў адной са спален. Я чуў, як яны ціха размаўлялі там. Рольф плакаў. Прайшло даволі многа часу, перш чым яны выйшлі з пакоя.

Гэта былі два тыдні прабачэнняў. На тым тыдні настала чарга датчан.

Цяпер Рольф па строгім загадзе бацькі пайшоў размаўляць з імі, калі яны, змрочныя, сядзелі сярод дзюнаў за домам, і сказаў, што ён просіць праба-чэння за тыя бяздумныя словы. Са свайго звыклага месца я назіраў, як Ёрген і Стэфан падняліся і паціснулі яму руку. Яны былі надзіва лагоднымі. «Усё добра, — сказаў Ёрген. — Гэта было сказана пад гарачую руку. Не думай больш пра гэта. Усё добра». Але нешта ў яго голасе падказвала мне, што не ўсё так добра...

І вось прыйшоў самы напружаны момант. Я чытаў Генры Філдынга. Увесь апошні дзень я сядзеў у сваім крэсле, заканчваючы «Джозэфа Эндруса» і збіраючыся пачынаць «Тома Джонса». Адразу пасля абеда Ёрген, Стэфан, Рольф і Польш паехалі на роварах няведама куды. Каля чатырох гадзін датчане вярнуліся і адразу пайшлі ў дом. Рольф і Польш вярнуліся на паўгадзіны пазней. Я чуў нейкую мітусню, але не пайшоў высвятляць, у чым справа. Памятаю, што ў залу ўвайшоў Гюнтэр і ўзяў з бара бутэльку брэндзі. Пазней я зразумеў, што яна, мусіць, спатрэбілася Рольфу, якога паклалі ў пасцель. Калі ён сеў з намі вячэраць, то выглядаў прыгнечаным, але ў астатнім здаваўся зусім нармальным. Ніхто не размаўляў пра тое, што адбылося днём.

Позна вечарам, калі мы з Полем ляжалі на сваіх раскладушках, я даведаўся крыху пра тое, што здарылася. Праз пяць хвілін пасля таго, як у доме пагасілі святло, я пачуў крокі на лесвіцы. Потым у дзвярах з'явіўся Рольф. Ён падышоў да пасцелі Поля і апусціўся на калені. Я пачуў, як ён прашаптаў па-нямецку некалькі слоў — імя Поля сярод іх — і пачуў, як мой брат адказаў на той жа мове. А потым Рольф ясна сказаў па-англійску: «Сёння ты ўратаваў мне жыццё. Я гэтага ніколі не за-

буду». І ён пацалаваў Поля ў лоб. «Я буду заўсёды ў даўгу перад табой».

Калі Рольф ціхенька выйшаў з пакоя, я спытаў Поля:

«Што такое адбылося?»

Польш доўга маўчаў. Я пачаў думаць (бо гэта так падобна на яго), што ён зусім не адкажа. Але ж нарэшце ён сказаў, пазяхаючы: «Так як ён сказаў: я сёння ўратаваў яму жыццё».

Раззлаваны яго далейшым маўчаннем, я спытаў: «Ты што, не можаш сказаць мне, як?»

«Дацкія хлопцы хацелі ўтапіць яго, — спакойна і невыразна адказаў Польш. — Яны ненавідзяць яго за тое, што ён сказаў учора і спрабавалі ўтапіць яго сёння».

«Польш...» Я сеў на пасцелі. «Пра што ты гаворыш?»

«Я не маю на ўвазе, што яны трымалі яго пад вадой, альбо яшчэ як, — патлучамы ён. — Але мы разам паехалі на ўзбярэжжа, туды, дзе сходзяцца моры, і яны пачалі дражніць яго, што ён слабак і не зможа пакупацца там. Ён не ведаў, што гэта небяспечна. Я стараўся стрымаць яго, але ён думаў, што я перабольшваю. Таму пайшоў у ваду. Я пабачыў, што ужо праз дзесяць ярдаў ён папаў у бяду. Стэфан намагаўся стрымаць мяне, але я дужэйшы за яго, таму адштурхнуў яго і кінуўся за Рольфам. Дабраўся да яго якраз у той момант, калі яго падхапіла плыню, і ён ужо не мог выбрацца, таму я абхапіў яго за шыю і змог выцягнуць. Ёрген і Стэфан збеглі. Таму, фармальна кажучы, так — (ён зноў пазяхнуў) — я сапраўды ратаваў яго. Зараз слухай: нам заўтра трэба зрання ўпакоўвацца. Дай мне крыху паспаць».

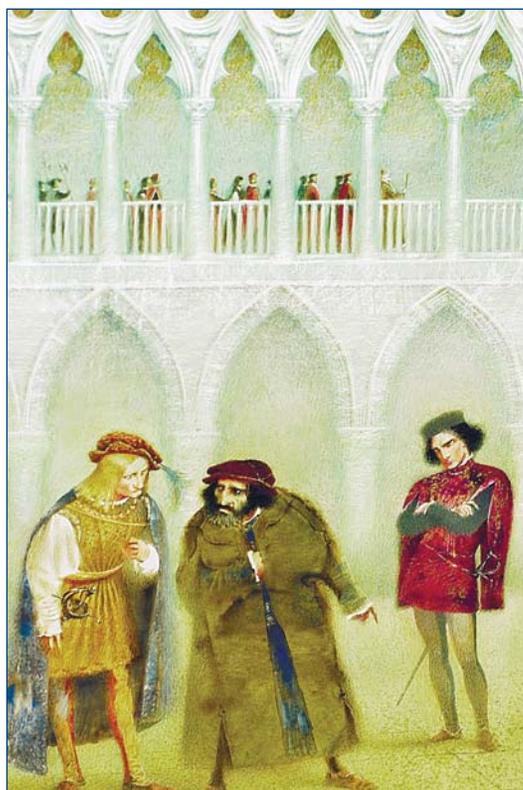
І гэта ўсё, што ён сказаў мне на гэты конт.

*Пераклад з англійскай мовы
Вольгі СУДЛЯНКОВАЙ.*

Ілюстрацыі Наталлі СУСТАВАЙ.

Шэкспір з «беларускім» абліччам, або Рамантычны рэалізм Паўла ТАТАРНІКАВА

Асоба мастака, кніжнага графіка Паўла ТАТАРНІКАВА унікальная шмат у чым. Прэстыжны дыплом «PLAQUE of The International Golden Pen» (1999, Бялград, Югаславія), прэмія «VIB Golden Apple» міжнароднага біенале

«VIB'2001» (Браціслава, Славакія), дыплом 4-й ступені на конкурсе медыяпрадукцыі (2006, ЗША), лаўрэатства на конкурсе, прысвечаным 200-годдзю з дня нараджэння Ханса Крысціяна Андэрсена, на міжнародным ануале (2006, Балонья, Італія), званне «лепшага кніжнага ілюстратара» па выніках Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі-2006» — усё гэта Павел Татарнікаў. Яго творы знаходзяцца ў зборах Нацыянальнага мастацкага музея, Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі, у Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва, Брэсцкім краязнаўчым музеі, Музеі казак (Мюнстэр, Германія), у Музеі дзіцячай кнігі «Бібіяна» (Брасціслава, Славакія), прэстыжных галерэях Японіі і Іспаніі, а выставы работ Паўла аб'ехалі літаральна паўсвету. Здзіўляе вернасць мастака сваёй улюбёнай — гістарычнай — тэме.

Чым паланілі яго менавіта кніга і менавіта гісторыя? Ці не баіцца творца за лёс кнігі і за прафесію мастака ў камп'ютэрызаваным свеце?.. Слова — Паўлу Татарнікаву.

— *Знакаміты, уганараваны прэстыжнымі ўзнагародамі, добра вядомы на радзіме і далёка за яе межамі... Як мастак Павел Татарнікаў вызначае свой творчы ўзрост — малады, ці пачуваецца ўжо мэтрам?*

— Дастаткова складана адказаць, што можна лічыць для мастака маладосцю. У кожнага свае крытэрыі. Напрыклад, мастацтвазнаўцы вызначаюць планку, здаецца, у 25 гадоў — менавіта людзі да 25 гадоў запрашаюцца да ўдзелу ў рэспубліканскай маладзёжнай выставе, якая праходзіць раз у два гады. Нефармальна ж можна лічыць маладымі і таго ж Уладзіміра Савіча ці Уладзіміра Вішнеўскага, хаця ім ужо за пяцьдзесят. У такім разе я, напэўна, зусім малады мастак, які толькі падае надзеі... (Усмixaецца. — М. Ч.)

Хаця калі сур'ёзна, я не адчуваю сябе сталым творцам. Здаецца, усё ў мяне яшчэ наперадзе...

— *Гледзячы на ваш паслужны спіс, з цяжкасцю верыцца, што нарадзіліся вы ў 1971 годзе. Вы ўлюбёнец Фартуны? Ці свае поспехі вы аб'ектыўна ацэньваеце як вынік сур'ёзнай напружанай працы?*

— Па-першае, я лічу сябе шчаслівым чалавекам. Можна, канечне, і далей развіваць гэтую тэму ды ўслед за адным французскім філосафам даводзіць, што для поўнага шчасця не хапае толькі адчування велічы сваёй Радзімы. Але я сапраўды шчаслівы, таму што люблю сваіх бацькоў (бацькі, на жаль, не стала ў 2005 годзе), сваю Радзіму, сваю жонку — усё, што дадзена мне Богам. А яшчэ я шчаслівы таму,

што займаюся любімай справай, магу з яе жыць і не думаць, як зарабіць на хлеб. Усё гэта, магчыма, і можна назваць шчаслівымі абставінамі.

Што ж тычыцца сур'ёзнай напружанай працы, то, безумоўна, без яе не было б ніякіх поспехаў. Бо, па вялікім рахунку, поспех мастака-графіка, (дзій не толькі графіка), і вызначае любоў да скрупулёзнай працяглай працы, калі канчатковы вынік прыходзіць не адразу, калі ты бачыш, як марудна, але няўхільна нараджаецца нейкі твор — і адчуваеш ад гэтага найбольшую асалоду...

Шчыра кажучы, я вельмі спакойна стаўлюся да сваіх узнагарод. На самай справе нас, мастакоў-ілюстратараў, не так ужо і многа ў Беларусі. Мы ўсе — у тым ці іншым годзе, у той ці іншай краіне — мелі нейкія ўзнагароды. Іншая справа, што на радзіме пра гэта не надта ведаюць, паколькі кніжная графіка, відаць, не тая сфера, якая трапляе ў медыяпрасторы першай. Мастацтва афармлення кніг — гэта не эстрада.

— *І ўсё-такі, Муза вас любіць?*

— Думаю, што любіць. Вось зараз яна на працы, а ў шэсць гадзін вернецца дадому... Гэта я пра сваю жонку... (Смяецца. — **М. Ч.**) Без яе падтрымкі і любові я насамрэч нічога б не дасягнуў. Таксама зноў узгадаю бацькоў, якія шмат зрабілі, каб я меў магчымасць працаваць, не турбуючыся ні пра што... Такое вельмі дорага каштуе, не ў кожнага творцы так бывае.

— *Як вы прыйшлі ў мастацтва?*

Справа ў тым, што мае мама, тата і старэйшая сястра — мастакі. З дзяцінства нас акружалі фарбы, палотны, пэндзлі. Прычым ніякіх забарон у тым, каб карыстацца фарбамі, мы з сястрой не мелі, размалёўвалі нават сцены ў хаце... А пасля я палюбіў кнігі. Дома іх была процьма, асабліва вя-

лікая — калекцыя дзіцячых кніжак. Іх пераважна купляла мама: шыкоўныя выданні краін «сацыялістычнага» лагера — «гэдэраўскія», польскія, балгарскія, югаслаўскія, чэшскія...

Заўсёды важаўся з кнігамі! У дзіцячым садку выхавальніца маёй маме нават неяк выказала падазрэнні: маўляў, нешта з дзіцёнкам не так: замест таго, каб з дзецьмі бегаць, з кнігамі гуляе. Сядзе — і пачне гартаць, то ў адзін бок, то ў другі. Паказвалі мяне дзіцячаму псіхіятру. Сказаў, што ўсё ў парадку.

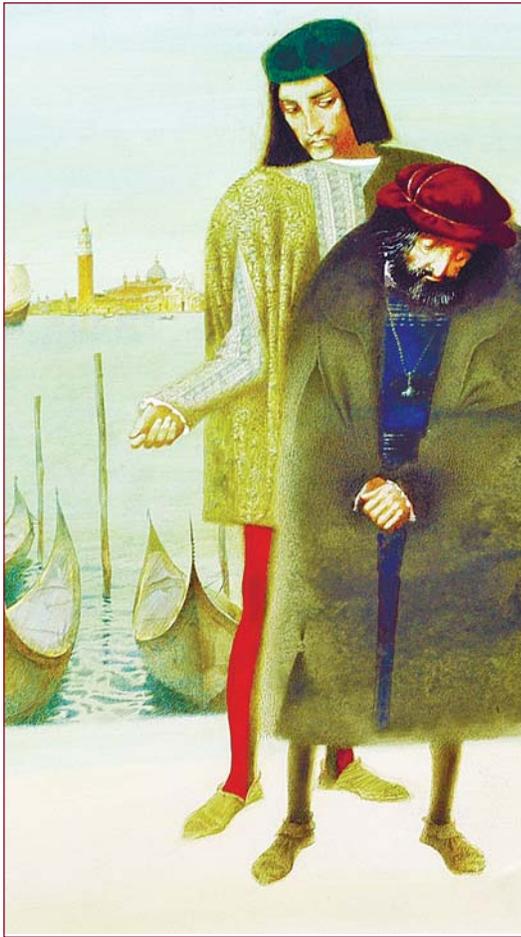
— *Калі вы вызначыліся менавіта з кніжнай графікай у прафесійным сэнсе?*

— Калі вучыўся ў Рэспубліканскім каледжы мастацтваў імя Ахрэмчыка. Ужо ў восьмым класе дакладна ведаў, што буду займацца графікай. Дарэчы, у якасці выпускной работы я ілюстраваў кнігу Уладзіміра Караткевіча «Хрыстос прыязміўся ў Гародні». І, канечне, ніякага іншага месца сваёй далейшай вучобы акрамя як на кафедры графікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў проста не ўяўляў.

Такім чынам, я — адзін з прадстаўнікоў беларускай графічнай школы. Школа — гэта падмурак, які яднае і нас, больш маладых творцаў, і нашых старэйшых настаўнікаў-куміраў, такіх, як Шаранговіч, Кашкурэвіч, Савіч, Вішнеўскі, Басалыга, Славук... Усе мы так ці інакш аказаліся спрычыненымі да школы. Некалі яны выкладалі ў нас, а сёння многія мае аднагодкі таксама выкладаюць у розных навучальных установах мастацкага профілю...

— *Як вы самі вызначаеце свой творчы накірунак?*

— Канечне, прасцей было б пра гэта запытаць мастацтвазнаўцаў, але,

безумоўна, я працую ў плыні рэалістычнага мастацтва. Бо нават калі і сустракаюцца ў маіх работах нейкія сюррэалістычныя ці сімвалічныя матывы, усё адно там неба застаецца на небе, зямля — на зямлі, а паміж імі — чалавек, падобны да чалавека.

— Вам даводзілася афармляць кнігі самых розных аўтараў, ад Уільяма Шэкспіра да Анатоля Бутэвіча... Як вырашаеце вы праблему нацыянальнага ў кніжных ілюстрацыях? Бутэвіча як «свайго», напэўна, лягчэй афармляць, чым таго ж Шэкспіра ці Андэрсена?

— Тут не адкажаш адназначна, каго цяжэй, каго лягчэй... Я, напрыклад,

ніколі не імкнуўся спецыяльна нейкім чынам вырашаць праблему нацыянальнага. Ты проста малюеш — і ўсё. Іншая справа, што нават калі я афармляю Шэкспіра ці Андэрсена і пасля выстаўляю гэтыя ілюстрацыі за мяжой, то ўсё адно тамтэйшыя мастацтвазнаўцы гавораць, што гэта зрабіў беларус. Такім чынам, мы зноў вяртаемся да пытання школы, адзінай для ўсіх беларускіх графікаў. Дарэчы, на Захадзе яе называюць усходняй школай (не ў сэнсе кітайскай ці японскай, а ў сэнсе ўсходнееўрапейскай).

І з гэтага пункта гледжання ў прынцыпе не так ужо і важна, каго ты афармляеш — Бутэвіча ці Шэкспіра. Пытанне ў тым, як ты гэта робіш. А варышыся ты ўсё роўна ў адным еўрапейскім кантэксце, бо і Беларусь, і Англія — гэта Еўропа. Напэўна, цяжэй было б афармляць фальклор якіх-небудзь амерыканскіх індзейцаў ці палінезійцаў...

— А не спрабавалі?

— Афармляў казкі народаў свету. Па шчырасці, усё роўна атрымлівалася па-беларуску... Апошнім часам мяне асабліва вабяць эпічна-гістарычныя тэмы.

Вялікую ўвагу ў сваёй рабоце надаю дэталю. Кніжку ж чалавек заўсёды трымае на адной і той жа адлегласці ад вачэй — прыблізна 50 сантыметраў. І дэталю пры гэтым пачынае іграць выключную ролю, менавіта яна і ўтрымлівае чалавека каля кнігі. Вось таму імкнуся ў дэталю не хлусіць, нават калі працую над дзіцячай кніжкай. Ва ўсім, што тычыцца матэрыяльнай культуры (адзенне, абсталяванне, архітэктура, зброя і г. д.), я люблю гістарычную дакладнасць.

— А тым часам на пяткі кнізе ўсё больш і больш наступае кам'ютэр...

Праілюстраваў кнігу Алеся Краўцэвіча «Рыцары і дойдзі Гародні» (яна падрыхтавана да друку і ўжо чакае свайго выхаду ў свет), куды ўвойдуць зробленыя ім рэканструкцыі гарадзенскіх замкаў, панарама Гародні XVI стагоддзя, а таксама рэканструкцыі старажытных замкаў у Любчы, Гальшанах і Навагрудку.

— Не, за кніжку я не баюся. Раней жа, калі не было камп'ютэраў, таксама не ўсе сто працэнтаў людзей чыталі і не ўсе сто працэнтаў сем'яў мелі хатнія бібліятэкі. Тая частка, якая іх мела, і сёння прыблізна такая ж, яна не змяншаецца.

І за мастака я не баюся. Работа для яго ніколі не знікне. Бо нават у тым жа Інтэрнеце паграбуюцца дызайнеры і мастакі, і тую ж новую віртуальную гульню павінен напачатку намалюваць мастак. Камп'ютэр — усяго толькі інструмент, а ідэі ж нараджае жывы чалавек...

Цягам апошніх гадоў Павел Татарнікаў здзейсніў сваю мару: стварыў серыю мастацка-гістарычных рэканструкцый тых помнікаў, якія не захаваліся: ваўкавыцкіх замкаў X—XI стагоддзяў, нясвіжскага комплексу і інш.

У планах — працяг працы з гісторыкам Алесем Краўцэвічам, чалавекам, вельмі багатым на розныя цікавыя задумы. Ён ужо выдаў кнігу пра Міндоўга, рыхтуе падобныя ж кнігі пра Альгерда, Гедыміна ды іншых князёў Вялікага княства Літоўскага.

Захапляе прапанова Уладзіміра Ягоўдзіка — праілюстраваць ягоную кнігу «Сто беларускіх легендаў»...

Адным словам, мастак плённа і натхнёна стварае рэалістычны — паводле гістарычнай праўды — свет. Свет гераічны і загадкавы, пранізаны водарам легенд і паданняў роднай зямлі, спавіты смугой рамантызму.

Гутарыў Мікола ЧЭМЕР.

Фота Алега ІГНАТОВІЧА.

Ілюстрацыі Паўла ТАТАРНИКАВА.

УВАГА!

З наступнага нумара «Бязозка» пачынае рубрыку «Краіна замкаў», у якой будзе прадстаўлены і шэраг работ Паўла Татарнікава з серыі мастацка-графічнай рэканструкцыі незахаваных помнікаў.

ДОБРАЯ ВЕСТКА АД ЮРЫЯ АЛЕЛЬКАВІЧА

Ты не ведаеш, хто такі Юрый Алелькавіч? Тады падкажу: гэта адзін са слуцкіх князёў. Калі ж быць больш дакладным, то яго лепш называць Юрыем III, каб не блытаць з ягоным бацькам і дзедам, якія насілі гэткае ж імя. А ўвогуле род Алелькавічаў (часам іх называюць і Алелькамі) — адзін з самых даўніх на беларускай зямлі. Пачынальнікам яго стаў Алелька — другі сын кіеўскага князя Уладзіміра Альгердавіча. Алелька не толькі быў смелым ваяром, а і апекаваўся над тымі, хто кнігі перапісваў, летапісы ствараў. Ён падарыў манастыру ў Лаўрушаве Евангелле з уласнаручным даравальным надпісам.

Евангелле, каб ты ведаў, агульная назва першых чатырох кніг Новага Запавету. Гэта частка Бібліі, што з'яўляецца для хрысціян Свяшчэнным пісаннем. Чацвараевангелле расказвае пра зямное жыццё і вучэнне Ісуса Хрыста. Яно напісана вучнямі Хры-

ста і іх паслядоўнікамі яшчэ ў другой палове I стагоддзя.

Настасся ж Слуцкая, якая даводзілася Юрыю III прапрабабай, праславілася тым, што разграміла пад Клецкам татарскіх заваёўнікаў. Пры ягоным жа бацьку Юрыі Юр'евічы, які належаў да найбольш уплывовых магнатаў у Вялікім княстве Літоўскім, Слуцкае княства дасягнула свайго росквіту і магутнасці.

Апроч усяго ён быў вялікім кніжнікам, меў багатую асабістую бібліятэку, у якой захоўвалася шмат рэдкіх кніг і рукапісаў. Падтрымліваў і добрыя пачынанні сваіх папярэднікаў. Прынамсі, вядзенне слуцкай памінальнай кніжкі — «Слуцкага памянніка», першы запіс у якім быў зроблены ў 1557 годзе. Багатая бібліятэка была і ў Трайчанскім манастыры. Там жа працавала перапісная майстэрня, заснаваная прыкладна ў 1494 годзе. У бібліятэцы налічвалася 45 рукапісных кніг. Для таго часу гэта шмат.

А пачаткам XVI стагоддзя датуецца з'яўленне Слуцкага летапісу.

Юрый быў старэйшым сынам у сям'і. Пасля яго нарадзіліся Ян-Сімяон і Аляксандр. Бацька, які пайшоў у вечнасць 9 лістапада 1578 года, пакінуў пасля сябе тастамент — завяшчанне. Але паколькі браты жылі дружна, яны не спяшаліся дзяліць княства. Толькі праз чатыры гады ўсё ж вырашылі выканаць ягоную апошнюю волю.

Да Юрыя перайшлі Слуцкі замак і Стары горад, што размяшчаўся на правым беразе ракі Случ, а таксама дзевяць маёнткаў, сярод якіх былі Івань, Пагост, Белічы, Вызна (цяперашняя Чырвоная Слабада). Частка ўладанняў засталася ў агульным карыстанні братоў. Найперш Трайчанскі манастыр з невялікім прыгарадам Трайчаны.

Юрый, калі навучыўся чытаць, любіў бавіць час у бацькавай бібліятэцы. І нямала даведаўся пра падзеі, якія некалі адбываліся ў Слуцку. Але цікаvasць да гісторыі ў яго асабліва ўзрас-

ла пасля таго, калі ў 1576 годзе ў горад завітаў гісторык і паэт Мацей Стрыйкоўскі. Двух гадоў было дастаткова, каб юны князь даведаўся ад яго для сябе шмат цікавага. У тым ліку і пра тое, што М. Стрыйкоўскі працаваў над «Хронікай польскай, літоўскай, жамойцкай і ўсяе Русі», а адзін са сваіх твораў вырашыў прысвяціць ягонаму бацьку.

Пасля гэтага Юрыю і самому захацелася што-небудзь напісаць. Калі падзяліўся гэтай задумкай, М. Стрыйкоўскі ўхваліў ягоны намер, але пры гэтым заўважыў:

— Не абавязкова пісаць нешта сваё. Можна і перапісаць тое, што найбольш спадабалася.

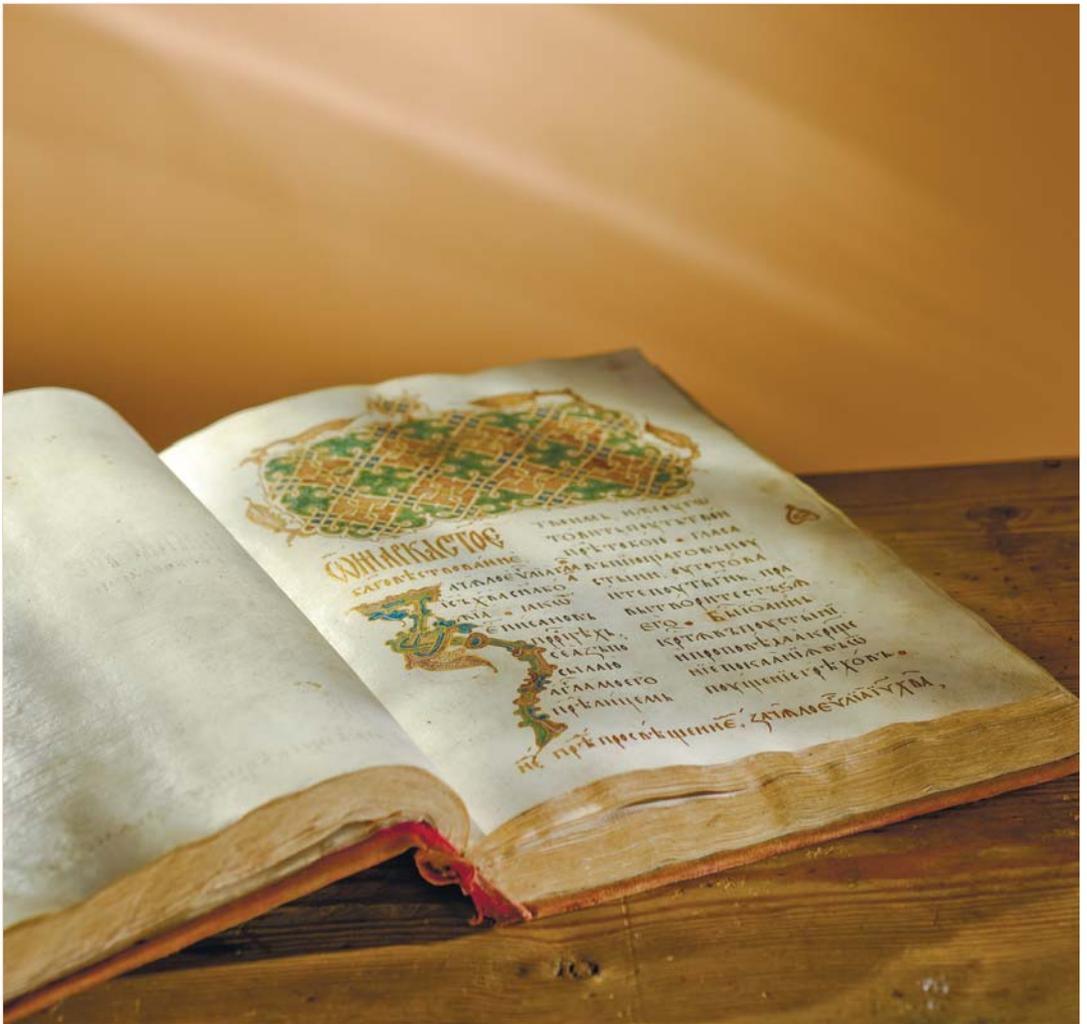
— Перапісаць? — здзівіўся Юрый. — Для гэтага ж перапісчыкі ёсць?

— А ты перапішы тое, што па душы табе...

Юрый запырэчыў:

— Кажуць, што не княжацкая гэта работа.

— А ты менш слухай, што кажуць табе. Больш сваім розумам жыві. Тады і ўпэўнішся, што справа не ў тым — княжацкая гэта работа, ці, як ты кажаш, не княжацкая, а ў тым, наколькі яна табе задавальненне прыносіць, душу цешыць.

Паехаў М. Стрыйкоўскі ў 1578 годзе са Слуцка, а Юрый часта ўспамінаў пра гаворку з ім. І ўсё часцей думаў, што праўда ўсё ж на баку М. Стрыйкоўскага. Чаму б, у такім разе, і не ўзяцца за перапісчыцкую працу. А паколькі любіў перачытваць Чацверавангелле, дык, у рэшце рэшт, і спыніў

свой выбар менавіта на ім. Адначасова з’явілася і задумка тэкст па-мастацку аздобіць, каб атрымалася кніга.

Не адзін год шчыраваў князь Юрый над Евангеллем. Не толькі ўважліва ставіўся да кожнай літары, а і да кожнага радка. Інакш і не мог. Гэта была праца, што прыносіла яму асаблівае задавальненне. Найбольш старанна аздабляў першыя літары кожнага Евангелля. Дзеля гэтага спалучаў блакітную і зялёную фарбу, разбавіўшы іх вадой. Пры неабходнасці дадаваў золата. Так з’яўляліся цудоўныя малюнкi, выкананыя акварэллю. Тэкст жа пісаў

чарнілам, гэтаксама рупліва выводзячы кожную літару.

Літары атрымліваліся да таго аднолькава выпісанымі, што нагадвалі сабой адбіткі з загадзя падрыхтаваных форм. Зрабіў у тэксце і некаторыя адступленні з пазнакамі, калі лепш карыстацца імі ў залежнасці ад пэўнага свята. А каб адступленні вылучаліся, узяў зноў жа залатую фарбу. Па вартасцях ацаніў адметнасці і кінавары.

Сваю назву гэтая фарба атрымала ад мінерала чырвонага, а часам і чырвона-карычневага, колеру, з якога яе выраблялі. Кінавар'ю ў Евангеллі пазначыў зачыны на палях, а першы раздзел Евангелля выдзеліў, размясціўшы ў пачатку старонкі малюнак.

Нарэшце прыйшоў час аздобіць Чацвераевангелле пераплётам. Для гэтага спатрэбіліся тонкія, старанна абгабляваныя дошкі, якія пакрылі аksamітам. І гэтую справу Юрый Алелькавіч не перадаручаў нікому, хоць і знайшося нямала ахвочых дапамагчы яму. Сам тэкст перапісваў, сам малюнкi і застаўкі выконваў, сам і пераплёў вынік сваёй працы.

Вырашыў князь падарыць Чацвераевангелле Трайчанскаму манастыру. Аднак, перш чым зрабіць гэта, падрыхтаваў святой абіцелі іншыя свае дарункі. У 1580 годзе манастыр атрымаў ад яго пастырскі посах, адліты з чыстага срэбра, а таксама сярэбраную пазвалочаную чашу, так званы пацір, якая была багатая ўпрыгожана.

На жаль, само Чацвераевангелле трапіла ў манастыр толькі пасля смерці Юрыя Алелькавіча, які памёр у 1586 годзе, не пражыўшы і трыццаці гадоў.

Пасля рэвалюцыі гэты унікальны рукапісны помнік, празваны Слуцкім Евангеллем, быў перададзены ў адзін з музеяў Мінска, а пасля трапіў у Магілёў, дзе захоўваўся разам з легендарным Крыжам Еўфрасінні Полацкай і іншымі рэлігійна-культурнымі каштоўнасцямі да пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Але калі далейшы іх лёс па сённяшні дзень невядомы, дык Слуцкаму Евангеллю пашанцавала.

Яшчэ ў пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя яго перадала аднаму са святароў Мінскай епархіі верніца. А ў 2003 годзе Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт паказаў яго ўдзельнікам Мінскіх епархіяльных чытанняў. Цяпер гэтая праваслаўная рэліквія захоўваецца ў Дамавым храме ў гонар Сабора беларускіх святых. У канцы ж мая сёлетняга года Чацвераевангелле, уласнаручна створанае князем Юрыем Алелькавічам, на тры дні выязджала на ягоную радзіму і экспанавалася ў Слуцкім краязнаўчым музеі.

Дарэчы, назва Евангелле паходзіць ад грэчаскага слова euaggelion, што ў перакладзе на беларускую мову азначае добрая вестка. Вяртанне яго па сутнасці з небыцця — сапраўды добрая вестка. Гэта нібы вітанне праз стагоддзі ад самога князя Юрыя Алелькавіча. Дый ад Выдавецтва Беларускага Экзархата таксама, бо гэтае выдавецтва, кнігі якога ўжо самі па сабе — веснікі духоўнасці, дабрыні, высокай маральнасці — неўзабаве парадзе нас факсімільным выданнем Слуцкага Евангелля.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

● **Анатоль БЕНЗЯРУК**

ВІКІНГ І КНЯЗЁЎНА

ПОЛЕ КАМЯНЁЎ

На Поўначы ёсць край доўгай снежнай зімы. Там сцюдзёнае мора б'ецца аб вострыя скалы і берагі.

Гэта Нарвегія — радзіма грозных «людзей заліваў», *вікінгаў*. Яны былі і воінамі, і падарожнікамі. Смелыя ды бязлітасныя вікінгі не ведалі страху. Цэлыя краіны і народы дрыжалі ад іх моцных нападаў.

Але і самі паўночныя захопнікі гінулі не аднойчы. У далёкай Нарвегіі ёсць поле, усеянае камянямі. На валунах выбітыя старажытныя літары — *руны*.

Распавядаюць руны пра славу і гонар даўніх часоў, пра паходы ў далёкія землі. Быццам вялізныя волат засеяў поле камянямі. Сотні валуноў нібыта сумна гавораць у адзін голас:

— Быў ён мужны чалавек...

— А гэты быў смелым...

— А побач ляжыць моцны...

— Шчасце, багацце, прыгоды шукалі яны за морам, у Гардарыках, дзе й склалі галаву...

Шмат разоў вікінгі прыходзілі ў Краіну Гарадоў — Гардарыку. Такое імя паўночных госці надалі Беларусі.

А славяне называлі ваяўнічых «людзей заліваў» *варагамі*. Доўгі водны шлях, пракладзены імі, стаў шляхам «з варагаў у грэкі».

Нярэдка варажскія правадыры звярталіся да сваіх супляменнікаў:

— Рыба не прыйшла да нашых берагоў, браты. Сёння бурлівае мора зноў не падарыла нам улоў... Таму мы ідзем у далёкі паход, які прынясе нам здабычу! Кожны будзе мужным і смелым. Кожны стане моцным, як камень на гэтым полі...

ДРАКОН ПЛЫВЕ!

Некалі ў даўнія часы паблізу сучаснага Быхава людзі заснавалі паселішча. Ягоныя жыхары будавалі дамы, сеялі хлеб, расцілі дзяцей. Але часам мірнае жыццё прыпынялі набегі чужынцаў.

Аднойчы дзорны з драўлянай вежы ўгледзеў на Дняпры паласатыя тугія ветразі. Пракрычаў быхавец, быццам спалоханы воран:

— Дра-кар-р-р!

Трывожна загудзеў набат. Кінуліся людзі прэч, як ад грознага пажару.

Вялікі цяжкі рог папераджальна загучаў:

— Бяда, браты! Дракон плыве! Дракар ляціць!

А варажскі рог спяваў у адказ:

— Гэй! Лёгка лодкі — чаўны, дубіцы, камягі — прэч з дарогі! Зламаю, знішчу, загублю!

Дракар — хуткі варажскі карабель. Гэта слова азначае дракон.

Драпежны дракон плыве з Поўначы:

ад заснежанай Скандынавіі да вялікага Царграда (Канстанцінопаля). Водная дарога пачынаецца з Варажскага мора (так некалі называлі Балтыку), праходзіць па азёрах, рэках. Калі патрэбна, і волакам цягнуць свае лодкі гандляры, што плывуць да цёплага Рускага (Чорнага) мора — па шляху «з варагаў у грэкі».

Толькі не заўсёды гэты шлях мірны.

Суровыя паўночныя людзі рухаюцца па Дняпры, паўз Смаленск, Быхаў, Прапойск. Ёсць у дракона моцныя зубы — трыццаць адважных воінаў. Корміць іх не плуг, а меч. Смелыя скандынаўскія піраты рабуюць купцоў, робяць налёты на мірныя прыбярэжныя землі.

Кіруе дракарам малады нарвежскі каралевіч Харальд. Кучаравяцца яго доўгія светлыя валасы, нібы карона. Кароткая вострая дзіда ў магутнай руцэ правадыра, востраверхі шлем на яго галаве.

Ляціць па хвалях варажскі карабель-дракон. Ля рачных кручаў узнікаюцца ягонныя ветразі. Дняпроўская вада ўскіпае ад моцных вёслаў, што б'юць у такт, бы бубны. Харальд узнімае руку, і заміраюць воіны, быццам паляўнічыя, што высочваюць здабычу. Чакаюць яны загад, каб ускінуць высокую дзіду, каб пайсці з боем на драўляную крэпасць.

Але маўчаць вусны правадыра. Пазірае ён удалеч.

Чакаюць варагі. Як выгукне каралевіч: «Вайна гэтай зямлі!» — тады кінуцца яны з дзікім крыкам на бераг.

Але не кліча Харальд сваіх воінаў у бой.

— Мір гэтай зямлі! — абвесціў нарэшце суровы нарвежац, а замест грозных слоў заспяваў тужлівую песню:

*Я шукаю ішчасце на свету,
Уздымаю свой меч на бітву,
А дзяўчына з дняпроўскіх кручаў
На мяне і глядзець не хоча...*

ТРЫ ЛЕТЫ, ТРЫ ЗІМЫ

У прыгожым Кіеве, ля Залатых Варотаў, тры зімы ды тры леты чакае вікінга князёўна. Некалі прасіў Харальд у кіеўскага князя Яраслава Мудрага, сына гордай палачанкі Рагнеды, руку дачкі.

Сказаў на тое вялікі князь:

— Вось мой наказ: едзь далёка — славу здабывай. Каб пра твае подзвігі чуткі даляцелі да Залатых Варотаў. Міне тры леты, падрасце Лізавета. Калі пачуе Яраслаўна пра тваю славу, тады і вяселле справім.

Адказаў госць:

— У Нарвегіі год па зімах лічаць! Тройчы лёд Дняпро закуе, тройчы ён на рацэ трэсне, як калыхнуцца мае ветразі ля княскіх харомаў. А слава яшчэ раней на крылах даляціць да Залатых Варотаў!

Дачакалася Лізавета Яраслаўна добрых вестак.

Змагаліся варагі ў далёкіх краях, чулі іх гнеўны крык берагі Бліжняй Азіі, Паўночнай Афрыкі ды ўсёй Еўропы:

— Вайна гэтай зямлі!

Тапіў Харальд варожыя караблі, захопліваў вялікія і малыя гарады, быў грозным у паходзе. Мянуску атрымаў — Харальд Суровы. Толькі аднойчы прыйшоў нарвежац без пажараў ды рабаванняў. Тады паўтарыў словы, сказаныя на Дняпры:

— Мір гэтай зямлі!

Той зямлёй быў Іерусалім. Харальд дайшоў да ракі Іардан і выкупаўся ў ёй, нібыта пакорлівы паломнік, паклаў дары да Гасподняй Магілы і Святога Крыжа, усталяваў спакой на дарозе да купелі.

Шырока разляцелася слава пра яго па свеце. Даведалася пра адважнага воіна царыца Зоя, гаспадарыня Царграда, запрасіла Харальда з дружнаю да сябе на службу. Жыў ён у палацы паблізу шырокай бухты Залаты Рог.

Малюнок Миколи КУПАВЫ.

РАЗАРВАНЫЯ ЛАНЦУГІ

Сказаў Харальд:

— Адна зіма застаецца, царыца. Як прыйдзе цяпло — адкрыецца Дняпро, пойдзе мой дракар з Царграда.

— Хіба не шчодра я плачу табе за службу? Хіба золата, срэбра шкадую? — здзівілася Зоя.

— Шчодрая ваша плата. І золата, срэбра багата. Толькі мінулі ўжо тры леты, тры зімы прайшлі, а на Дняпры чакае мяне Яраслаўна. Добра мне ў палацы ля Залатога Рога, ды толькі ў думках я ўсё часцей у Кіеве, ля Залатых Варотаў. Тут мяне і ланцугі не ўтрымаюць!

Не заўважыў светлавалосы вараг, што прыйшоўся па сэрцы чарнабровой грачанцы. Але пачула яна пра далёкую суперніцу і закрычала слугам:

— Схапіце злодзея! Ён узяў царскія грошы!

Уначы сябры дапамаглі Харальду збегчы з вязніцы. Узняліся варажскія ветразі над Залатым Рогам. Ды складана выйсці з бухты — загадала Зоя зачыніць яе, перакінуць паміж берагамі жалезныя ланцугі, каб ніводзін карабель без царскага дазволу не пакінуў Залаты Рог.

Толькі нельга стрымаць вікінга, нельга воіна на ланцуг пасадзіць! Вырваўся дракар у адкрытае мора. Ляціць дракон над хвалямі. Плыве Харальд да Лізаветы.

Загадаў вялікі кіеўскі князь рыхтаваць бяседу. Бо калі госць вяртаецца, значыцца, і вяселле чакаецца — будзе

шлюбны вянец зіхаецца пад Залатымі Варотамі.

Растаяў гнеўны пагляд нарвежца, пасвятлелі яго вочы, калі пабачыў Яраслаўну. Паклікаў Харальд музыку:

— Уладкуй, гусяр, свае гуслі.

Адказаў той з усмешкаю:

— Вазьму лёну ў полі, прыкладу ад сонца промні, далучу ад маланкі сілу — уладкую свае гуслі.

Зайграў музыка, заспяваў воін:

*Адшукаў я ішчасце ў свеце,
Уздымаючы меч для бітвы,
Бо дзяўчына з дняпроўскіх кручаў
Толькі мне пагляд дорыць светлы!*

Быў год 1045-ы. У хуткім часе Харальд вярнуўся з маладой жонкай на радзіму. Ён стаў каралём Нарвегіі. Яны пражылі разам дваццаць год. Лізавета падаравала мужу сыноў.

Аднак і сямейнае жыццё не прыкавала вольнага вікінга да месца. Кожную вясну суровы кароль выпраўляўся ў далёкі паход. І часта, убачыўшы паласатыя ветразі яго карабля-дракона, што грозна развіваліся на моры, дзорныя на вежах крычалі, быццам спалоханыя вораны:

— Дра-кар-р-р!

І гучалі ў адказ словы:

— Вайна гэтай зямлі!

Пагібель сваю Харальд Суровы сустрэў на англійскай зямлі. Але гэта была смерць сапраўднага ваяра. Ён склаў галаву ў вялікай бітве, сярод звону цяжкіх мячоў ды шчытоў, пад тужлівы напеў імклівых стрэл.

Конкурс «За адной партай»

☺ Ва ўніверсітэце мы часта сядзім за адным сталом з Антосем. Скажу вам, што гэта крыху небяспечна, бо стол, за якім сядзіць непаседлівы Антосік, адразу прыцягвае пільную ўвагу выкладчыка — і ні ў які канспект ці падручнік не паглядзіш. Але з Антосем вельмі весела, бо ён умее паказаць жабку, малое хаткі ў сшытках і абавязкова ўспамінае пра які-небудзь «скарб» са свайго заплечніка: ці то працягвае некалькі радкоў з кніжкі, якую чытае, ці то знойдзе кавалачак шакаладкі для пачастунку.

☺ У Тосіка ёсць два самыя галоўныя таленты. Першы — губляць усё на свеце і пастаянна знаходзіцца ў стане разгубленасці.

Пальчаткі, парасоны, ручкі, офіснае крэсла, заплечнік, шалікі, патэльня, курткі, кніжкі, залікоўка, тэлефон — гэта толькі маленькая частка спіса рэчаў, на якія Антосік забываўся ці губляў. Абсалютна рэальны факт з яго няпростага жыцця: пайшоў у грыбы ў Гродзенскай вобласці, а выйшаў выпадкова ў Брэсцкай.

☺ Другі талент Антосіка — рабіць адмысловыя падарункі. Сасновая шышка са слоніmsкіх лясоў (мо, нават з таго паходу ў грыбы па дзвюх абласцях — хто ведае); паштоўка, з дапамогай якой можна прасіць падарунак у Санта-Клауса; абрываек старонкі з глянцавага часопіса з выслоўем пра сэнс жыцця; на Каляды — апельсін, перавязаны чырвонай стужкай.

☺ Я, канечне, пасмейваюся час ад часу з талентаў Антося, але веру народнай мудрасці: лепш згубіць з разумным, чым знайсці з дурнем. Таму ва ўніверсітэце я часта саджуся за адзін стол з Антосем.

☺ А з кім за адной партай сядзіце Вы? Раскажыце пра сваіх сяброў. Мо хто-небудзь з іх можа пусціць папяровы самалёт так, што ён будзе ляцець пяцьдзесят метраў? Ці можа не дыхаць пад вадой дзве хвіліны або надзімаць вялізныя мыльныя бурбалкі? Ці здольны прыдумаць 182 прычыны запар, каб толькі не ўставаць раніцай на заняткі? Талент жыць — гэта не толькі дыпломы на алімпіядах і медалі на спартыўных спаборніцтвах. Сябруем жа мы не з-за медалёў...

**Гісторыі пра вашых сяброў і суседзяў на парце
разам з фотаздымкамі дасылайце на звычайны адрас:
220034, Мінск, Захарава, 19 (часопіс «Бярозка»),
з пазначкай «Мой сябар», ці на электронны bjarozka@mail.ru.**

**Героі і аўтары гісторый, з якімі за адну парту захоча сесці ўся
рэдакцыя, будуць ганараваныя прызамі.**